

P400(2)

II. köt.

könyvtáros

a

művelődésügyi

minisztérium

lapja

18.

évfolyam

1968

április

4

A moszkvai Idegen Nyelvű Könyvtár előcsarnoka és egyik olvasóterme (Cikkünket ld. a 191. oldalon.)

t a r t a l o m

KISS JENŐ: Feladatok, igények és lehetőségek	187
BERECZKY LÁSZLÓ: Budapesti beszélgetés M. I. Rudomino könyvtárigazgatóval, az IFLA alelnökével	191
SIMAY NORBERT: Üzemi vezetők a szakszervezeti könyvtárról	195
BARANYAINÉ CSÓKE ANNA: Amerikai könyvtárakban	197
SCHUCH JÁNOS: Az üzemi könyvtáros egy napja	200
A Békés megyei könyvtárak állományellenőrzése (—k—l)	203
A könyvtárak életéből (Pásztor Jánosné, Dr. Simon Zoltán, Dr. Pálinkás Györgyné, Nemesházi Erzsébet, Hajas Sándor, Orosz Mihály)	205
„Milyen legyen a munkáskönyvtár?” (Kulcsár Péter)	210
A felsőfokú ipari technikumok és szakiskolák könyvtárai (Dr. Móra László)	211
Vitkovics Mihály a magyar könyvek terjesztéséről (Lőkös István)	212
A lapokban olvastuk (Falusi Könyvtáros, Vas Népe, Megafon)	214, 219
Könyvtárépítési hírek	221
Hírek	222

kis bibliográfiák

Kezdetben volt Sumér	215
-----------------------------	-----

t á j é k o z t a t ó

150 éve született Marx Károly	
VÉRTESY MIKLÓS: Mit írtak róla magyar kortársai?	223
KATONA JENŐ: Marx Károly és Szemere Bertalan	225
BOZÓKY ÉVA: Beszélgetés a 75 éves Szabó Pállal	227
BÓLCS ISTVÁN: Az irodalom, a bűnügyi regény és a krimi határai	230
KAMARÁS ISTVÁN—SÁRDY PÉTER: Mit olvas a könyvtáros?	233
BATÁRI GYULA: Emlékezés Halász Gáborra, a könyvtárosra	236

k ö n y v e k r ő l

Újabb regények a Nagy Honvédő Háborúról (dr. Szalai György)	237
Miniatűr könyvek (Galántai Béla)	240

k é z i k ö n y v t á r

Az atomkor enciklopédiája (Vétesy Miklós)	241
ORSZÁGH LÁSZLÓ: Az amerikai irodalom története (Pomogáts Béla)	242

Tízéves az OSZK Híradó (Papp István)	243
Könyv és könyvtár (Futala Tibor)	245
PÉTERVÁRI LÁSZLÓ: Magyar könyvtárak és dokumentációs intézmények rep- rográfiai szolgáltatásai (Horváth Tibor)	246

bibliográfiák

A Szovjetunió története (Ónódy Miklós) ...	246
Nyolc magyar mártírköltő (Iszlai Zoltán)	247
Könyvtári kiadványok	248

из содержания

ЕНЕ Киши: Задачи, требования, возможности (дискус-
сия о функции массовых библиотек (187);
ЛАСЛО Берецкий: Интервью в Будапеште с директо-
ром Московской Библиотеки иностранной литера-
туры, вице-президентом ИФЛА, М. И. Рудомино
(191);
АННА Б. Чек: Посещение американских библиотек
(197);
Д-Р ЛАСЛО Мора: Библиотеки высших промышлен-
ных техникумов и учебных заведений (211);
150 лет тому назад родился Карл Маркс (223);
ИШТВАН Белч: Границы художественной литерату-
ры, криминального романа и криминальной дубоч-
ной литературы (230);
ИШТВАН Камараш — ПЕТЕР Шарди: Что читает
библиотекарь? (233).

aus dem inhalt

Jenő Kiss: Aufgaben, Ansprüche, Möglich-
keiten (Diskussion über die Funktion der
allgemeinbildenden Bibliotheken) (187);
László Bereczky: Interview in Budapest mit
Frau M. I. Rudomino, Direktorin der Allu-
nionsbibliothek für fremdsprachige Literatur
in Moskau, Vicepräsident des Internationalen
Verbandes der Bibliothekar-Vereine
(IVBV—IFLA) (191);
Frau Anna B. Csöke: Zu Besuch in amerika-
nischen Bibliotheken (197);
Dr. László Móra: Die Bibliotheken der höheren
gewerklichen Techniken und Fachschulen
(Ingenieurschulen) (211);
Karl Marx vor 150 Jahren geboren (223);
István Bölcs: Die Grenzen zwischen Literatur,
Kriminalroman und „Krimi“ (230);
István Kamarás — Péter Sárdy: Was liest der
Bibliothekar? (233).

from the contents

Jenő Kiss: Tasks, needs, and possibilities (dis-
cussion on the functions of public libraries)
(187);
László Bereczky: Budapest interview with Mrs.
M. I. Rudomino, director of Moscow For-
eign Languages Library, IFLA vice presi-
dent (191);
Anna B. Csöke: Visiting American libraries
(197);
László Móra: Libraries of high schools and
colleges of technology (211);
On Karl Marx's 150th birthday (223);
István Bölcs: Frontiers between literature and
thriller (230);
István Kamarás — Péter Sárdy: What do lib-
rarians read? (233).

cikkeink szerzői

Baranyainé Csöke Anna, a Pest megyei
SZMT központi könyvtár vezetője; *Batári
Gyula,* az Országos Széchényi Könyvtár mun-
katársa; *Bereczky László,* a Könyvtártudomá-
nyi és Módszertani Központ munkatársa; *Bo-
zóky Éva,* a Könyvtáros rovatvezetője; *Bölcs
István* tanár; *Kamarás István,* a Magyar Tudomá-
nyos Akadémia Könyvtárának munkatár-
sa; *Katona Jenő,* a Könyvtáros ny. főszerkesz-
tője; *Kiss Jenő,* a SZOT kulturális, agitációs
és propaganda osztályának munkatársa; *Kul-
csár Péter,* a szegedi Egyetemi Könyvtár mun-
katársa; *Lőkös István* újságíró, Eger; *dr. Móra
László,* a Budapesti Műszaki Egyetem központi
könyvtárának osztályvezetője; *Sárdy Péter,* az
MTA Matematikai Kutató Intézetének munkatá-
rsa; *Simay Norbert,* a Könyvtáros munkatá-
rsa; *Vértesy Miklós,* az Egyetemi Könyvtár
osztályvezetője.

Könyvtáros

A MŰVELŐDESÜGYI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25.449

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Ebergényi Tibor, Elek Sán-
dorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Karácsonyi Jánosné, Keilner Béla,
Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kőhalmi
Béla, Sallai István. Szerkesztő: Páldy Róbert. Szerkesztőség: Buda-
pest, XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 258-066.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Kiadóhiva-
tal: Budapest, VII., Lenin körút 9—11. Telefon: 221-293.

Terjeszti a Magyar Posta. Elfizethető a Posta Központi Hírlap Iro-
dánál, Bp., V., József nádor tér 1. Előfizetési díj: 1/2 évre 36 forint.
Egyéni előfizetés a 61.238. sz., közületi előfizetés a 61.066. sz. csekk-
számlára, átutalás az MNB 8. sz. fiókjánál vezetett folyószámlára.

Feladatok, igények és lehetőségek

Rácz Aranka vitaindító cikkében (Könyvtáros, 1968. 1. szám) a közművelődési könyvtárak feladatainak újrafogalmazását, annak meghatározását javasolja, hogy mi a közművelődési könyvtárak funkciója *ma Magyarországon*. Az igény indokolt. A közművelődési könyvtárak feladatai annyira szorosan kötődnek a társadalom mindenkori állapotához, hogy az időszakonkénti újrafogalmazás elengedhetetlen. Az alábbi néhány gondolatlanul a funkciók korszerű meghatározásához szeretnék magam is hozzájárulni.

A közművelődési könyvtárak jellegéből következik, hogy tennivalóik, feladataik két nagy csoportra bonthatók. Az állandó feladatokat átfogó könyvtári dokumentumok, nagy hatású, hosszabb időszakra szóló állásfoglalások rögzítik. A mi esetünkben — Rácz Aranka is helyesen utal erre — a könyvtári törvény megfelelő szakasza (5. § (4) bekezdés) tartalmazza ezt. Érdemes idézni:

„A közművelődési könyvtárak általános gyűjtőkörű nyilvános könyvtárak, amelyeknek feladata, hogy a lakosság széles rétegeinek művelődési igényeit a lakóhelyen vagy a munkahelyen kielégítsék.” Úgy vélem, hogy ez a megfogalmazás ma is helytálló, hiszen eléggé általános ahhoz, hogy hosszú időszakra megszabja a tennivalókat. Hasonló jellegű dokumentumban ennél részletesebb feladatmeghatározás adható ugyan és ad is: például a dán könyvtári törvény, az új-zeelandi, az angol és az amerikai könyvtáros szövetség állásfoglalása a public library-k céljáról. (L. Murison, W. J.: The Public Library. Its Origins, Purpose, and Significance as a Social Institution. London, 1955.) Szocialista körülmények között azonban ez nem szükséges. Hiszen a szocialista közművelődési könyvtárat éppen a könyvtári intézményben rejlő lehetőségeknek a szocialista nevelés érdekében történő tudatos, célszerű felhasználása különbözteti meg a polgári társadalom hasonló intézményeitől. Ezek a célok és tennivalók pedig időről időre *változnak*, alakulnak a társadalom fejlődésével, alakulásával együtt.

A feladatoknak ez a másik csoportja, az időszakos, rövidebb távra szóló, a társadalom pillanatnyi igényeihez igazodó tennivalókat — ez a „pillanat” adott esetben néhány év vagy esetleg egy évtized is lehet — az adott időszak nevelési céljait, illetve az elérésükhöz szükséges szervezeti és módszerbeli feltételeket jelenti. Ezek pontos meghatározása a mindenkori *könyvtárpolitika legfontosabb feladata*. A kérdés nagy társadalmi súlya, viszonylag nagy rétegre ható jelentősége szükségessé teszi, hogy az első-sorban érdekelt könyvtárosok minél nagyobb számban vegyenek részt meghatározásában. Ezt követeli társadalmunk *demokratikus jellege* is, amelyből az az igény következik, hogy az érdekelt szakterület dolgozói cselekvően kapcsolódjanak be a társadalom által szükségesnek tartott feladataik meghatározásába. Ezért bocsátották széles körű vitára a közművelődési könyvtárügy ötéves irányelveit. A pillanatnyilag érvényes könyvtárpolitikai elképzeléseket, azaz a közművelődési könyvtárakkal szemben támasztott követelményeket a közművelődési könyvtárügy harmadik ötéves tervének irányelvei tartalmazzák. Idézésük hosszadalmas lenne, és egyébként is — remélhetőleg — közismertek.

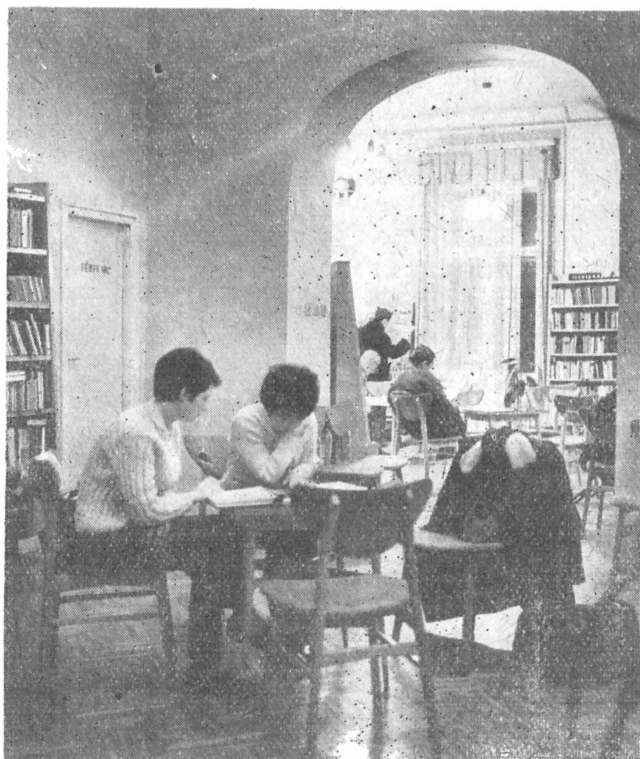
Mi indokolja mégis a vitát, miért van szükség a feladatok újrafogalmazására? Talán nem helyes feladatokat szabtak meg az említett irányelvek? Amikor készültek, figyelembe vették a körülményeket, a társadalom által óhajtott szolgáltatásokat. Csakhogy időközben társadalmunk fejlődésében olyan lényeges módosulások következtek be, mint például a *gazdasági irányítás reformja*, amely lényeges változásokat hoz a politikai, társadalmi „mechanizmus”-ban is. Jelentőségét, várható következményeit még ma sem láthatjuk minden részletében. Ezért a könyvtári feladatok újrafogalmazása, a mai kor követelményeihez való igazítása megnyugtató módon tulajdonképpen csak *néhány év múlva* lesz elvégezhető. A tennivalók egyrésze viszont már most is körvonalazható. Másrészt pedig könyvtárügyünk belső fejlődése — amely természetesen nem független a társadalom fejlődésétől — az eddig elért eredmények, a szerzett tapasztalatok és az elkövetett hibák, a téves következtetések is megkövetelik, hogy állandóan és folyamatosan törekedjünk arra, hogy a könyvtári tennivalókat jobban a társadalmi igényekhez igazítsuk. Azt hiszem, mindez elégséges indokolását adja a mostani vitának.

A *műveltségi színvonal állandó emelése, a politikai-világnézeti nevelőmunka, a szórakoztatási igény kielégítése* a közművelődési könyvtárak alapfeladata. Ez nem képezheti vita tárgyát. A *szakmai hozzáértés növelésében* a közművelődési könyvtárak szintén részt vállalhatnak, sőt részt is kell benne vállalniuk. A harmadik ötéves terv-időszakra vonatkozó könyvtári és népművelési irányelvek helyesen rögzítik ezeket a feladatokat. Az információ iránti igény növekedéséből, a mindenoldalú *tájékozódás igényének* fokozódásából adódó tennivalókat és az azokhoz szükséges feltételeket *Bereczky László* vitacikke helyesen szedte csokorba. *Rácz Arankával* ellentétben úgy vélem, hogy ennek végzése nem ellentétes a közművelődési könyvtárak alapfeladata-

val. Éppen ezért nem is lehet ezeket az alapfeladat rovására végezni! Hiszen ez része a mai közművelődési könyvtár alapfeladatának, a korszerűen és magasszínvonalúan értelmezett közművelődési könyvtár fogalmából következő tennivaló. (Természetesen azokkal a korlátokkal és feltételekkel, amelyeket *Bereczky László* helyesen sorakoztatott fel.)

Ezeket a könyvtári feladatokat feltétlenül ki kell egészíteni még eggyel. Nem tisztáztuk eléggé a közművelődési könyvtárak szerepét a közéleti teendőkre való felkészítésben, a *demokráciára való nevelésben*. Kissé leegyszerűsítve a politikai, világnézeti nevelés címszó alatt véltük ezt elintézni. A könyvtárosok egy része pedig bizonyos kötelező, de soha meg nem valósítható, az irányító szervek által követelt tennivalónak érzi ezt. Pedig nem az, hanem a közművelődési könyvtári munka szerves része, még polgári körülmények között is. Engedjünk meg néhány példát. A könyvtár „azért van, hogy jó polgárokat képezzen”. Feladata „megismertetni a lakosságot a közügyekkel és lakóhelyük történetével, hogy eleget tehessenek polgári kötelezettségeiknek” (Public Library Committee, Report, 1927 London, 96. l.). A közművelődési könyvtár „a demokrácia és a jó polgárság legértékesebb eszköze lehet... segíthet a demokráciát egészségessé, tájékozottá, állandóvá és valódivá tenni” (A New Zealand Library Association's Standards Research Committee határozata = New Zealand Libraries. vol. XV. N° 6. 1952, 122—123. l.) Mutatis mutandis úgy vélem, hogy a mai magyar közművelődési könyvtáraknak is nagy adósságaik és sürgető feladataik vannak e tekintetben. A könyvtárak két módon is segíthetik az egészségesebb közélet, a teljesebb demokrácia kibontakoztatását. Úgy, hogy az embereket műveltebbé, tájékozottabbá teszik és úgy is, hogy kezükbe adják azokat a könyveket, dokumentumokat, amelyek *jogaikkal, lehetőségeikkel ismertetik meg*, arra tanítják őket, hogy élni tudjanak a törvényben biztosított jogaikkal. A társadalmi és politikai irodalom nagyobb arányú olvastatását is jelenti ez, de nem csak annyit.

Melyek tehát a mai magyar közművelődési könyvtárak feladatai, hogyan alakuljanak a funkciók, milyen követelményeket támasszunk a könyvtárakkal szemben? Minden közművelődési könyvtárnak (a legkisebb falusi vagy üzemi kölcsönzőhelytől a kerületi Szabó Ervin könyvtárig vagy a megyei könyvtárig) feladata új és új olvasók

Az Építők szakszervezetének székesfehérvári könyvtára és hírlap olvasója az átalakítás után (Kabácsy Szilárd felv.)

sók állandó toborzása, a könyv megszerettetése, az olvasás szokásának és igényének terjesztése és felkeltése. Ez az, amit joggal követelhetünk, amihez a feltételeket is biztosítani tudjuk illetve nagyobb részt már biztosítottuk is. Úgy tűnhetik, hogy ha „csak” ezt a követelményt támasztjuk, akkor vissza lépünk eddigi normáinkhoz képest. Azt hiszem inkább az *illúziókkal számolunk le*. A kis falusi és üzemi kölcsönzőhelyek, könyvtárak állományának, működési körülményeinek, személyi ellátottságának ismeretében ez a „csak” nem is kevés. Be kell vallanunk, hogy eddig támasztott követelményeink (pl. a falusi könyvtárak négyes funkciója: közművelődési könyvtár, gyermekkönyvtár, mezőgazdasági szakkönyvtár, népművelési segédkönyvtár) irreálisak voltak, és a gyakorlatban néhány ritka kivételtől eltekintve nem is érvényesültek. A szakszervezetek a maguk területén megtették az első lépése-

ket a következtetések levonásában (ld. a SZOT Elnökség 1966. január 31-i határozata), módosították a követelményeket a kisüzemi könyvtárakkal szemben. Ha reálisabban szabjuk meg a tennivalókat, ha biztosítjuk az állománygyarapítás, a propaganda, a működés feltételeit, többet érünk el, mintha a *megvalósíthatatlan követelmények* utolérésére serkentjük a tiszteletdíjas és társadalmi könyvtárosokat. Meggyőződésem, hogy nevelési céljaink tekintetében nem lépünk vissza, hiszen bármiféle könyvtári nevelőmunka feltétele, hogy olvassanak az emberek. Természetesen egy pillanatig sem gondolok visszalépésre például a szocialista irodalom propagandája, vagy az ismeretterjesztő irodalom népszerűsítése tekintetében. Viszont az eddiginél jobban figyelembe kell venni az emberek *szórakozási igényét*, amit csak fokozni fog a szabad idő növekedése. De ez nem ellentétes az alapfeladattal, az olvasóvá neveléssel, hanem vele összekapcsolható.

Nyilvánvaló, hogy magasabb követelményeket, differenciáltabb szolgáltatásokat követelhetünk a *nagyobb könyvtáraktól* (városi, járási, megyei, nagyüzemi, művelődési otthonban működő nagy könyvtárak), azoktól, amelyekben a követelményekhez a feltételeket is meg tudjuk teremteni. A szolgáltatások szintjét és mértékét nem lehet központilag meghatározni, hiszen nagyon sok függ a helyi adottságoktól (egyéb-ként a kis könyvtárak esetében is). Csak az irányokat lehet jelölni. *Bereczky László* helyesen jelölte meg a fejlesztés legfőbb tennivalóit. Természetesen ezekre a könyvtárakra is vonatkozik az alapfunkció kötelező érvénye. Egyéb szolgáltatásaikat ahhoz képest többletként kell nyújtaniok.

Még egy kérdést kell érinteni a könyvtárak feladataival kapcsolatban. Nálunk *kettős közművelődési könyvtári ellátás* van. A könyvtári törvény szerint is vagy a lakóhelyen vagy a munkahelyen, illetve mindkettőn kell biztosítaniuk a közművelődési könyvtáraknak a művelődési igények kielégítését. Úgy vélem, a fenti funkciómeghatározás érvényes mindkét fajta közművelődési könyvtárra. Az üzemekben működő szakszervezeti könyvtárak túlnyomó többsége kis kötetszámú, de még a nagyobbak közül a legtöbb is csak az alapfeladatokat vállalhatja. A jelen körülmények között olvasási kultúránk pillanatnyi fejlettségi szintjére való tekintettel *nem mondhatunk le a kettős ellátásról*. Az egyik legértékesebb és legértékesebb emberi kapcsolatra, a közösen végzett munkára, a munkahelyi közösségre alapozva a szakszervezeti könyvtárak igen jó adottságokkal rendelkeznek olvasónevelési feladataik megvalósításához. Természetes követelmény, hogy tevékenységüket hangolják össze a hasonló feladatokat ellátó tanácsi közművelődési könyvtárakkal, de ezt az összehangolást csak a *funkciók világos meghatározása* útján lehet elvégezni. (Lásd: *Sallai István*: A városok közművelődési könyvtárainak funkciórendszere = Könyvtáros, 1965. 11. sz.) Az olvasónevelést, toborzást végző könyvtárak párhuzamosságát, a többszörös ellátást nem látom feleslegesnek, hanem inkább a munka jellegéből következően szükségesnek tartom.

A közművelődési könyvtárak és a többi népművelési intézmény munkájának összehangolása sem új követelmény. *Rácz Aranka* a művelődési házban látja a lehetséges partnert, és a két intézmény közötti feladat elhatárolásra törekszik. Véleményem szerint ez félrevezető. *A művelődési ház csak egy a lehetséges partnerek közül*, amennyiben a népművelési tevékenységet széles körűen értelmezzük. Az UNESCO könyvtári felhívása a következőket mondja az együttműködésről: „A közművelődési könyvtár kapcsolja össze tevékenységét más nevelési, kulturális és társadalmi intézmények munkájával — az iskolákkal, egyetemekkel, múzeumokkal, munkásszervezetekkel, tanulmányi klubokkal felnőttnevelési csoportokkal stb.” (UNESCO Public Library Manifesto, Paris, 1949.) Mai értelmezésben a *népművelés sokkal szélesebb körű tevékenység*, mintsem, hogy működési körét a művelődési házak munkájára lehetne szűkíteni. Az *Országos Népművelési Tanács* által elfogadott „Irányelvek a népművelés 5 éves tervezéséhez 1966—1970” című dokumentum a népművelésen „a különböző tömegszervezetek, mozgalmak és a helyi népművelési intézmények (könyvtárak, művelődési otthon jellegű intézmények és a múzeumok) keretében párt- és állami irányítás alapján kibontakozó kulturális nevelőmunkát”-t érti. Nagy nevelési és tömeghatásuk miatt ide értendő a tömegközlelési eszközök (film, sajtó, rádió, televízió) is. Az utóbbi évtizedben elsősorban a televízió viharos ütemű elterjedésének hatására a hagyományos értelemben vett népművelésben is a feladatok újrafogalmazására került sor. Az említett dokumentum ennek a fejlődésnek a figyelembevételével jelöli meg a népművelés fejlesztésének irányát.

Hol a könyvtárak helye, mi a szerepe a népművelés különféle intézményei között ebben a helyzetben? A „tv utáni kor” — mint népművelői körökben némi keserőséggel nevezik napjainkat — a látogatottság csökkenésével, a hatókör szűkülésével járt a népművelés olyan hagyományos területein mint például az ismeretterjesztés vagy a művelődési otthonok tevékenysége. *A könyvtári olvasók száma ebben az időszakban is növekedett*. Különböző elemzések azt mutatják, hogy az olvasásnak mint a leghaték-

konyvabb önművelési formának a tartalékai még igen nagyok. A könyvtárak a legkiterjedtebb intézményhálózattal rendelkeznek, a legkisebb faluig, üzemig átfogják az egész országot. Pusztán *gazdaságossági meggondolások* is arra intenek bennünket, hogy ezt a hálózatot tekintsük a legfontosabbnak a népművelési intézmények között, mivel valamennyit nem tudjuk egyforma mértékben fejleszteni. Valami olyasféle szerep vár a közművelődési könyvtárakra a népművelésben, mint az általános iskolára az oktatás rendszerében. (Nem gazdasági, inkább elvi megfontolásokból éppen ezért célszerű lenne eltörölni a beiratkozási díjat, ezzel is dokumentálva, hogy társadalmunk ezt a legfontosabb népművelési-önművelési lehetőséget ingyen bocsátja minden polgárának rendelkezésére.) Nyilvánvaló, hogy a *közművelődési könyvtári rendszernek kell a népművelési tevékenység alapjává válnia*. Meggyőződésem, hogy ez az a népművelési tevékenység (talán még a műkedvelés említhető mellette), amely igen nagy fejlődés előtt áll a közeljövőben.

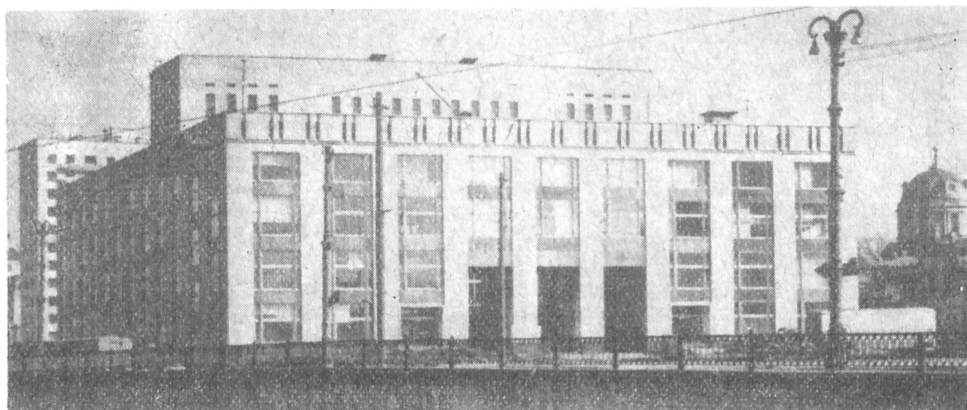
Érvényesülnek-e, érvényesülhetnek-e ezek az elvek a gyakorlatban? Milyen következtetésekre jussunk ezekből a könyvtári munkára illetve a népművelés egészére vonatkozóan? Úgy tűnik, hogy az *Országos Népművelési Tanács* irányelvei által ajánlott klubkönyvtári megoldás — ha a megvalósítás során az elképzelések következetesen érvényesülnek — ebbe az irányba viszi a falusi és üzemi népművelés ügyét. A könyv, az olvasás *mint legfontosabb önművelési tevékenység* körül kívánják kiépíteni az egyéb népművelési tevékenységet. Hogy ez a gyakorlatban is így legyen, az a népművelés különféle szintű irányítóin, de a könyvtárosokon is múlik. Ha tevékenységüket, munkájukat úgy tudják alakítani, hogy az valóban lényeges hatást gyakoroljon az emberek művelésére, könyvtáraink a jelenleginél megbecsültebb helyre jutnak a művelődésügyben.

Távol álljon tőlem, hogy a könyvtárosokat az aktivitásról, a propaganda tevékenység fokozásáról akarjam lebeszélni, de a vázolt szerep következményeképp a könyvtár és a többi népművelési forma viszonya, „az együttműködés legjobb módja” nem az, amit *Rácz Aranka* ajánl. Nem a könyvtárat kell arra biztatni, hogy „legyen ott könyveivel a művelődési ház minden rendezvényén”, hanem a többi népművelőt, hogy úgy végezze munkáját, szervezze tevékenységét, hogy az az *olvasásra, a könyvtár látogatására ösztönözzön*. Ha ezt a munkát tekintjük a legfontosabb népművelési tevékenységnek, ha ez iránt nyilvánul meg a legnagyobb társadalmi igény, ha ez közvetítheti leghatékonyabban nevelési céljainkat, akkor igazítsuk ehhez a többi formát, segítse ezt valamennyi. A könyvtárosok pedig saját munkájuk minél színvonalasabb végzésével, ajánló bibliográfiák, olvasótervek készítésével, minél színvonalasabb tájékoztató tevékenységgel, a helybenolvasás lehetőségének megteremtésével igyekezzenek bizonyítani, hogy ez a szerepük valóban indokolt.

Kiss Jenő

Bor István rajza

Budapesti beszélgetés M. I. Rudomino könyvtárigazgatóval, az IFLA alelnökével

A múlt év decemberében a Művelődésügyi Minisztérium és az Állami Gorkij Könyvtár vendégeként egy hétig hazánkban tartózkodott *Margarita Ivanovna Rudomino*, a moszkvai Idegen Nyelvű Könyvtár igazgatója, a Könyvtárosegyesületek Nemzetközi Szövetségének, az IFLA-nak alelnöke. Zsúfolt programja ellenére is szívesen szakított időt arra, hogy a *Könyvtáros* olvasóit érdeklő néhány kérdésre válaszoljon. A Gorkij Könyvtárban kerestük fel, ahol *Sándor László* igazgató volt szíves tolmácsolni a beszélgetést.

*

Kevés ember azonosult annyira a hivatásával, mint M. I. Rudomino: 1968-ban ünnepli *könyvtárosi működésének 50 éves jubileumát*, s e fél évszázad nagyrészét az Idegen Nyelvű Könyvtárban töltötte mint annak igazgatója. A *Novoje Vremja* tavaly júliusi számában megjelent cikk „igen figyelemre méltónak” nevezi, hogy a könyvtár 45 év óta „*egy és ugyanazon ember vezetése alatt áll*”.

Személyes kérdésekre nem szívesen válaszol, annál készségesebb, ha könyvtári problémákra terelődik a szó. Másoktól tudtuk meg, hogy milyen szeretettel viseltetnek iránta a Szovjetunió könyvtárosai, s milyen nagy szakmai tekintélyt vívott ki magának a nemzetközi könyvtári szervezetekben.

— *Milyen szerepet tölt be az Idegen Nyelvű Könyvtár a szovjet tudományos életben és a művelődésben?*

— A könyvtár ma a Szovjetunió egyik legnagyobb könyvtára, az egyetemes emberi kultúra fókusza. Abban különbözik a többi könyvtártól, hogy szervezetenként *egy-egyíti a tudományos és a közművelődési könyvtár funkcióját*. Kulturális kombinátnak nevezhetnénk, hiszen a külföldi irodalmat illetőleg információs központként tevékenykedik, ugyanakkor segíti az idegen nyelvek tanulását, népszerűsíti a külföldi irodalmat. (pl. író—olvasó találkozókot rendez), idegen nyelvű filmeket mutat be stb. Számtottevő az a módszertani segítség is, amelyet a szovjet köztársaságok idegen nyelvű irodalommal foglalkozó könyvtárainak nyújt.

— *Megismerhetnénk, legalább vázlatosan a könyvtár történetét?*

— 1922 tavaszán, egy csöndes moszkvai utcában levő lakóház ötödik emeleti lakásában kezdődött. A külföldi szépirodalomból gyűjtöttünk itt össze néhány ezer kötetet. Az állomány hamarosan elérte a tízezret. Gyorsan nőtt az olvasók száma is, úgy, hogy a könyvtár két év múlva átköltözött a Történeti Múzeum épületébe. Kezdetről fogva fő feladata volt a külföld irodalmának összegyűjtése és szétsugárzása, de nagy szerepet játszott egyszersmind az idegen nyelvek oktatásában és népszerűsítésében is.

— A könyvtár már a húszas években megkezdte fiókkönyvtári hálózatának kiépítését az ipari centrumokban. Különböző közművelődési könyvtárakban is létesített külföldi osztályokat. Ezekben nyelvtanfolyamokat szervezett, és egyéb rendezvények-

kel is propagálta a külföldi irodalmat. Maga a központi könyvtár 1927-től kezdve számos felsőbb nyelvtanfolyamot szervezett. Ezekből fejlődött ki később az *Idegen Nyelvek Pedagógiai Főiskolája*.

— A harmincas évek elején a könyvtár — a legjobb műfordítók vezetésével — megszervezte a *műfordítók irodáját*. Ez lett az alapja a Szovjet Írószövetségben később kifejlesztett fordító tagozatnak.

— Az évtizedek során a könyvtár tízezreket tanított meg idegen nyelvekre és ismertette meg velük a külföldi irodalmat. Nagy szerepet játszott a dolgozók internacionalista nevelésében is, és erősítette a kulturális kapcsolatokat a külföldi szervezetekkel, írőkkel és tudósokkal.

— *Milyen neves külföldi írók látogatták a könyvtárat?*

— Megfordult a könyvtár falai között: Barbusse, Jean Richard Bloch, Martin Andersen-Nexö, J. R. Becher, Leonhard Frank, Pablo Neruda, Arnold Zweig, Aragon, Elsa Triolet, Rafael Alberti, A. Seghers, Caldwell, Carlo Levi, Moravia, Böll, Dürrenmatt, Frank Hardy — hogy csak a legismertebbeket említsem. A legtöbb közülük ottléte alkalmával előadást is tartott.

— *Magyarok?*

— A két világháború között az emigráns magyar írók szinte második otthonuként tartották számon a könyvtárat. Közülük többen munkatársai is voltak a könyvtárnak. Különösen meleg szeretettel gondolok vissza Zalka Mátéra, de a többiek — Gergely Sándor, Hidas Antal, Illés Béla, Lukács György, Madarász Emil stb. — is közel álltak hozzám, s az élők egy részével ma is tartom a kapcsolatot.

— *A Moszkvában járt magyar könyvtárosok már hirt adtak a könyvtár új épületéről...*

— A Szovjetunió fennállásának 50. évfordulójára 24 ezer m² alapterületű új épületet kapott a könyvtár. Ennek a könyvtárpalotának a raktára négy és félmillió kötet befogadására alkalmas, a polcok hossza összesen mintegy 90 kilométert tesz ki. Tizenkét, szakosított olvasótermének egyszemélyes asztalai mellett 600 olvasó számára van hely. A nagy előadóteremben 350 hallgató fér el, a 70 személyes pedig egyidejű tolmácsolásra alkalmas készülékkel van felszerelve. A közeljövőben tovább fejlődnek az audio-vizuális nyelvlaboratóriumok, melyekben — elsőként a Szovjetunióban — lehetővé válik a legkorszerűbb módszerekkel történő tanulás. A későbbiekben zenei és képzőművészeti termek nyílnak, valamint különlegesen felszerelt olvasótermek a mikrofilmek, a keleti nyelvek és a bibliográfiák használatára. Az épület helyiségei légkondicionáltak, a könyveket felvonó szállítja.

— *Mekkora és milyen összetételű a könyvállomány?*

— Jelenleg három és félmillió kötet, s ez évente mintegy 50 ezer kötettel gyarapodik. A könyvtár 72 ország 1300 intézményével (könyvtár, egyetem, kiadó, könyvkereskedés) áll kapcsolatban.

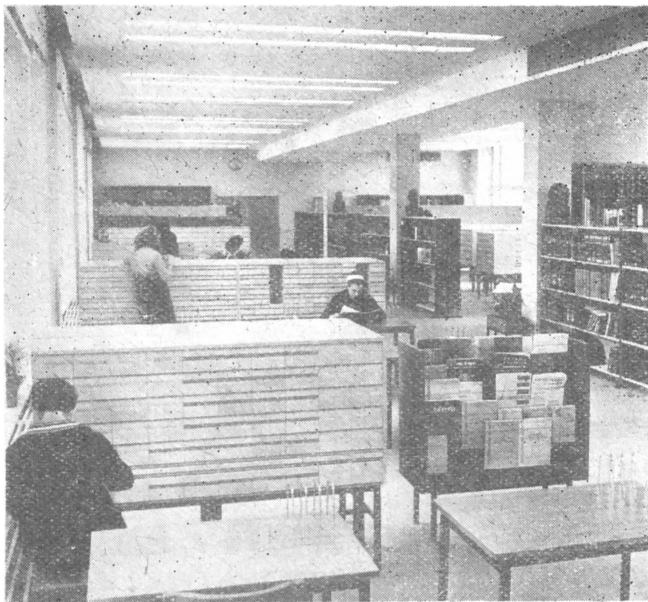
— Gyűjtőköre csaknem univerzális, csupán az alkalmazott tudományok nincsenek képviselve. A legnagyobb természetesen a szépirodalmi anyag (35%), a társadalomtudományi és politikai művek az állomány 28,9%-át alkotják, 10,9% a természettudományi, 9,2% a nyelvtudományi, 6,2% az irodalomtudományi, 4,7% a művészeti jellegű dokumentumok aránya, 3,8%-ot tesznek ki a könyvtártudományi referenz munkák, 1,3% egyéb szakokba tartozik.

A különböző nemzetek irodalmának kiállítása a könyvtár előcsarnokában

— Igen érdekes az állomány nyelvi összetétele is. A 127 nyelvű állományból legnagyobb a német nyelvű irodalom részesedése: 23,4%; angol nyelvű a gyűjtemény 22,6%-a, 17,1%-a francia, s csupán 11,8% az orosz nyelvű irodalom aránya. Az állomány 1,3%-a magyar nyelvű.

— Jó néhány értékes különgyűjteménnyel is rendelkezik a könyvtár. Közülük is kiemelkedő a több mint 6000 kötetes Shakespeare-irodalom, az antifasiszta és ellenállási irodalom gyűjteménye, a Spanyol Köztársaság irodalmának csaknem teljes anyaga, melyet 1938-ban ajándékoztak a könyvtárnak. Tíz évnél régebben kezdtek gyűjteni a keleti nyelvek irodalmát, s már több mint 100 ezer

A moszkvai Idegen Nyelvű Könyvtár katalógusterme

könyvtári egységet számlál az ázsiai és afrikai nyelveken írt irodalom.

— *Melyek a könyvtár fontosabb bibliográfiai vállalkozásai?*

— A könyvtár évente kb. 1000 ívnyi kiadványt jelent meg. Közülük a legterjedelmesebb a kurrens beszerzéseket regisztrálja. A társadalomtudományi és természet-tudományi művekről külön sorozat jelenik meg, évente 6—6 füzetben. Egész sereg szerzői bibliográfiát is összeállítottunk. Ezek a teljes életművet felölelik. Például már napvilágot látott Shakespeare, Balzac, Mickiewicz oroszul, Gorkij, Tolsztoj, Gogol idegen nyelveken megjelent műveinek bibliográfiája. Eddig már két kiadást ért meg a legfontosabb idegen nyelvű szépirodalmi műveket tartalmazó bibliográfia, amely tulajdonképpen vezérfonal mindazoknak, akik el akarják olvasni a világirodalom nagy alkotásait. Jelenleg az ázsiai irodalomról készül nagyszabású válogatott bibliográfia.

— *Kik látogatják a könyvtárat?*

— A könyvtárnak bárki olvasója lehet, aki idegen nyelven olvas vagy idegen nyelvet tanul. Persze az olvasók zöme a tudományos kutatók, az egyetemi és főiskolai hallgatók közül kerül ki.

— A könyvtár nemcsak az idegen nyelvű könyvek olvasását teszi lehetővé és nemcsak a nyelvtanulást segíti, hanem számos más művelődési és szórakozási lehetőséget is megtalálhatnak benne az olvasók. Így például nagyon közkedveltek a külföldet járt szovjet tudósok vetített képes beszámolóí és az eredeti kópiával bemutatott külföldi filmek. A könyvtárban műkedvelő szintársulat is tevékenykedik, melynek az olvasók közül toborozott tagjai külföldi drámákat adnak elő ereidit nyelven. Megjegyzem, hogy francia nyelvű társulatunk önállósította magát, külön színházépületben rendszeresen játszik.

— *Ehhez az igen sokrétű munkához hány dolgozója van a könyvtárnak?*

— Jelenleg 700 munkatársunk van, többségük egyetemet vagy főiskolát végzett és több idegen nyelvet ismer. Közülük számosan már 20—25 éve dolgoznak a könyvtárban, de sok a tehetséges fiatal is.

— Munkatársaink nagy számban vesznek részt különböző nemzetközi értekezleteken, szívügyüknek tekintik a kapcsolatok elmélyítését más országok könyvtáraival és könyvtárosaival.

*

Az Idegen Nyelvű Könyvtár tevékenységéről adott részletes tájékoztatás után az IFLA munkájáról érdeklődtünk.

— A Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetsége (IFLA-FIAB) 1925-ben alakult meg, de a szocialista országok könyvtáros egyesületei jobbra csak az utóbbi 6—7 év óta vesznek részt tevékenyen a nemzetközi szövetség munkájában. A szocia-

A könyvtár egyik olvasóterme

lista országok könyvtárosainak fontos feladatuk, hogy megismerkedjenek a szövetség munkájával és abba — képviselőik révén — tevékenyen bekapcsolódjanak.

— A nemzetközi szervezeti munkájában való részvétel egyik fő célja a szakmai tapasztalatok, információk megszerzési lehetőségeinek kiszélesítése. Ugyancsak fontos feladat, hogy a *szocialista könyvtárügy tapasztalatait átadják a többi országnak*, amelyek hosszú ideig csak keveset tudtak, vagy nem megfelelően értesültek a szocialista könyvtárügyben végbe ment fejlődésről. Különösen nagy jelentőségűek a *hálózatok kialakítása és fejlesztése során szerzett tapasztalatok*, mert ezek jelentik elsősorban a szocialista

országok könyvtárosainak hozzájárulását a világ könyvtárügyének fejlesztéséhez. Az eredmények, melyeket ezen a területen elérték, nagy tekintélyt szereztek a szocialista könyvtárosoknak mind Nyugaton, mind a fejlődő országokban.

— A hat szekció közül lengyel titkára van a szakkönyvtárak szekciójának; a 11 bizottság közül a kiadványcsere bizottságnak magyar, a periodikák bizottságának szovjet, a könyvtárépületek és berendezések bizottságának lengyel, a bibliográfiai bizottságnak német titkára van.

— Az IFLA-t jelenleg az a kérdés foglalkoztatja elsősorban, hogy mi legyen a sorsa a könyvtárakba beözönlő, állandóan növekvő számú dokumentumnak, hogyan birkózzanak meg a könyvtárak a dokumentumok áradatával. Ez olyan probléma, melyet a könyvtárosok csak közösen oldhatnak meg.

— Az IFLA végrehajtó bizottságának legutóbbi londoni ülése után milyen tervek foglalkoztatják a szövetséget?

— Az IFLA legközelebbi kongresszusát 1968 augusztusában tartja *Frankfurt-am-Mainban*. A kongresszus központi témája „A könyv és könyvtár az ipari társadalomban” lesz. Az erről szóló fő referátumot a frankfurti egyetem rektora tartja. Felvetődött a nemzetközi könyvtári év megrendezésének terve is, amelyre 1970-ben kerülhetne sor.

— *Mint az IFLA alelnöke mit üzen a magyar könyvtárosoknak?*

— Szeretném felhívni a magyar könyvtárosok figyelmét, hogy aktívabban *kapcsolódjanak be* az IFLA bizottságainak és szekcióinak munkájába, és *minél gyakrabban írjanak* az UNESCO Bulletin for Libraries, valamint az IFLA News című nemzetközi könyvtári folyóiratba (vagy ennek francia változatába). A cikkeket — angolul vagy franciául — közvetlenül a szerkesztőségnek kell megküldeni.

*

A beszélgetés végén M. I. Rudomino magyarországi benyomásairól nyilatkozott.

— Mély benyomást tett rám az új *Tatabányai Megyei Könyvtár*, amely bármely országban megállná a helyét. Érdeklődéssel ismerkedtem a nemzeti könyvtár épülő várbeli otthonával. Úgy vélem, hogy az építészek és a könyvtárosok olyan megoldást találtak, amely lehetővé teszi egy korszerű nagykönyvtár kialakítását a régi épület adottságai között. Örömmel tanulmányoztam a hozzám oly közel álló *Gorkij Könyvtár* munkáját is.

— Mostani látogatásom elmélyítette kapcsolataimat a magyar könyvtárosokkal és a *Magyar Könyvtárosok Egyesületével*.

Bereczky László

Segítsen felolvasztani az igénytelenség jégpáncélját...

A gyár ezekben az években újjászületik. Hatalmas üvegcarnokok falják fel a több mint fél évszázados rozszant műhelyeket, új, korszerű gépek érkeznek a világ minden tájáról. A rekonstrukcióra szükség van, hiszen a *Textilfestőgyár* termékeinek nagy részét exportálja, s a világpiacon a minőség az áru egyetlen szószóelője. Közben a termelés egyetlen napra sem áll le, ugyanannyi áru hagyja el a gyár kapuját, mint máskor, nyugalmasabb időkben — egy méterrel sem kevesebb. Hogy ez milyen, szinte hadászati bonyolultságú feladatokat ró a vezetésre, azt a nem szakember is könnyen elképzelheti.

Sásdi István igazgató mégis tud időt szakítani arra, hogy figyelemmel kísérje, támogassa az üzemi népművelés, így a könyvtár munkáját is.

— *Mi készíti erre?*

— Egész életpályám tanulságai, sőt, ha úgy tetszik, generációs tapasztalataim is. A mi családukban az egymást váltó nemzedékek tagjaiban elemi erővel tört fel a tudás, a nyugalmasabb vágya. Ez juttatott el engem is, munkás elődök fiát — apám asztalos volt, nagyapám rakodómunkás — a Horthy-korszak Műegyetemének „előkelő” vegyészmérnöki karára. Nem kell hangsúlyoznom, hogy amilyen természetes *ma* az ilyen karrier egy munkásfiú számára, annyira nem volt ez magától értetődő — és főleg könnyű — *akkor*.

— De mit látok ma?

— Bizony sok tehetséges fiatal kallódik el, vagy legalábbis nem bontakoztatja ki képességeit. Hiába biztosítja társadalmunk a jogot, sőt a lehetőséget is a tanulásra, művelődésre, ha igénytelenség, szellemi restség torlódik minden jószándék elé. És ez az, amibe az igazgató, akiről azt szokták mondani, hogy az üzem első számú kádere, nem nyugodhat bele. A társadalom érdekében nem.

— A könyvtártól azt várom tehát, hogy segítsen felolvasztani a közöny, az igénytelenség jégpáncélját. Ébressze fel minél több emberben a tanulás, a művelődés, a felemelkedés vágyát. Meggyőződésem, hogy a könyvtár ennek a várakozásnak — ha jól dolgozik — meg is tud felelni. Tovább megyek: ezt a feladatot, sajátos lehetőségeinél fogva, hogy ti. az olvasás szórakozás és művelődés is egy szerezre, csak ő képes az iskolából kikerült dolgozók körében eredményesen elvégezni.

— *A Textilfestőgyár könyvtárának nemrég befejeződött újjáalakításából, melynek során a réginel csaknem kétszer nagyobb alapterületű, korszerű szabadpolcos könyvtár született, igen komoly anyagi áldozatot vállalva vette ki a részét a vállalat is. Az összes műszaki jellegű munkákat, a falak felhúzásától a legmodernebb fűtési és világítási berendezések felszereléséig az üzem végezte el. Nem titok, hogy ebben Önnek főszerepe volt. Számíthat-e a könyvtár a jövőben is a vállalat támogatására?*

— A helyzet, a rendelkezésünkre álló anyagiak felhasználását illetően — a múlthoz képest — bonyolultabbá vált. Ismeretes, hogy a termelés eredményességétől függően kisebb vagy nagyobb összeg marad a vállalatnál helyi célokra történő felhasználásra. Ebből, az ún. rendelkezési alapból fizetjük a nyereségrészesedést és fedezzük a szociális és természetesen a művelődési kiadásokat is. A felosztásról a szakszervezeti üzemi tanács dönt, az igazgató javaslatai alapján. „Felülről” semmi nincs előírva, még az arányok sem. Elképzelhető tehát, hogy esetenként *meg kell győzni* majd az üzemi tanácsot arról, hogy például a könyvtár támogatására kellő összeget fordítson. Ami a kérdés személyes részét illeti, továbbra is azon leszek, hogy a könyvtár fejlődése töretlenül maradjon.

— *Gyakran hallani vezetőktől, hogy nincs idejük olvasásra...*

— A tudomány, a technika viharos fejlődése megköveteli a műszaki, gazdasági vezetőktől, hogy tudásukat szüntelenül kiegészítve igyekezzenek a kor diktálta színvonalon vezetni. Ez pedig nem megy másként, mint a szakmai irodalom állandó tanulmányozásával. A feladatok nem csökkennek, sőt... Azt hiszem felesleges utalnom a gazdaságirányítási reform nyomán jelentkező számtalan új problémára. — Mégis... Azt gondolom, hogy nem lehet igazán jó, szocialista értelemben rátermett vezető az, aki csak a technika, a termelés világában otthonos. Kell, hogy legyen az embernek ideje egy-egy gondolatébresztő, emberi viszonylatokat, társadalmi összefüggéseket feltáró regény, elbeszélés elolvasására is. A jó irodalom ugyanúgy az élet-ről, a társadalomról közöl nélkülözhetetlen „információkat”, mint a személyes kapcsolat az emberekkel. A vezető egyiket sem nélkülözheti...

— Mégis, mikor olvas?

— A pihenés óráiban. Hosszú az éjszaka...

*

Az 1784-ben alapított óbudai *Goldberger Textilszövőgyár*, ismertebb nevén „a Goli”, talán az ország legrégebb, ma is működő textilgyára. A név idestova 200 éve fogalom, világmárka. A felszabadulás előtti évtizedekben 1000—1200 ember dolgozott itt, ma a dolgozók száma 2400.

A szociális, művelődési viszonyok egybevetése a múlttal ma már érdektelen. A szakszervezeti bizottság adatai szerint a dolgozók egyharmada, mintegy 800 ember Pestkörnyékről vagy vidékről jár be dolgozni. A 45 évnél fiatalabbak 38%-a nem végezte el a 8 általánost. Közülük 1966-ban 30-an beiratkoztak a dolgozók esti iskolájába, de csak 14 jutott el a bizonyítványosztásig. A tanulás legfőbb akadálya: a három műszak.

A szakszervezeti könyvtár 1948-ban létesült, néhány héttel ezelőtt költözött az új helyiségébe, ahol végre méltó körülmények között végezheti munkáját. Az utolsó 10 évben az olvasók száma 700 körül volt. A családtagokat is beleszámítva, a könyvtár 2500 ember olvasási igényét elégíti ki. Évente 35—37 000 könyvet olvasnak el. Néhány éve a környék lakosságának is megnyitották a könyvtárat.

— *Milyen szerepet tölt be a könyvtár az üzem kulturális életében?* — kérdeztük Brocskó József szakszervezeti titkártól, miután megismerkedtünk a fenti adatokkal.

— Kiindulásul vessük egybe a mennyiségi „mutatókat”. A különféle rendezvényekre — előadások, összejövetelek, tánc stb. — összejön ennyi meg ennyi ember. Tanul, szórakozik, jól érzi magát egy-két órán át. Aztán hazamegy, és kérdés, hogy legközelebb újra eljön-e, ha hasonló rendezvényre hívjuk. Ezzel szemben nagyon kevés olyan olvasóval találkoztam, aki évente csak egyszer-kétszer keresi fel a könyvtárat. Ha csak a háromhetes kölcsönzési időt vesszük alapul, akkor is 13—14 kölcsönzés, és legalább ugyanennyi elolvasott könyv jut egy-egy olvasóra. (Pedig a legtöbben nem is egy könyvet visznek haza.) És minden harmadik dolgozónk könyvtári tag. Van-e még egy olyan művelődési intézmény az üzemben, amely ennyi embert, ilyen hosszú távon a vonzási körében tart? Nincs. Ezt nekünk, szakszervezeti funkcionáriusoknak, világosan kell látnunk.

— *Jó-e, ha a dolgozók olvasnak?*

— Értekezleteken megfigyeltem, hogy azok az emberek, akik sokat olvasnak, tájékozottabban, hozzáértőbben, mondjuk ki magyarul, értelmesebben foglalnak állást minden kérdésben, akár politikai, akár gazdasági vagy éppen a dolgozókat közvetlenül érintő szociális problémákról van szó. Tehát „gazdasági érdek” is fűződik az olvasás megszeretéséhez. Különböztetést tapasztaljuk a termelés „frontján” is. Például a jól dolgozó szocialista brigádokban mindig sok az olvasó ember.

— *Hogyan segíti a szakszervezeti bizottság a könyvtár munkáját?*

— Mindenekelőtt úgy, hogy biztosítjuk a működés anyagi feltételeit. Éppen ebben az évben emeltük fel a könyvbeszerzési keret összegét 15 000 Ft-ról 20 000 Ft-ra, mivel úgy látjuk, hogy a szakszervezeti kulturális munka területén a leggyümölcsözőbb befektetés a könyvtár fejlesztése. Ami az egyéb segítséget illeti, mi is azon vagyunk, hogy az olvasók száma tovább emelkedjék. Jó alkalmat teremtenek az olvasótoborzásra a nálunk is népszerű üzemi vetélkedők, hiszen a rajtuk való sikeres szereplés feltétele, hogy a versenyző tájékozott legyen az adott téma irodalmában. Ehhez pedig legkönnyebben a könyvtárban juthat hozzá.

— *Most, hogy a könyvtár végre megfelelő helyiséget, szép berendezést kapott, talán nem is illő megkérdezni: vannak-e terveik a további fejlesztésre?*

— Vannak, és nem is távoliak. Mi is jól tudjuk, hogy színvonalas könyvtári munka olvasóterem nélkül ma már nem képzelhető el. Ezért épületen belüli átcsoportosítással kívánjuk elérni, hogy a könyvtár mellett levő, jelenleg más célra használt helyiséget — még ebben az évben — olvasóteremnek rendezhessük be. Ugyancsak még az idén kívánjuk megvalósítani a szakszervezeti és a műszaki könyvtár összevonását is. Meggyőződésünk, hogy az a gyümölcsöző kapcsolat, amely a két könyvtár között eddig is megvolt, az összevonás következtében még jobban elmélyül.

— *Gondolnak a lakosságra is?*

— A mi álláspontunk — szemben a nagyvállalatunkéval — az, hogy az üzemi népművelésnek, amennyiben erre módja van, nemcsak „saját” dolgozóinak a művelődését, szórakozását kell szolgálnia, hanem a környező lakosságot is. Most, hogy a könyvtár működési feltételei megjavultak, és már elegendő könyvvel rendelkezik, az eddigieknél jóval több olvasót fogadhat a lakóterületről is. Ezzel részt vállal a Goli népszerűsítésében, ami a dolgozók utánpótlásának szempontjából nem lebecsülendő tény. Többek között ezért is fontos, hogy törődjünk a könyvtár sorsával.

Simay Norbert

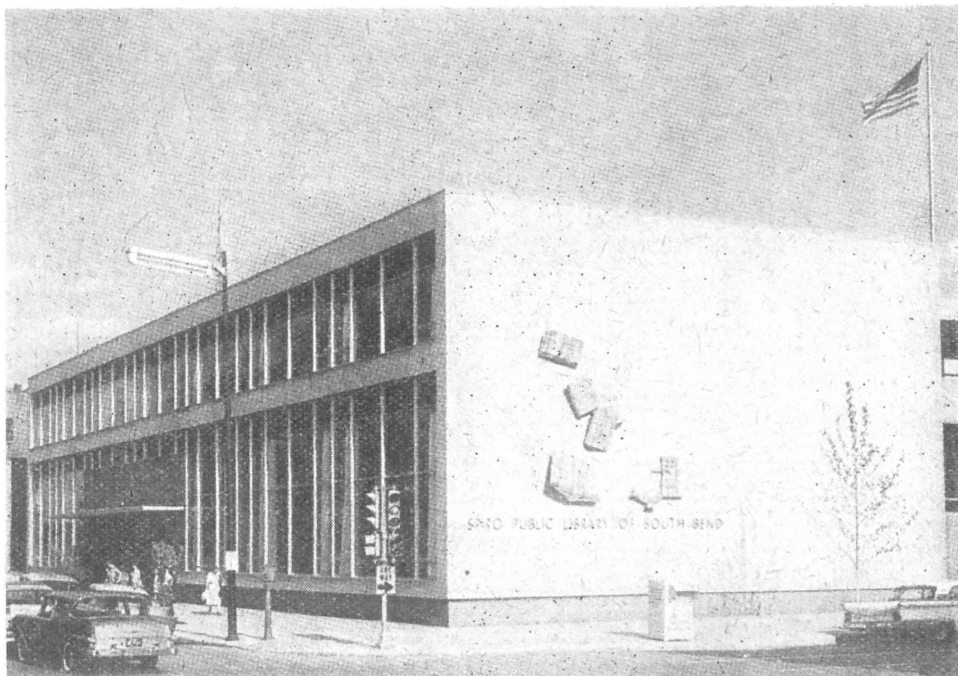
AMERIKAI KÖNYVTÁRAKBAN

A közelmúltban az Egyesült Államokban jártam, ahol alkalmam volt néhány könyvtárat is meglátogatni. Hosszabb időt töltöttem a Chicagóhoz kb. 120 km-re levő *South-Bend* városban. A város lakossága 150 000 körül van, ebből 25 000 magyar, zömmel „öreg amerikások”, leszármazottaik és néhány 56-ban disszidált család. (Csak a Horváth névből 58-at számoltam meg a telefonkönyvben.)

South-Bend ipari város, fontos kulturális központ, több középiskolája s. egy híres egyeteme is van, melyet a római katolikus egyház tart fenn. Színháza, hangversenyterme nincs, csak néhány mozija, viszont több rádió- és tv-adója van. Időnként színesek keresik fel egy-egy előadásra a várost, elsősorban szórakoztató programmal. Kintlétemkor éppen egy Kálmán-operettet játszottak. Nagy színházi esemény, amikor évente egy-két alkalommal az egyetem hallgatói görög- vagy Shakespeare-dramát mutatnak be az egyetem fedett sportcsarnokában. A rádióban vasárnap déli 12 órakeről adás van. L. Juliska, kint született magyar lány, társadalmi munkában végzi a program összeállítását. Elsősorban cigányzenét sugároznak, újabban azonban „modernizálták” a zenei anyagot: pesti slágereket is közvetítenek.

Könyvtárakat iskolák, klubok, egyházak és az állam tart fenn. Magánházakban könyvtárat csupán egy magyar származású munkáscsaládnál, egy tanárnőnél és egy könyvtárosnál láttam.

South-Bend közművelődési könyvtára, melyet a város tart fenn a belvárosban, szerintük már nem új, mert öt éve épült. (Washington egyik kerületi könyvtárát bontják és építik az újat, mert a 30 év, amelyre az épületet tervezték, letelt.) A városi könyvtárhoz hét fiókkönyvtár tartozik. A könyvtár épülete, beosztása hasonló a miénkéhez. A földszint utcai frontján végig kirakat az újdonságok részére, a bejáratától jobbra a könyv-visszavétel és nyilvántartásai, balra a kiadás, számológép a késedelmi díj kiszámításához. A bejáratnál szemben a reference asztal, kézi-könyvekkel, telexgéppel. Az emeleten a gyermek és a zenei részleg. Tizennégy éven aluli nem látogathatja a felnőtt-részleget és el vannak zárva előlük a krimi és a sex-könyvek is. Az állomány megoszlik könyvek, periodikák, broszúrák (hallatlanul nagy mennyiségű!), magazinok, hanglemezek között, de lehet kölcsönözni reprodukciókat is — lakásdíszítési célokra. (Van könyvtár, ahol ernyőt is kölcsönöznek, ha az olvasót a könyvtárban

A *South Bend*-i városi könyvtár

éri az eső.) De a könyvtárról képeslapot is lehet vásárolni. Újszerű volt számomra, hogy a könyvállomány kb. 70%-a ismeretterjesztő, és a kisebb hányad a szépirodalom. Az ismeretterjesztő könyvek csoportján belül tekintélyes helyet foglalnak el az üzleti étellel, vallással kapcsolatos kiadványok. A tájékoztatásnak *rendkívül gazdag a kézikönyvanyaga*. A reference-könyvek reference-könyveivel dolgoznak. A folyóiratok zömét katalógusokban is feltárják.

A kutatásnak rendkívül nagy szerepe van Amerikában. Az iskolarendszerük, *oktatói módszerük is önálló kutatásra neveli a tanulót*. A „csináld magad” irányzat a háziasszonyokat is a könyvtár felé irányítja, ha például a mosógépük elromlott. Milyen kérdésekre kell a könyvtárosoknak választ adnia? Y kerületi pedagógus hol végezte tanulmányait? Melyek Z-bank szolgáltatásai? De előfordul, hogy menetrendet kérnek ausztráliai úthoz. Az egyik könyvtáros mosolyogva mesélte, hogy egy álmos férfigang azért hívta fel a könyvtárat, hogy az éjjel hány centis hó esett? (Válasz: tekintsen ki az ablakon!) A polcok közötti falon megtaláltam az itthon is szokásos borítólapokból összeállított, tematikus rajzos kiállításokat, pl. Erzsébet Angliája, utazás, nyári ételünk stb.

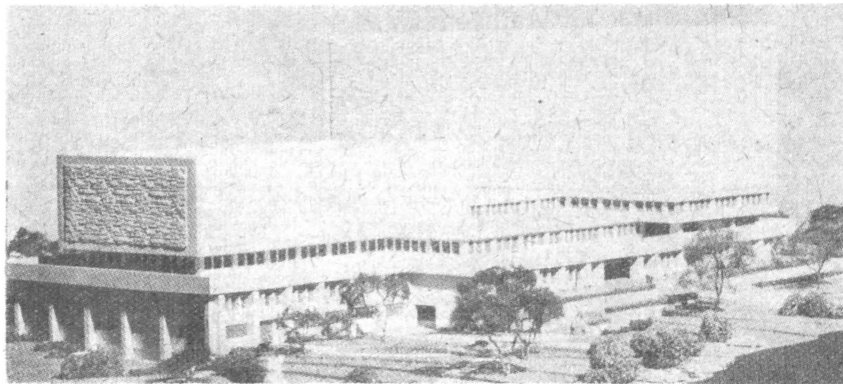
A szépirodalomból a klasszikusok beszerzését tartják feladatuknak. Régi ismerősként üdvözölhettem Balzac, Cervantes, Dosztojevszkij műveit a polcokon. Kis mértékben vásárolják a divatos könyveket és a sex-könyveket is, amelyek ott külön műfajt képviselnek.

A politikai könyvek között megtalálhatók a marxista írók és a legszélsőségebb jobboldali szerzők művei is. A 895-ös szakban kb. 3—400 kötet magyar könyvet találtam. Kíváncsi voltam, vajon milyen könyvek azok, amelyek hivatva vannak a 25 ezernyi magyar lakos (nagy részük csak magyarul olvas) szellemi érdeklődésének ébrentartására, fejlesztésére? A szolgálatban levő könyvtáros tájékoztatása szerint jóval több volt a magyar könyv, de az 1965-ös selejtezés során (a használt, szennyeződött könyvet azonnal kivonják) nagy részét kivonták, a gyarapodás pedig lassúbb ütemű.

Olvasom a szerzőket: Csathó, Déry, Dickens, Dormándy, Dosztojevszkij, Eötvös, Fast, Fejes, Fekete, Feuchtwanger, Füst Milán, Gál György stb. stb. Találtam még egy angol nyelvű „Magyar próza” c. könyvet, mely a XX. század legjobb magyar novelláiból adott válogatást, és egy verses antológiát, mely Batsányitól Baranyi Ferencig mutatta be költészetünket.

Mivel új könyvtárról van szó, feltételezhető, hogy a könyvtár felszerelése, ellátottsága jobb az átlagnál. A könyvtár felszereléséhez tartozik: a telex, a mikrofilm-olvasó, a fotós és vegyi eljárású gyorsmásoló, a hanglemez-hallgató berendezés stb. Az új könyvtárak — mint nálunk is — mire felépülnek, a telítettség jeleit viselik magukon. A régebben épültek zsúfoltak. Bútoraik többnyire fából, fémből készültek, anyagszerűek, kényelmesek, erősek, de a mieink kecsesebbek, több bennük a csín. A gyermek-részlegeink határozottan csinosabbak, melegebbek.

Itthoni könyvtárlátogatásainkkor megszoktuk, hogy a kiinduló kérdés: mennyi az olvasók száma, a kölcsönzéseké. Ott kérdésemre nem kaptam pontos választ, mert az olvasók számát nem jegyzik fel, a kölcsönzéseket is csak statisztikailag regisztrálják. Az író-olvasó találkozó fogalmát nem ismerik. A könyvtár *reggel 9-től este 9-ig van nyitva, és vasárnap is pár órára* az olvasók rendelkezésére áll. Könyv-előjegyzést telefonon is felvesznek, de a visszahozott könyvet sem kell bevinni a könyvtárba,

Az új könyvtárépület Bloomington egyetemi városban

A 2 millió kötetes új egyetemi könyvtárpépület az Indiana állambeli South Bend városban

hanem az épület melletti járda szélén levő gyűjtőszekrénybe lehet dobni — még autóból is.

Még néhány benyomás a többi meglátogatott könyvtárról.

South-Bend másik könyvtára a Notre-Dame Memorial Library, az *egyetemi könyvtár*. Az egyetemet az egyház tartja fenn tandíjból és adományokból. A könyvtárat 1964 májusában nyitották meg, tehát Amerika egyik legmodernebb egyetemi könyvtára. 14 emeletes, 18 millió dollárba került.

Ebben a könyvtárban láttam megvalósítva mindazt, amit a könyvtári kézikönyvek előírnak: tágas, kényelmes tároló és olvasóterem, hangszigetelt kutató-, tanulószobák, zenehallgató fülkék, fényszűrő üvegek, rejtett világítás, gyorslifttek, páratartalmat mérő készülékek légkondicionálás, sokszorosító gépek, mikrofilmtár és mikrofilm-olvasó, sőt még üres polcok is a gyarapodás számára. A könyvtár központi könyvállománya 200 000 kötet, továbbá nagy számú periodika, hanglemez. A kari könyvtárakban a másodpéldányok találhatók. A központi könyvtárban emeletenként 240 olvasó részére van helybenolvasási lehetőség. A központi és a kari könyvtárakban 98 könyvtáros dolgozik, fizetésük alacsonyabb, mint az állami alkalmazottaké, nyugdíjuk nincs.

Ami számunkra — közművelődési könyvtárosok számára — érdekes: a *nyitvatartási idő 8-tól 12-ig és 13-tól 24 óráig tart*. Este 23.45-kor csengetnek, hogy a hallgatók készüljenek a távozásra. *Szigorlatok idején éjjel 3 óráig is nyitva tartanak*, noha autóbuszközlekedés nincs éjjel.

Kölcsönzés általában 28 napra, a tanárok részére határozatlan időre történik. Minden kötelező és javasolt irodalmat a hallgatók rendelkezésére tudnak bocsátani. Ha a példányszám kevés, az olvasáshoz rendelkezésre álló időt elosztják a hallgatók létszámával, így esetleg csupán 1—2 napra vagy éjszakára adják ki a könyveket. Az egy napra kiadott könyvek késésekor az első óra után 25 cent, a többi óra után 10 cent a késedelmi díj. A könyvtárban az asztalokon kinnhagyott könyveket órabéres hallgatók rakják vissza. Az érdekes és félbehagyott könyvet az olvasó a könyvsorok mögé dugja, hogy másnap is megkaphassa.

A könyvespolcok között hatalmas méretű pánccélszekrényt láttam. Ebben az egyházi index alatt levő és a pornográf könyveket tárolják, s ezeket csak kérésre adják ki. A könyvtáros említette, hogy megszüntetik ezt a rendszert, és az ilyen könyveket is kiteszik a szabadpolcra, mert egyrészt a módszert elavultnak tartják, másrészt így nagyobb a forgalmuk, mintha szabadon kölcsönözhetőek lennének.

Nagy élmény volt számomra a washingtoni *Kongresszusi Könyvtár* meglátogatása.

Régi és új épületeit is szívesen hazahoztam volna, noha zsúfoltságuk megközelíti a mi Széchényi Könyvtárunkét. Óvatosan nézegettem a katalógus magyar vonatkozásait. Madáchot próbáltam meglelni, eredmény: 28 kiadvány, köztük 7 példány idegen nyelven.

Veres Péternek több könyve található, mint itthon egy közművelődési könyvtárban. Köztük: „Az ég alatt” oroszul, „A próbatétel” francia nyelven is. De megtaláltam Benkő László: Veres Péter szókinccse c. könyvét (Akadémiai, 1962.) és Csukly László: Madách Imre élete c. kis írását is. Nagy László után abbahagytam a keresést.

Washington egyik kerületi könyvtárában követendő példát tapasztaltam: a könyvtárosokat évente egyszer, ha összehívják értekezletre. Érdeklődésemre elmondták, hogy a továbbképzés, önművelés, olvasás útján történik. Könyvtáros-tanfolyamokat könyvtártól függetlenül rendeznek, az alapfokú képzés díja 100 dollár. (A szakma egyébként ott is elnöiesedett.)

Az amerikai könyvtárosokkal való beszélgetésben természetesen én is igyekeztem bemutatni hazai könyvtári életünket. Az európai kultúrának nagy tekintélye van odakint. Csodálkoztak a mi élénk színházi életünkön, az olvasók szépirodalmi igényén. Tetszett nekik a Könyvtárellátó tevékenysége és a központi feldolgozás. A gazdag és modern amerikai könyvtárakat járva, az ottani hallgatókkal beszélgetve, könyvtárügyünk sok olyan előnyös vonatkozására jöttem rá, amely felett itthon könnyen átsiklunk.

Baranyainé Csöke Anna

Az üzemi könyvtáros egy napja

Az alábbi naplórészlet szerzője a Csepeli Szerszámgépgyár letéti könyvtárosa. „Civilben” munkásember, köszörűs. Tiszteletdíjért heti kétszer két órát „tartozik” könyvtári munkát végezni. Ennél sokkal többet teljesít: minden reggel, műszakkezdés előtt, 6 órától kölcsönzést tart a lelépő éjszakásoknak. Emiatt reggelként egy órával kevesebbet pihenhet. (Törökbálinton lakik, hajnali 4-kor kel.) Az ebédjét is a könyvtárban fogyasztja el, hogy mint írja, a „kis hatóságok” is hozzájussanak a szellemi táplálékhoz. A tulajdonképpeni könyvtári óra a ledolgozott műszak után, háromnegyed 3-kor kezdődik, és fél 4-ig, pontosabban vonatindulásig tart. (A vonatot nem egyszer csak futva éri el.) Mindezt önként, szabad elhatározásából teszi. Immár tíz éve... Pedig már nem fiatal, közel jár a hatvanhoz.

A múlt év november 7-én kitüntették a Szocialista Kultúráért jelvényvel. A Könyvtáros riportban mutatta be. (Mi indít egy munkást arra, hogy könyvtáros legyen? — 1966 február.)

Most ő maga vall munkájáról, szemérmesen, tréfás-ironikus hang mögé rejtve a könyvtáros hivatás olthatatlan szeretetét.

Reggel 6 óra

Vannak még becsületes emberek! Megjelenik egy szaki. Ezt a „Fekete gyémántok”-at még az elődjétől vittem ki — mondja —, le volt csúszva a rekamié mögé, most festettünk és előjött. — Megköszönöm és átveszem. Egy ember, akinél nincs baj a becsülettel. Csak a tisztasággal. (A könyvtárat ugyanis 1958-ban vettem át.)

— Van itt valami értelmes dolog is? — ront be egy pávián frizurás fiatalember. Én tüntetőleg, hangosan köszöntöm.

— Jó napot, mit parancsol?

De nem veszi magát észre.

— Öreg fiú, én kamelom a klasszikusokat, tudja azt a Dumást, meg a Victor Hugót is olvastam. Tudja, ahol az a krip-

li ürge harangoz, a csuhás meg a táncoló kecskéért kinyiratja a csajt.

Ilyen töményen még senki sem „annotálta” A Párizsi Notre Dame-ot. De elolvasta, és ez is valami.

Kicsapódik az ajtó. Bumm, a fejemhez vágna egy könyvet, a „Rozsdatemető”-t. Ez hamar munka volt, mire kikászálódom egy lelket sem látok. Félretereszem a könyvet, majd csak jelentkezik a tettes!

Visszarakom a szétdobált könyveket. Ez a szabadpolic hátránya, nagyon kevés ember törődik a renddel. Még ketten jönnek, egyikre sikerül rábeszelnem Veres Péter „Három nemzedék”-ét. Oriási eredmény, a három kötet van vagy 5 kiló.

Hét óra

Megszólal a síp, gyerünk szaktársak dolgozni.

Egyszer csak vállamra csap egy marcona férfi.

— Hé, maga könyvtáros, szedje a lábát, az építész úr várja.

Jeges rémület fog el! Építész úr! Kőművesek!

Elődöm, Fehérvári Béla járt így. Nem tudott hova kirámolni, úgyhogy polccal együtt döntötték rá a falat, azután egy könyv, egy téglalapon hordták ki a törmelékét.

Egy bőrkabátos, komor ember az építész úr. Mint az Úr sújtó angyala mutat a könyvtárra.

— Nyissa ki, félórát adok, kipakol! Itt kibontunk egy lyukat, és a boylert leeresztjük a pincébe. De szaporán, mert még más dolgunk is van.

Hova kapjak? Ki segít rajtam? Telefon a főnökeimnek. Mindenki „házon kívül” van.

Ahol nagy a szükség, ott a segítség! — csapok a homlokomra. Hisz az én könyvtári kuckóm falának túlsó oldalán van az újonnan berendezett orvosi rendelő olajjal festett falaival, csempéivel, csillogó vízcsapjaival. Még egy telefon: a kedves Kovács doktor a helyén van. Méltatlankodva utasítja vissza a közös fal megbontásának tervét.

Örömmel sietek vissza a könyvtárhoz.

— Nyugalom emberek, intem le az ideges kőműveseket. Itt nem lesz bontás.

És valóban már jövögetnek is az illetékesek, és más irányban, az öltözőn keresztül jelölik ki a boiler útját.

A könyvtár tehát megmenekült.

Megnyugodva ballagok vissza a munkámhoz és dolgozni kezdek lelkem csendességében. De jön a művezetőm és szélmalomhajtó sóhajjal kérdi, ugye ez a munkadarab még ma elmegy az edzőbe? Erről tudom, hogy valaki keres. Már itt is van, kezében a kilépő könyv.

— Tessék aláírni, nagyon sietek — haddarja.

Aki így kezdi, gyanús. Persze, hogy van könyvtartozása. Először felháborodottan tiltakozik: soha nem is vitt könyvet! Azután beismeri, de nekem ettől még nincs könyvem.

— Hozza be, akkor aláírom a kilépőjét — közlöm vele.

Erre hangoskodni kezd, hogy van neki becsülete, majd beküldi, és hogy nekem nincs jogom őt akadályozni a kilépésben.

— Miért van begyulladva, nem a magáé — mondja.

Hát igen, nem az enyém, de a *miénk!* És erre még gondosabban kell vigyázni.

Látom már, így nem sokra megyünk. Ő lármázik, én mérgeledöm. Ekkor kivágom a végső adut.

— Nézze, én letiltatom a könyv árát, és már mehet is.

— Egy szakadt, öreg könyv — mondja boldogan.

— Egy szakadt, öreg könyv — mondom én morcosan, de beszerezhetetlen, ezért a vételárnak a háromszorosát kérjük, összesen 111 forintot.

Most ugrik csak nagyot.

— Hisz ez rablás, inkább elmegyek érte.

Elroboog.

Sok évi keserves csalódások árán kérgesedtem így meg.

Dél van

Kinyitok tíz percre, ilyenkor jönnek a kis hatórások. Már be is vágódik egy kócos, buksi kislány, aztán még egy és utánuk az elmaradhatatlan fiúkíséret. Egyszerre szűk lesz a kis helyiség. Úgy csipognak, csicseregnek, mint a verebek.

— Mit parancsoltok? — kérdem a lehető legbarátságosabban. De a kicsi kócos ismer már.

— Jó, jó, tudom a leckét — hamiskodja nevetve — szórakozva tanulunk, forgassuk az ismeretterjesztő műveket, földrajz, néprajz, nincs izgalmasabb a természetrajznál. Mint leendő anya olvasom el az „Anyák könyvét” — csúfolkodik a kis haszontalan. — De lássa be, hogy a természetben a leghatalmasabb érzés a szerelem. És én egy szerelmes könyvet kérek. — kotorász is buzgón a polcon.

— „Szívet cserélni”, ez jó lesz. — Visszi boldogan.

Végszóra befut a kilépőm is, s egy olajban főtt mártír mosolyával adja át a könyvet. Visszamehetek a gépemhez.

Háromnegyed három

— Jöjjön már — türelmetlenkedik egy könyvtári törzsvendég — mindig a fűjásig kell magának dolgozni?

Kezet mosok, és már a könyvtárban is vagyok. Az első roham elmúlt, és most ülök a könyvek között, mint egy nagy pók a hálójában és mérgeledöm. Hát hogyne. A polcokon majd kétezer jobbnál jobb könyv. És most vonul el testületileg az egyik szocialista brigád a könyvtár elé, s a tagok fülig érő mosollyal jelentik be, hogy közös strandlátogatásra mennek. Az egyik kislány új bikinit vett, azt kell megbírálni.

— Kitorólte, **öreg?** — nevet egy hulián megjelenésű munkatársam.

— Mit? ? ?

— Mit? Hát a „Rozsdatemetőt” — és fülig húzódik a szája.

— Hát maga volt? Még szerencse, hogy nem egy hatszázoldalas lexikont vágott hozzám.

A külső megjelenés azonban néha csálóka. Az egyik eszteregályos olvasóm, akinek külseje meglehetősen elhanyagolt, most rakja elé „A csillagvilág titkai”-t, a „Régészet regényé”-t és a „Természet-tudományi lexikon”-t.

— Nem árt, ha fejlődik az ember — mondja szerényen.

A fejlődés vágyának legszebb példáját az a cigány olvasóm szolgáltatta, aki három keresztet rajzolt a belépési nyilatkozatára.

— Majd a feleségem felolvassa nekem — magyarázta, és a Nyomorultakat kérte.

Hány olvasni tudó, iskolázott ember csak a „Tizennégykarátos autó”-t hajlandó elolvasni, mert abban „történik valami”. A „Háború és béke”-ben nem történik semmi?

— Bűdös van, mint egy kacsaoiban. — ezekkel a szavakkal nyit be az egyik hölgy olvasóm. — Van itt valami angol? Mert én csak angol könyveket olvasok — folytatja.

Oda nyomom elébe a Galsworthy négy kötetét. — De most aztán el is vigye — mondom.

— Ehhez egy kuli is kell, aki cigelje — állapítja meg lemondóan. Végre kiköt Maugham „Színház”-ánál. — Csak ne volna itt minden olajos — jegyzi meg végül.

Ez sajnos, igaz. Olvasóm a jó szakember gondosságával olajozzák, zsírozják össze a könyveket.

A könyvet becsomagolom egy papírba. A hölgy ellibeg...

Fél négy

Pár pillanatra elmélázom. Sokan nem értik, hogy egy ilyen kis létszámú üzemben, hogyan lehet ennyi olvasó?

És, hogy lehet ennyi könyvet kiadni? — Nem írja be ugyanazt a könyvet hat-szor is? — kérdezik gyanakodva.

Nem bizony!

Nincs ebben semmi varázslat, egyszerű a recept.

Nyisd ki a könyvtárat reggel félórára, mert ilyenkor jönnek az éjjelesek. Délben is legalább tíz percre. A hatórások, a kis kifutók között is akad sok, lelkes könyvbarát. Háromnegyedháromtól fél négyig jönnek a nappalosok és a délutánosok.

Adj nekik vagy kétezer jó könyvet, hogy válogathassanak.

Tedd lehetővé olvasóidnak a böngészés örömeit a szabad polccal. (Olyasmit is elvisznek, amit ajánlani sem mernél!)

A könyvtárat helyezd a főbejáratához, és tapasztalni fogod a csodát.

Mert a hetenként kétszer, egy-egy órára kinyitott könyvtárban lehetetlen-ség komoly munkát végezni.

Mert ott tumultus van, ott mindenki kapkod, csapkod, ideges. Ott nem lehet elbeszélgetni a könyvről, ott szükségképpen kialakul az „eszi, nem eszi nem kap mást” — módszere.

— Schuch! Megy a vonat! — riaszt fel fel egy jó ember.

Valóban, fél négy múlt. — Majd holnap folytatjuk — mondom az utolsó kerregelőnek.

Eltelt a nap. Így megy ez, egyik a másik után. Alig történik valami feljegyzésre méltó esemény. Kölcsönzők — adminisztrálok.

Mi ebben a különös?

Schuch János

Kitüntetések

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkásságának elismeréséül *Kondorosi Sándornak*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár csoportvezetőjének a MUNKA ÉRDEMREND bronz fokozata kitüntetés adományozta.

A művelődésügyi miniszter *Pintér Jánosnének*, a Textilipari Dolgozók Szakszervezete III. kerületi területi könyvtára vezetőjének A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetés adományozta; *Szabó Kálmánnét*, a győri Textilipari Vállalat szb. könyvtárosát, *Kolcsovszky Józsefnét*, a Borsod megyei SZMT Központi Könyvtárának könyvtárosát DICSERETben részesítette.

*

(A könyvek) mesterek, akik minket bot és fenyítés nélkül, kemény szavak és harag nélkül, ruha- és pénzadományok nélkül tanítanak. Ha közeledel hozzájuk, nem alszanak, ha kérdezed őket, semmit nem hallgatnak el; ha félreérted őket, nem duzzognak; ha tudatlan vagy, nem nevetnek ki. Azért mindenkinek, aki magát az igazság, boldogság, bölcsesség, tudomány és a hit buzgó követőjének vallja, szükségképpen szeretnie kell a könyveket.

Henri Bury
1813—1888

A Békés megyei könyvtárak állományellenőrzése

A Békéscsabai Megyei Könyvtárban 1956-ban volt utoljára általános állományellenőrzés, a megye többi könyvtárában pedig kétévénként tartottak állományrevíziót. (Könyvtárosváltás esetén természetesen alkalmanként is.) Mivel az országban elsőnek ez a megyei könyvtár tért rá a szabadpolcos rendszerre, és 1962—63-ban már a megye csaknem valamennyi tanácsi könyvtára szabadpolcos volt, meg kellett vizsgálni, hogy az *állomány megőrzése mennyiben sikerült a szabad könyvhasználat körülményei között*. A megyei könyvtár ezért nemcsak a saját állományát vizsgálta meg, hanem az ellenőrzést kiterjesztette a megye minden tanácsi könyvtáraira.

Módszerek

Hogy az ellenőrzés egységes módszer szerint és a lehető leggyorsabban történjék, a lebonyolításról a megyei könyvtár részletes módszertani levelet küldött minden járási könyvtárnak. A megkívánt előkészületek közé tartozott, hogy az ellenőrzésre készülő könyvtár helyreállítsa a raktári rendet. Több községi könyvtár (Csorvás, Kondoros, Mezőberény stb.) elkészítette raktári katalógusát is. A régebben kintlevő könyvek kölcsönzőit felszólították a könyvek visszahozására. Majd kitűzték a revízió időpontját: olyan időszakra tették, amikor a könyvtár forgalma a legkisebb szokott lenni.

Maga a módszertani levél a következőkre terjedt ki: Felhívta a figyelmet a Sal-lai—Sebestyén könyv 306—307. oldalán leírt állományellenőrzési eljárásra. Az olyan könyvtárak részére azonban, ahol nincsenek *raktári lapok, leltárcédulák* használatát írta elő. (Fehér csomagolópapír íveket vágott fel a megyei könyvtár könyvkötészete katalógus-cédula méretű kártyákra. Egy ívből 80 db telt ki.) Ezekre az ellenőrzés során a raktári jelzetet, a szerző vezetéknevét, a cím első szavát és a leltári számot kellett ráírni, mégpedig nem a kézbevett kötet könyvkártyája, hanem maga a *könyv alapján*, nehogy az esetleg tévesen könyvbe helyezett kártya zavart okozzon az ellenőrzésben. (A cédulák azért készültek, hogy a leltári számok sorrendjébe rakva, összevetethők legyenek a címleltárral, s így kitűnjenek a hiányok.)

Itt nem foglalkozunk vele részletesen, milyen javaslatokat tett a módszertani levél arra vonatkozólag, hogy a különböző bélyegzők használata révén pontosan meg lehessen állapítani, melyik könyv ment át már egyszer az ellenőrzést végzők kezén. Inkább a lebonyolítás főbb mozzanatait ismertetjük:

Az ellenőrzés a megyei könyvtárban kezdődött, a járási könyvtárban folytatódott, ahol a megyei hálózati csoport 1—2 munkatársa segítette a járási könyvtárat, majd az önálló községi könyvtárakra került a sor, s végül a brigád a tiszteletdíjas könyvtárosokat kereste fel. Így gyűltek a tapasztalatok, gyorsabb lett a munka, és végül is *az egész megyében sikerült hét hónap alatt lebonyolítani az ellenőrzést*, közben pedig a könyvtárakat sem kellett bezárni. A brigád mindig délelőtt kezdte a munkát, s mivel egy ember teljesítménye óránként 50 könyv ellenőrzése — ha csak egyedül dolgozik, kisebb —, a délutáni kölcsönzés idejére már 400—500 könyv mindenképpen készen volt. Mégpedig a szabadpolcon levő szépirodalomból, mert mindenütt ezzel kezdték a munkát, hogy egy kis *bázist teremthessenek a délutáni kölcsönzés számára*. (A szabadpolc többi könyve után a raktár következett, majd az esetleges fiókkönyvtári anyag.) Az olvasó csak az ellenőrzésen átment 400—500 kötetből vihetett újból könyvet, másnapra viszont már ennek duplájából és így tovább. A visszahozott könyveket félretették, hogy utána azonnal kézbevegyék és feldolgozzák. Azoknak az olvasóknak a személyi lapjait (tasakjait), akik közben könyveket cseréltek, megjelölték és külön kezelték. A könyvekről készített cédulák és a címleltár összevetéséből nemcsak a hiányok, hanem a különböző hibák, elírások is kiderültek, amelyek okát kinyomozták.

Az ellenőrzés jó alkalom volt *az állomány rendezésére* is: kiemelték a rossz állapotban levő vagy a higiénia követelményeinek meg nem felelő köteteket, és a könyvtár gyűjtőkörébe nem tartozó illetve elavult könyveket. A záró jegyzőkönyv felvételénél a tanács megbízottja is jelen volt, és meghallgatta a megyei (járási) könyvtár véleményét a helyi könyvtáros munkájáról. A 4 példányban készített jegyzőkönyvből egyet az illetékes községi tanács, 1—1-et pedig a községi, a járási, valamint a megyei könyvtár kapott.

Tanulságok

Az ellenőrzés az egész megyében 14 903 kötet hiányt mutatott ki, amely a *teljes állomány 2,9%-a*. Ha a hiányt több évre elosztjuk és tekintetbe vesszük a megyében általánosan elterjedt szabadpolcos kölcsönzést, az állományvédelem helyzete megnyugtatónak tűnik. Ha azonban az adatokat megfelelően bojtjuk, kiderül, hogy *van-*

nak olyan könyvtárak, amelyeknél egyáltalán nincs hiány, más helyeken viszont 10—15%-os hiányok mutatkoznak. Bontsuk tehát a könyvtárakat olyan csoportokra, amelyekben az elveszési százalék azonos, és vizsgáljuk meg milyen közös illetve eltérő vonások jellemzik őket:

Nem volt hiány 7 könyvtárban. Ezek: Dombegyház, Geszt, Kisdombegyház, Medgyesbodzás, Medgyesegyháza, Mezőmegyer, Kamut.

Azt hihetnénk, hogy a felsorolt könyvtárak kis közösségekben működnek, ahol a kapcsolatok közvetlenségéből fakad a jobb állománymegóvás lehetősége. A valóság azonban az, hogy a hét községben a lélekszám átlaga 2500. A legkisebb község lélekszáma is 1000 felett van, sőt két község a 4—5000-es falvak közé tartozik. A községek, illetve könyvtárak nagyságrendje tehát nem döntő tényező az állományvédelemben. Ezt bizonyítják a további adatok is, melyek szerint:

1%-os hiányt észleltek a megye 17 legnagyobb községében (Battonya, Gádoros, Gyoma, Mezőberény stb.);

2—3%-os, tehát még megyei átlag alatti hiányt 18 községben mértek, ide tartoztak a járási könyvtárak is;

3—5%-os hiányt 24 könyvtárban állapítottak meg, ezek nagy részében négyórás mellékfoglalkozású könyvtáros dolgozik;

6—9%-os hiány, tehát az átlagosnak két-háromszorosa már csak 8 könyvtárban fordult elő. E helyeken a működési feltételek is kedvezőtleneknek mondhatók;

9%-osnál nagyobb volt a hiány 4 községben, ezek között két, lélekszámban annyira különböző község található, mint a 628 lakosú Nagykopács és a 8800 lelkes Tótkomlós.

Általános tapasztalatként az szűrhető le, hogy a könyvállomány megóvása szoros összefüggésben áll a könyvtárosok hivatásszeretetével, s az elveszések mértéke kevésbé függ attól, hogy mekkora az állomány illetve, hogy mennyi ideje tért rá valamely könyvtár a szabadpolcra. Például a 3111 kötetes kamuti könyvtár állományából egyetlen kötet sem veszett el, Gerendáson viszont 365 kötet, az állomány 15,2%-a kallódott el. Kamuton ugyanis hét évig ugyanaz a könyvtáros dolgozott, Gerendáson pedig egyik könyvtáros a másiknak adta a könyvtár kulcsát. Továbbá megállapítható, hogy minél zsúfoltabban és rosszabb helyiségviszonyok között dolgozik a könyvtár, annál rosszabbak a könyvvédelem lehetőségei. A mezőkovácsházi járási könyvtárosok megállapítása, mely szerint a rossz helyiségben tengődő könyvtárak hiánya 5—7%-os, szemben a jó körülmények között működő könyvtárak 1% alatti hiányaival, az egész megyére érvényes igazságként fogadható el.

Az építkezés, a megfelelő könyvtárhelyiségek kialakítása tehát sok egyéb gondunk megoldásán kívül a könyvállomány védelmében is fontos szerepet játszik. Reméljük, hogy előbb-utóbb erre mindenütt sor kerül.

—k —l

ELHUNYT DR. VARGA LÁSZLÓ, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának osztályvezetője, életének 61. évében. Varga László 1930 óta állt a debreceni egyetem szolgálatában. Kezdetben a Tanárképző Intézet vezető tanáraként működött. 1941-ben egyetemi magántanári képesítést szerzett, 1950 óta volt munkatársa az Egyetemi Könyvtárnak, ahol osztályozói munkakörben dolgozott. Tagja volt az országos osztályozási bizottságnak is. Könyvtári munkája mellett kutatásokat végzett az újkori magyarországi latin-ság körében. Többek között Sámbock János és Hannulik János munkásságáról jelentek meg közleményei. Munkatársa volt a Kossuth Lajos Tudományegyetem klasszika-filológiai tanszékének is, ahol egyetemi docensként dolgozott. (G. Sz.)

A SZÖVETKEZETEK KÖNYVTÁRTÁMOGATÓ akciója ez idén is eredményesnek ígérkezik. A SZÖVOSZ Értesítő februári száma közölte az 1968. évi közgyűlések előkészítésének irányelveit, amelyek alapján a helyi szövetkezetek március folyamán megtartották, vagy ebben a hónapban tartják küldöttgyűléseiket. A küldöttgyűléseken határoznak a szövetkezetek többek között a községi könyvtárak támogatásának mértékéről is. A könyvtárak támogatása önkéntes jellegű, a szövetkezetek elhatározásától függ. A SZÖVOSZ javasolta tagszövetkezeteknek, hogy az elmúlt évekhez hasonlóan ez idén is járuljanak hozzá a könyvtárak fejlesztéséhez. Reméljük, hogy a szövetkezetek többsége megérti a fontos művelődéspolitikai célt, s így nem marad el az a nagy jelentőségű támogatás, amelyben a könyvtárak a szövetkezetek részéről évről évre részesültek. Az eredményes együttműködés feltétele, hogy a könyvtárak jó kapcsolatokat építsenek ki a szövetkezetekkel és azok megyei központjával, és informálják a szövetkezetek vezetőit a könyvtárak helyzetéről és kéréseikről.

Amit nem lehet számokkal mérni

Könyvtári munkánknak van egy része, amiről nem szoktunk statisztikai kimutatásokat készíteni. Ez az olvasókkal való foglalkozás.

Az olvasókkal való foglalkozáson természetesen nemcsak a könyvek ajánlását értjük, hanem inkább egy állandó belső magatartást, hogy készek legyünk az olvasók igényeit, kéréseit, panaszait meghallgatni, szívesen válaszolni és amivel csak tudunk, segíteni: Tulajdonképpen ez annak a régi elvnek a megvalósítása, hogy a könyvtáros és a könyvtár az olvasókért van.

Tapasztalatom szerint az olvasók, amint megérik a könyvtárosban ezt a készséget, élnek is vele. Hiszen olvasnak, tanulnak, kérdéseik vannak, és hol kérdezzenek, ha nem a könyvtárban. Ezek a kérdések igen érdekesek, a filozófiától a süteményreceptig, az űrhajózástól az irodalomtörténetig minden témát felölelnek.

1966 óta az érdekesebb kérdéseket felírom magamnak és azt is, hogyan és hol találtam meg a választ. Így, ha egyszer újra kérdezné valaki, már nyomozás nélkül tudnék neki feleletet adni. (Eddig még egyszer sem ismétlődtek meg kérdések.)

Néhány kérdés a feljegyzettek közül: Mi a karsztosodás? Kivándorló útlevelel milyen és mennyi ingóságot vihet az ember magával? Kik voltak a felvilágosodás írói? (Magyar dolgozathoz kellett.) Szocialista brigád alakult a gyárban, felvették Komarov űrhajós nevét, kérték a születési és életrajzi adatait.

Az egyik gimnazista lány iskolai előadásra készült az impresszionista festőkről, nekem kellett ajánlanom, hogy tulajdonképpen kiket említsen meg, és milyen képeket mutasson be. Egy másiknak a mai szovjet irodalomról szóló előadásához kerestem verseket és elbeszéléseket. De vannak olyan kérdések is, hogy hány deka pamut kell egy férfi pulóver kötéséhez; mi a különbség a termelőszövetkezet és a szakszövetkezet között, stb.

Ezek a kérdések nem veszik úgy igénybe a könyvtárost, mint amikor egy-egy ember olvasmányaira figyel. Jár a könyvtárba egy fiatal lány, akit csak a háborús rémtettek, bűnügyi történetek érdekelnek. Az ilyenekkel sokat kell beszélgetni,

remélvén, hogy hátha sikerül figyelmüket egészségesebb irányba terelni. Mennyi tapintatra, türelemre van szükség, és ha sikerül egy ilyen furcsa esetben győzni, akkor mi marad a félórás „küzdelemből”? Egy „strigula” a statisztika szép-irodalmi rovatában.

Vannak aztán író-jelölt olvasók is, akik elhozzák műveiket. Ezeket el kell olvasni, és őszinte, de nem bántó véleményt mondani róluk.

Vannak olvasók, akik „gyónnak”. Sokszor nem is várnak mást az embertől, csak annyit, hogy hallgassa meg őket. Néha olyan dolgokat mondanak el életükből, amiket csak regényekből ismer az ember és nem is gondolja, hogy igaz is lehet. Ilyenkor hallgatni kell tudni, hiszen egy kis faluban mindenki ismeri egymást, és mi lenne a könyvtárból, ha ott a község minden pletykáját összegyűjthetnék az olvasók.

Megfigyeltem, hogy a gimnazista és egyetemista olvasók között divat, „modern” dolog a mai nyugati irodalmat olvasni, de egyáltalán nem ismerik Tamási Áron, Németh László vagy Veres Péter munkáit. Előadássorozatot kellett tehát szervezni számukra a népi írókról, bibliográfiát készíteni, kiállításokat rendezni műveikből. És olvasnom nekem is, róluk és tőlük, és beszélni, ajánlani, magyarázni.

Két évi munka után értem el azt, hogy amikor tavaly júliusban Veres Péter megnyitotta az újjáalakított könyvtárat, az irodalmi est után egy könyve sem maradt a polcon. S ez a két évi következetes munka a statisztikában csak így szerepelt: egy irodalmi est, résztvevő: 85 fő. Kölcsönzés: 12 könyv a mai magyar irodalomból.

Sok energia, lelkesedés és szív kell a mi munkánkhoz, de érdemes csinálni, még akkor is, ha *ennek a munkának eredményeit számokban soha nem lehet mérni.*

Elhiszem, hogy van olyan ügyes könyvtáros, aki 100 db könyvet másfél óra alatt beleltároz (de fogalma sincs arról, hogy mit), aki ki tudja szárolni percere, hogy menyit munkája van egy falusi könyvtárosnak, de jó lenne, ha az *érem másik oldalát* is figyelembe venné, és gondolna arra is, hogy egy-egy kölcsön-

zésekor a falusi könyvtáros 60—80 vagy esetleg 100 embernek kölcsönöz, könyvet ajánl, a kérdésekre felel, tanácsot ad vagy éppen a családi problémákat hallgatja. Nincs is olyan könnyű dolga, s en-

nek ellenére mégis csinálja. Hogy miért? Mert szereti az embereket.

Pásztor Jánosné
községi könyvtáros, Budakalász

Hajdú megyében indokolatlanok az új gazdasági mechanizmussal kapcsolatos aggodalmak

Hajdú-Bihar megye — számos egyéb mellett — a könyvtárügyben is lényegesen elmaradt más megyéktől. Ezt állapította meg tavaly a *Könyvtáros elemző* cikke is. (Elek Sándorné: *Az önálló községi könyvtárak fejlődése Hajdú-Bihar megyében*. 1967. 5. sz.) Az eddigi tapasztalatok alapján azonban bízhatunk abban, hogy a harmadik ötéves terv időszakában fokozatosan felzárkózunk az országos átlaghoz. Erre mutat már az elmúlt két év fejlődési üteme is. Bizonyos területeken a változás nagyon kedvezőnek mondható. A könyvtárépítésben és a berendezés korszerűsítésében például nagyobb volt a fejlődés, mint a megelőző öt évben együttvéve.

Új könyvtár épült *Hajdúdorogon*, klubkönyvtár létesült *Fülöpön*, *Nyírmártonfalván*, felújított, korszerű helyiségbe költözött a tiszacsegei, komádi, tetétleni, újlétai, hosszúpályi könyvtár. Ebben az évben megkezdődik a *Biharkeresztesi Járási Könyvtár* építése, s elkészült a *hajdúszoboszlói* művelődési ház bővítési terve is, melyben 400 m²-es alapterületet kap a könyvtár. Ebben az évben megépül az *Egyeki Községi Könyvtár*, jövőre pedig a *Püspökladányi Járási Könyvtár*.

Az építkezéseken, felújításokon kívül a könyvtárak 1 millió Ft-ot kaptak berendezésre, s további 1 millió Ft póthittelt könyvbeszerzése juttatott a megyei tanács.

Ezek rendkívül figyelemre méltó eredmények, de mellettük nagyon fontosnak ítéljük a *tiszteletdíjak rendezését* is, mert ezen a területen volt eddig a legkevesebb változás, s mert a tiszteletdíjak növelése nemcsak a nyitvatartási idő bővítését teszi lehetővé, hanem — közvetve — hozzájárul a könyvtárak jobb elhelyezéséhez is. (A nagyobb nyitvatartási idő ugyanis növeli a könyvtár látogatottságát, ezzel indokoltabbá válik a helyiség kizárólag könyvtári célra történő felhasználása, vagy sürgető igényként jelentkezik az alapterület bővítése.)

A tiszteletdíjakról intézkedő 105/1961-es utasítás már rég nem felel meg a korszerű követelményeknek, de a benne meghatározott keretek mégis lehetőséget adnak a tiszteletdíjak növelésére. Ezért a megyei könyvtár a megyei művelődésügyi osztállyal közösen körlevelet adott ki, amelyben felidézte a fenti utasítást, valamint a 134/1962-es, továbbá az ezt módosító 118/1966. (MK. 6.) számú — a részfoglalkozásúakra vonatkozó — utasításokat. A megyei könyvtár kérte a községi tanácsokat, hogy vizsgálják felül, s növeljék a jelenlegi tiszteletdíjak összegét.

A községi tanácsok nagyobbik része a javaslatokat elfogadta, s így a megyében a kifizetett tiszteletdíjak összege 64 700 Ft-tal emelkedett. (Evi 136 200 Ft-ról 200 940 Ft-ra.) A növekedés a debreceni járásban volt a legnagyobb, ahol már nincs tiszteletdíj 350 Ft alatt. Ezzel párhuzamosan nem egy községben az ötszörösére *növekedett a nyitvatartási idő*.

A tiszteletdíjas könyvtárossal működő 53 könyvtárban az alábbiak szerint módosult a havi tiszteletdíjak összege:

Tiszteletdíj:	1967-ben	1968-ban
200 Ft alatt	37 községben	10 községben
200—300 Ft-ig	5 községben	8 községben
300—650 Ft-ig	11 községben	35 községben

Tehát 1968-ban már a *községek kétharmadában 300 Ft feletti tiszteletdíjat kapnak* a könyvtárosok!

Tennivaló akad még bőven, de eredményeink biztatóak, mert azt mutatják, hogy a fenntartó tanácsok mind nagyobb gondot fordítanak a könyvtárakra, s áldozatkész támogatásuk hatékony és gyümölcsöző lesz a jövőben is. Ez azt is bizonyítja, hogy a megyében az új gazdasági irányítással kapcsolatos aggodalmaink — legalábbis a könyvtárak esetében — indokolatlanok.

Dr. Simon Zoltán
a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa

A könyvsikerek az állománygyarapításban

Iszlai Zoltánnak a *Könyvtáros* 1967. 10. és a *Könyvtári Figyelő* múlt évi 5. számában közölt cikkei többek közt elemzik az úgynevezett „könyvsikerek” könyvtári alkalmazásának kérdéseit. A Miskolci Városi Könyvtár munkaértekezletén is felmerült a cikk kapcsán ez a probléma, s az elhangzott vélemények alapján megpróbáltunk közös álláspontot elfogadni.

Előre kell bocsátanom, hogy mi a városi könyvtárhálózatban sohasem vásároltunk Rejtő könyveket; a többi siker-könyv közül Berkesi vagy Szilvási regényeit — az olvasók igényeit figyelembe véve — a többi könyvnél valamivel nagyobb példányszámban szereztük ugyan be, de ez a szám sem háladta meg az átlagos könyvbeszerzési példányszámot. Ha például egy Krúdy vagy Kodolányi könyvet három példányban vásároltunk meg, az említett írók könyveiből eggyel többet vettünk.

A múlt év folyamán azonban megváltozott a helyzet. Októberben folyamatosan mintegy 1200 ipari tanuló iratkozott be. Az ipari tanuló intézetekkel történt szóbeli megállapodásnál az intézet vezetői hangsúlyozták, hogy a tanulókat szeretnék a könyvtárba szoktatni. Az sem baj, ha eleinte az újságok és képes folyóiratok kedvéért járnak oda, hiszen várható, hogy később állandó olvasókká tudjuk nevelni őket a megfelelő könyvek segítségével.

Természetesen számítottunk lemorzsolódásra, de reméltük, hogy a beiratkozottak 40 százaléka megmarad könyvtári ol-

vasónak. Nos, mintegy 600 ipari tanuló maradt, a tavalyi beiratkozottak 50 százaléka. Ezek könyvigényei az említett szórakoztató művekre korlátozódnak. Nem egyszer megtörtént, hogy a tanuló egy bizonyos könyvet keresett — és gyakran éppen Rejtőt —, de mivel nem kapta meg, nem vitt ki könyvet, és azóta sem látogatja a könyvtárat. Ha valaki 35 ezer kötetből nem talál magának megfelelőt, számíthatunk arra, hogy lemorzsolódik. De itt az a kérdés: 500 színvonalas olvasója legyen egy könyvtárnak, vagy 1000 igen-igen változó igényű? Azt hiszem az utóbbi a jobb, mert *csak a könyvtári olvasókat tudjuk majd a későbbiek folyamán a rangosabb könyvek olvasására is rászoktatni.*

Ezért nem szabad kiszorítani a vásárlásoknál a jelzett könyveket, hiszen a könyvtár kötelessége, hogy az olvasók különböző igényű rétegeit szolgálja. Igaza van Iszlai Zoltánnak: ha már a könyvkiadás az igényeknek megfelelően az 1968. évre az eddigieknél több „könnyebb műfajú” könyvet ígér, s a könyvtárak kénytelenek ezzel lépést tartani, akkor a vásárolt kevés példány legyen a maga műfajában magasabb igényű. A mi könyvtári kollektívánk megállapodott abban, hogy 1968-tól megvásárolja a Rejtő könyveket is, hiszen jórésztük nyilvánosabb „ponyvairodalom”, mint néhány mai „nem ponyva”.

Dr. Pálinkás Györgyné
fiókkönyvtár vezető, Miskolc

Gyermekfoglalkozások Bakonycsernyén

A gyermekfoglalkozások rendszeres megszervezéséhez a legfőbb ösztönzést számomra a nyári továbbképzés elméleti anyaga és a fehérvárscsurgói bemutató adta. Az első foglalkozás vázlatát még nem önállóan készítettem, hanem megismételtem a klubkönyvtári mintafoglalkozást. A következőket már magam állítottam össze, természetesen az anyagújítás után.

Az indulás nehézségeit az eszközök hiánya kissé megnehezítette. Diafilmvetítőt a KISZ-szervezettől kaptam, használatra. Elsőtétítő függöny és vetítévászon nem volt, erre a célra csomagolópapírt használtak: fehéret a vetítéshez, kék papírt pedig az ablakok besötétítéséhez. A gyermekek részvételének megszervezése sem bizonyult könnyű fel-

adatnak. Nyáron nem okozott gondot az időpont megállapítása, a rendszeres időközökben megismétlődő foglalkozások tervezése. Az iskolaév kezdetekor azonban nehézségek adódtak abból, hogy a gyermekek egy része nem délután, hanem délelőtt jár iskolába, így a már közösséggé fejlődött kis csoportot meg kellett osztani. Most rendszeresen két csoport részére tartok gyermekfoglalkozásokat.

A cél az volt, hogy játékosan jussanak el a gyermekek az ismeretekhez. A téma kiválasztásakor arra figyeltünk, hogy a gyermekek ízlését, erkölcsi tulajdonságait helyesen alakító anyagot állítsunk össze. Az első foglalkozás célja az igazmondásnak, mint erkölcsi tulajdonságnak a tudatosítása volt. Az összegyűlt

gyermek meghallgatta két Mátyás királyról szóló mesét (Hetvenhét magyar népmese), amely tréfás hangulatával oldottságot, közvetlenséget adott a kezdetben „iskola-ízűnek” indult gyermekfoglalkozásnak. Ezután a gyermekek közmondásokat mondtak, s minden jelentkező felírta egy papírszeletre közmondásának első betűjét, majd kikereste a felírt betűjéhez tartozó könyvet a könyvespolcra; ezeket közösen betűrendbe raktuk. Ezt követően levetítettünk két, Mátyás királyról szóló diafilmet, majd közösen megfogalmaztuk — most már a hallottak és látottak alapján —, milyennek kell lennie a mai kisgyermeknek.

A következő foglalkozás tárgya az állatvilág volt. Egy vietnami népmesét olvastunk el közösen, s mindjárt kezdődött a játékos fejtörő: ki hány, a mesében előforduló állat nevére emlékszik vissza? Csaknem az összes állatnevet felsorolták. A válaszokért kis papírméket — így neveztük el a kör alakú címkéket — kaptak a gyermekek, ezeket össze kellett gyűjteniük. Akinek a legtöbbet sikerült összegyűjtenie, szép órarendet kapott jutalmul. Játékra is sor került a foglalkozáson: a felsorolt állatok hangját utánozták a kis résztvevők.

Még egy foglalkozást szenteltünk az állatvilágnak. A gyermekeknek azt kellett kitalálniuk, hogy melyik állat kb. hány évig él. Ehhez a népszerű Sicc-ből gyűjtöttem össze kérdéseket. (Grätzer: Sicc. 160 l.)

Jól csoportosíthatók a mesék, ha egy-egy nemzet mesevilágából választjuk ki őket. Az európai népek meséi, a néger, indián, kínai, szovjet és a magyar népmesék egy-egy foglalkozás meseanyagát adhatják. A népek meséihez eljártottuk a szóban forgó nemzet gyermekeinek játékát is. (Lukácsy András: Gyermekjátékok.)

Sikeresesek voltak a gyermekenciklopédia kötetéhez kapcsolt foglalkozások is. A gyermekenciklopédia kötetei igen szemléletes illusztrációkkal készültek. A gyermekek szívesen ismerkednek az ősi emberek munkaeszközeivel, rajzaival, a középkori páncélos vitézzel, az első gépek feltalálóiával és a mai „száguldó gépekkel”, ha maguk is minderről elmondhatják a képzeletük színes világában élő ismereteket. Helyes, ha már az előző foglalkozáson utalunk arra, hogy a következőnek mi lesz a témaköre. Nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy a könyvtáros minden tevékenységének az olvasásra kell utalnia. Ezért mindig be kell mutatnunk a témához kapcsolódó könyveket, hiszen a foglalkozások a tudatosabb olvasásra szoktatnak.

Igen hálás téma a viselkedés szabályaival, az illémtannal megismertetni a

gyermekeket. Természetesen ez se legyen előadás, hanem csakis játékos formában történjék. Fogalmazzák meg maguk a gyermekek a viselkedés szabályait, osszák ki köztük a szerepeket! S milyen szigorú bírása a gyermek annak, aki vét!

Érdekes adatot kaptam, amikor a „Sicc”-ben található rejtvény elemi kérdéseiből 60 — felkészültségükhöz mért — kérdést intéztem a gyermekekhez. Nemcsak a logikai érzéket kívánó, tréfás szórejtvényeket oldották meg, hanem a konkrét, ténybeli ismereteket feltételező kérdések nagyrészt is, szám szerint 40-et.

E foglalkozások során gyermekközösség alakul ki, amelynek jelentősége a gyermekek érzelmi, értelmi fejlődésében, könyvválasztásában jól lemérhető. A foglalkozások jól kiegészítik vagy tudatosabbá teszik a gyermekek ismereteit a világról, szűkebb és tágabb környezetükről. Ezek a foglalkozásokon meg kell kezdeni olyan fogalmi tartalmak kiépítését, mint a barátság, közösségi érzés, bátorság, állhatatosság, hazaszeretet, igazságra törekvés. Jól gyümölcsözik majd ez az eljövendő felnőtt olvasóban, aki gyermekként ilyen indításokat kapott.

A gyermekfoglalkozásokat nem lehet a gyermekek nélkül megtervezni. Meg kell tudnunk, hogy ők miről szeretnének hallani, mi érdekli őket leginkább. A gyermekek várakozását nem szabad túlzott tervszerűséggel lehűtenünk, de nem is szabad, hogy kívánságaik a folyamatosságot és a fokozatosságot keresztülhúzzák.

A könyvtárosnak sehol sem kell és sehol sem szabad egyedül dolgoznia. A meseórák és gyermekfoglalkozások témáinak összeállításában segítségére lehetnek a kicsinyek őrsvetői, az őrsi naplók és foglalkozások.

A gyermekeket jutalmazni is kell! Ez igen hasznos ösztönző, még ha apró, inkább csak jelképes ajándékról van is szó. Nagyon szép könyvjelzőket lehet készíteni színes könyvborítókából, melyekre filmoluxot teszünk erősítésül. (Kár, hogy a megyei könyvtár nem juttat filmoluxot a községi könyvtáraknak.) Igen érdekes és kedves jutalomtárgy lehet a Pajtás mellékletéből készített játék, apró bölcső, kis repülőgép is.

Felhasználhatjuk a gyermekfoglalkozásokon a gyermekirodalom minden színvonalas alkotását, beszélhetünk történelmi eseményekről, nagy emberekről, technikai csodákról, de mindezt egyszerűen, mesészerűen, a gyermekek életkori sajátosságaihoz alakítva.

Nemesházi Erzsébet
községi könyvtáros

A könyvtár és a művelődési otthon együttműködése

A könyvtári órák előtt mindig megszólal a művelődési otthon ablakába helyezett hangszóró (erősítőkészülékét az állami gazdaság adta), figyelmeztető hívása elhallatszik a község legtávolabbi pontjáig. Jönnek is a falu lakói szép számmal. A 405 lelkes kis községben 136 az olvasók száma.

A könyvtári munka nem elszigetelt. Szoros kapcsolatban van a művelődési otthonban folyó kulturális munkával. Egyik segíti a másikat. Tíz évvel ezelőtt, amikor még csak egy rozoga szekrényben elhelyezett párszáz könyv jelentette a „könyvtárat”, esténként körülötte szoktak összegyűlni a könyvbarátok és azok, akiknek szívügye a falu művelődése.

Beszélgés közben itt merült fel annak a gondolata is, hogy megszervezzük a felnőtt vegyeskart, melynek keretén belül később tánc- és színjátszó csoport alakult, sőt irodalmi színpad és citerazenekar is.

Kulturális életünk a könyvtárból indult el, és 12 év rendszeres munkája tanúsítja, hogy jó úton halad.

Művészeti foglalkozásainkat a könyvkölcsönző napok estéjén tartjuk. A foglalkozás előtt a műkedvelő-csoport tagjai a könyvtárban gyülekeznek, olvasgatnak, alkalmuk van a kölcsönzésre is.

Hajas Sándor

művelődési otthon igazgató, Köcsk (Vas m.)

Városi könyvtárpolitika?

A fejlődő, 30 ezer lakosú Vác város tanácsa 1968. évi költségvetési előirányzatában 900, azaz kilencszáz forintot szán a városi könyvállomány fejlesztésére. (Lehet, hogy KÖFÁ-ból még tízezret ad, de az bizonytalan.)

A járási könyvtárnak eddig is póthitelekből, a községektől kellett „ellopnia” kisebb-nagyobb összegeket, hogy helyi (városi) könyvállománya megközelítse valamelyest a kívánt szintet — ma egy lakosra 1 kötet jut! —, de mit kezd majd ezzel a támogatással? Igaz, a könyvtár fenntartója a járási tanács, de a könyvtárhoz a helyi olvasószolgálaton kívül 4

városi könyvkölcsönző is tartozik. Ezek részére kell az 1968. évi könyvújdonságokat megszerezni — 900 forintért! A járási könyvtár már igen sokszor kilincselte a városi tanácsnál, a város a legutóbbi években átlag húszezer forintot (10 ezret KÖFÁ-ból) adott is a helyi feladatokra. A mostani költségvetési „sajtóhiba” azonban elszomorító. Vajon a városi tanácsnak újabban mindössze 900 forint erejéig fontos a városi könyvtár ügy, a városi könyvállomány fejlesztése?

Orosz Mihály

a Váci Járási Könyvtár igazgatója

Várna. Lipták Pál rajza

„Milyen legyen a munkás könyvtár?”

1919. március 31-én, tíz nappal a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása után jelent meg Nagyváradon a Vörös Könyv című kommunista folyóirat első száma, élén a jelzővel: Világ proletárjai egyesüljetek! A lap alcíme szerint „Munkások ismeretterjesztő folyóirata” kívánt lenni. Meg nem nevezett szerkesztője valószínűleg Katz Lipót nagyváradai ügyvéd volt, aki a baloldali mozgalmakban már régebben szerepet játszott, s 1918 februárjában illetve októberében küldöttként vett részt az MSZDP rendkívüli kongresszusain. A szerény igényű kis folyóirat nem ért meg hosszú életet, hiszen a román csapatok három héttel később történt bevonulása a haladó literátorok tevékenységének véget vetett. Ezen az „1 évfolyam, 1. szám” felíratú vékony füzetten kívül még egy — áprilisi — megjelenésről van tudomásunk; több szám valószínűleg nem látott napvilágot.

A szerzők között néhány ismert névvel találkozunk. Írt bele többek között Tabéry Géza, az erdélyi történelmi regényirodalom jelese és Vántus Károly, a magyarországi munkásmozgalom kiemelkedő harcosa is. A többség a kommunista párt helyi csoportjának tollforgatói közül került ki, akik a folyóirat célkitűzéseinek és a saját érdeklődési körüknek megfelelően már ebben az első számban egyszerre több területen is hozzáláttak a munkásság kulturális neveléséhez. Szól ez a füzet a proletariátus műveltségének akkori alacsony színvonaláról, a Szovjet-Oroszországban megindult kulturális építőmunkáról, a szovjet művelődéspolitikáról, a nagyüzemi mezőgazdaság előnyeiről, a kereskedelem államosításáról, a kommunizmus filozófiájáról, a forradalmi törvényszékekről, a kiütéses tifusz elleni védekezés módjairól stb., stb. Mindezekon kívül tartalmaz egy figyelemre méltó cikket a szocialista könyvtárügy előtt álló feladatokról is. Szerzője — Ehrenfeld Iván — sajnos, nem ismerős előtünk, öelötte azonban, úgy látszik, ismerősek voltak azok a haladó könyvtári törekvések, melyeknek magyarországi megfogalmazójaként Szabó Ervint tiszteljük. Ehrenfeld mielőtt a címben feltett kérdésre válaszolna, megállapítja, hogy „a mindenkori uralkodó és elnyomó osztályok uralmának legfőbb támasza a munkásság öntudatlansága volt”. A kulturális termékek drágasága és magántulajdona elzárta ezeket — többek között a könyveket is — a proletariátus elől. A tőkés társadalom által alapított könyvtárakat a munkások márcsak azért sem látogathatták, mert lakásuktól messze estek, s csak munkaidőben tartottak nyitva; személyzetük nem készült fel arra, hogy nevelő munkával hidálja át azt az űrt, amely a könyvekben rejlő ismeretanyag hasznosításához szükséges műveltség és a munkásság alacsony képzettségi szintje között tátongott. A könyvtáros csak a könyvvel törődik — panaszolja az író —, s a Fővárosi Könyvtár kivételével tevékenysége pusztán arra szorítkozik, hogy a köteteket ötletszerűen vagy a beérkezés sorrendjében leltározza, anélkül, „hogyan egy szó kommentárt, útbiztosítást” fűzzen hozzájuk.

A jelen és a jövő könyvtárosának feladata, hogy a munkásokat olvasásra szoktassa: „legyen az illető könyvkivevő bármilyen korú és szellemi képességű, a könyvtárosnak röviden, pár szóban ki kell kérdeznie és meg kell állapítania, hogy milyen olvasottsága, ismeretei vannak az illetőnek, mi érdekli őt legjobban? E rövid intelligencia vizsgálatokhoz képest — amelyek mindenesetre bizonyos fokú lélektani ismeretet kívánnak — kell azután a könyvtárosnak megjelölnie a könyveket, amelyeket a munkás rendszeresen, fokozatosan el kell, hogy olvasson”.

Milyen feladatok állnak — Ehrenfeld szerint — a Tanácsköztársaság könyvtárügyének irányítói előtt? Legyenek külön ifjúsági könyvtárak. Az ifjúmunkások és a munkások gyermekei látogassák minél intenzívebben a könyvtárakat.

Ne csak a város központjában, hanem a perifériákon is állítsanak fel fiókokat, méghozzá ne iskolákban, ne szekrényekben, hanem csendes környezetben, külön épületben, egészséges, nagy olvasótermekkel, s ne „a tanítók gondjaira bízva, akik aztán legfeljebb karácsonykor és húsvétkor tartanak könyvkiosztást”, hanem feltétlenül szakember vezetése alatt. Mintának ajánlja ehhez a Fővárosi Könyvtár fiókhálózatát, melyhez hasonlóképpen kellene megszervezni a vidék könyvtári életét is.

Fontos kérdés a nyitvatartási idő. Ez igazodjék a munkás szabad idejéhez, feltétlenül legyen tehát nyitva a könyvtár este 9 óráig. S amerikai példára hasznos volna bevezetni hetenként egy-egy „könyv-délutánt (book-afternoon)”, „amikor a munkás délutáni 3 órától 6-ig a könyvtárban tartózkodik és az elolvasott művekről vázlatot készít, hozzáfűzve saját megjegyzéseit is”.

Végül kitér a könyvek feldolgozásának a módjára is, s mindaddig, amíg a munkás nem tud teljesen önállóan eligazodni a könyvek között, a tudomány szak, a szerző, a cím feltüntetését és a tizedes osztályozás („végtelen számrendszer”) használatát java-

solja. „A fő cél előttünk mindenesetre csakis a dolgozók szellemi színvonalának fokozása lehet. Nem szabad elfelejteni a régi mondást: »A tudás hatalom.«”

Mai szemmel kissé naivnak tűnik ez az elképzelés, különösen, ami az „intelligencia-vizsgálatokat” s a könyvfeldolgozást végül is kiküszöbölő perspektívát illeti. A könyvtártelepítésre vonatkozó követelmények közül azonban néhányat bizony még ma sem oldottunk meg megnyugtatóan.

Kulcsár Péter

A felsőfokú ipari technikumok és szakiskolák könyvtárai

A felsőfokú technikumoknak és szakiskoláknak az a feladatuk, hogy korszerű elméleti és gyakorlati felkészültségű szaktechnikusokat képezzenek. Kezdetben a felsőfokú technikumok nem rendelkeztek a működésükhöz szükséges tárgyi feltételekkel, így a felsőoktatásnál nélkülözhetetlen szakkönyvtárral sem. Sok helyen közös épületben működtek a már meglévő középfokú technikumokkal, szükségből összevont könyvtárak létesültek, melyek anyagának tekintélyes hányadát még ma is a középfokú könyvek alkotják.

Összehasonlítva az ipari és a mezőgazdasági felsőfokú technikumok könyvtárait, megállapíthatjuk, hogy a mezőgazdaságiak előnyösebb helyzetben vannak, mivel már 1962 óta az Országos Mezőgazdasági Könyvtár mezőgazdasági és erdészeti könyvtárhálózatában működnek. Ugyanakkor az ipari felsőfokú technikumok könyvtárai 8 ipari tárca, illetve országos szerv hatáskörébe tartoznak, és a kb. 5—6 évvel ezelőtt történt megalakulásuktól kezdve nélkülöznek minden szervezett együttműködést, hálózati szervezést, noha a színvonalas oktatáshoz jól felszerelt és megfelelő állománynyal rendelkező főiskolai könyvtárakra lenne szükség. Ugyanis a következő években a nappali tagozatokon 60—70%-kal, az esti tagozatokon pedig kb. 40%-kal nő a felsőfokú technikus-hallgatók száma, amely már 1966—67-ben is elég magas volt: 12 173. A felsőfokú műszaki képzés továbbfejlesztésére a felsőfokú intézeteknek kb. a felétől a IV. ötéves terv végéig műszaki főiskolák lesznek, s ez is figyelmeztet jelentőségükre. A műszaki főiskolává minősítés csak az összes szükséges feltétellel előzetes megteremtése esetén lehetséges. Ezek közé tartozik — véleményünk szerint — a főiskolai központi és egyéb könyvtárak kialakítása is.

A felsőfokú technikumok könyvtárai helyzetét először a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára vizsgálta meg, 1963-ban. A kép a megalakulás kezdeti nehézségeit tükrözte: 1963-ban az intézetek túlnyomó többsége a könyvtári munkához szükséges legminimálisabb feltételekkel sem rendelkezett, nem volt könyvtárosuk, helyiségük, és a könyvek vásárlásához sem rendelkeztek elegendő kerettel. A 23 felsőfokú intézet állománya 22 554 kötet volt, az egy könyvtárra jutó állomány tehát az 1000 kötet alatt volt. A 23 közül ötben volt főfoglalkozású könyvtáros, háromnak volt könyvtárhelyisége, mindössze 56 férőhely.

A műegyetemi könyvtár a helyzetelemzés alapján elkészítette az 500-as létszámú felsőfokú intézet könyvtárának tervét. Ezenkívül felajánlotta részükre a műszaki egyetemi könyvtárak hálózatának duplum- illetve fölösanyagát, vállalta továbbá, hogy meghívja a technikumok könyvtárosokat a könyvtár által évente rendezett alapfokú szakképzésre, és segíti a technikumok könyvtárakat módszertani és egyéb kiadványainak megküldésével is. A műegyetemi könyvtárnak a felsőfokú technikumokról készített jelentését 1964-ben az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács is megtárgyalta és elfogadta.

A Műszaki Egyetem Központi Könyvtára vállalt kötelezettségének megfelelően 1964 és 1967 között 9 vidéki és 17 budapesti technikumok könyvtárost részesített alapfokú szakképzésben, folyamatosan megküldte a technikumoknak módszertani és bibliográfiai kiadványait. A hálózat fölösanyagából a felsőfokú technikumok által kiválogatott és kért művek közül 1964 és 1967 között 2929 kötet könyvet, 1118 kötet folyóiratot és 1250 füzet folyóiratot adott át könyvjóváírással. (Például a Budapesti Élelmiszeripari Technikum 1200 kötet szakkönyvet és 1000 folyóiratot kapott, a dunajvárosi Felsőfokú Kohóipari Technikum pedig 700 kötetet.)

Az elmúlt két évben a műegyetemi könyvtár munkatársai csaknem valamennyi vidéki és budapesti technikum könyvtárát meglátogatták, tanácsokat, útmutatásokat adtak nekik és tapasztalatokat gyűjtöttek, majd 1967 októberében a felsőfokú ipari technikumok könyvtárosok részére rendezett munkaértekezleten beszámoltak az észleltekről. A technikumok könyvtárosoknak ez volt az első tanácskozásuk, amelyen előadhatták problémáikat, többek között azt is, hogy nem tudják, ki gyakorolja felettük a szakmai felügyeletet. Szinte egyöntetű volt a panasz, hogy a technikumok igazgatói nem ismerik a könyvtári kérdéseket, a gazdasági igazgatás pedig sokszor támaszt

nehézségeket munkájukban, mert nincs tisztában a könyvtári gyakorlattal és szabályokkal. A felszólalásból kitűnt, hogy a jelenlegi helyzeten változtatni kell, az elszigetelten működő, nehézségekkel küszködő technikai könyvtárakat *be kell kapcsolni* az ország könyvtári vérkeringésébe.

A felsőfokú ipari-műszaki technikumok és szakiskolák könyvtárainak mai helyzetét az jellemzi, hogy könyvvállományuk megnövekedett az elmúlt 4—5 évben, azonban az egyéb feltételek (olvasóterem, szakképzett könyvtáros stb.) nem javultak. Így pl. 30 hallgatóra jut 1 olvasótermi férőhely, a könyvtárak felében nincs főfoglalkozású és szakképzett könyvtáros stb.

Az útkeresés gondjaival küszködő technikai könyvtárosok *magukra hagyatva* nehéz helyzetben vannak. Éppen ezért volna szükségük a *rendszeres módszertani írányításra*. Ennek hiányát ők maguk is érzik, és ösztönösen igyekeznek kapcsolatokat létesíteni tapasztalatszerzés céljából. Így például a Felsőfokú Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakiskola könyvtárosa a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárával tart kapcsolatot, a Külkereskedelmi Szakiskola könyvtárosa a Könyvtártudományi és Módszertani Központ és a Szabó Ervin Könyvtár munkatársaitól kért és kapott szakmai útbaigazítást, a bajai Vizsgadalkodási Technikum könyvanyagának leltározásában a járási könyvtár dolgozói segítettek stb. *Dr Móra László*

Vitkovics Mihály a magyar könyvek terjesztéséről

Kulturális fejlődésünk alapvetését méltán kereshetjük a felvilágosodás korában, hisz a magyar kultúra, a magyar nemzeti nyelv ügyének szolgálata hatja át Besse nyei, Kármán és Kazinczy működését. Ennek szellemében fogat az *Egy magyar társaság íránt való jámbor szándék* és a *Magyar néző* éppúgy, mint *A nemzet csinosodása*, vagy Kazinczy egész nyelvújítási tevékenysége. És Kazinczy munkássága, célkitűzéseinek megértése nyomán erre esküszik a fiatal, szerb származású magyar költő, Vitkovics Mihály is.

Vitkovics a magyar irodalom ügyének szenteli életét, s a magyar könyvek terjesztéséről ír értekezést olyan korszakban, amikor az kultúránk fejlődése szempontjából valóban az egyik legsürgetőbb feladat volt.

Írása *A' Magyar Könyvek' Terjesztéséről* a Tudományos Gyűjtemény 1821-es évfolyamában jelent meg Vidényi álnévvel. Értékes, gondolat- és ötletgazdag írás, amely a magyar könyvek széles körű terjesztésének akkor legelfogadhatóbb módját ajánlotta.

„A' Magyar Nyelv' virágzását, szapora keletét minden igaz Hazafi szívből lélek-ből kívánja — mondja mindjárt a bevezető sorokban. Sokan munkálkodtak már a „Hazai Nyelv” fejlesztésén, ami fölöttébb szükséges is, hisz „Azon fának, mely kies árnnyékkal kedveskedik, jó gyümölytsel tart, a' virágját gondosan óvni, híven dajkálni kell is, szükséges is. Másként virágját vesztvén, nem fog levelet hajtani, nem fog teremni végtére a kíméletlenség miatt kiszárad, kivesz.” Így van ez a nyelvvel is; ápolni, gondozni, fejleszteni kell, elhárítani „előmenetelének” akadályait, s megragadni minden eszközt annak pallérozására. Ez adta az indítékot neki is értekezése megírásához, amelyben „...a' Magyar Nyelv' terjesztésének...” „...egyedül egy ágát...” igyekszik — amennyire tőle telik — „...nem hosszan előterjeszteni...” Ez pedig nem egyéb, mint „...a' Magyar Könyveknek közönséges Eladása... és könnyen való megszerezhető...”

Ezután tér át tulajdonképpen mondanivalójára két országos panaszról kiindulva. Az egyik szerint „Nincsenek Magyar Olvasók”, a másik szerint „Nincsenek Magyar Könyvvevők!” Szerinte egyik sem igaz, mert mind olvasó, mind pedig könyvvásárló bőséggel akadna, csak lenne hol megvásárolni a magyar könyveket. A fő akadály tehát az, „... hogy nincsenek Magyar Könyvárosaink. Az a néhány, ki Hazánkban itt ott eseng, nem képes a' Magyar könyv elkelését Ország szerte kapóssá tenni. Nem képes a' Magyar könyvek vásárlásait könnyűvé, közönségesé tenni.” A kevés számú idegen kereskedő sem tekinti szívügyének a magyar könyvek eladását, ugyanis ebből eredő hasznuik jóval kevesebb, mint ha „a' más nyelven” írottakat árusítják. Ha itt-ott árulnak is magyar könyvet, azt rendszerint csak azért teszik, mert e könyvek java részét ők nyomtatták ki, vagy éppen „jó rabátra” megvették. És bár akad Pesten egy-két „Magyar Könyváros”, ki „elég csinyán bánik... az Írókkal, és utcunque árulgatják a' Magyar Ész könyves szüleményeit”, de mit jelent e néhány fehér holló az egész országra, az egész magyar irodalmára nézve? Ügyszólván semmit. Ahogy egy fecske nem csinál nyarat, úgy ezek sem képesek előrevinni a magyar könyv eladásának ügyét. Már csak azért sem, mert nálunk „...ne a' nagy Városokban, mint a' Néme-

teknél, Francziáknál, és más kifizomított Nemzeteknél, hanem a Mező-városkákban, de leginkább a Falukban keressd a Magyar olvasót.”

Még ha a vidék könyvárusait számba vesszük is, kevesen vannak ahhoz, hogy általuk a magyar könyv eljusson az istenhátamögötti helyekre. Talán a könyvkötők segíthetnének — „...kiknek számok száza könnyen felmegy...” és foglalkoznak is könyvárusítással —, de ezek nagy része is: „többnyire ájtatos, iskolai könyvekkel, és Calendariomokkal tudnak bajlódni...” Tehát a könyvárusításért ők sem tesznek sokat. „Már pedig bizonyos az, hogy a kereskedés egyedül úgy juthat virágzó folyamatra, ha mindenfelé elágazván, könnyű módot nyújthat a Portékák megvevésére.”

Vajon mi más ez, ha nem a polgárosodás aktuálisává vált, jogos sürgetése, amely megcsillan a kor csaknem valamennyi írójának életművében? Érthető, hogy a Kazinczy-tanítvány Vitkovics — aki mellesleg nemcsak literátor, hanem mint jeles ügyvéd közéleti férfiú is — ennek jegyében emel szót a könyvkereskedés fellendítése érdekében, amely viszont szoros kapcsolatban van a korábban említett, megint csak a polgári átalakulás érdekeit szolgáló nyelvművelési célokkal.

Szép számmal vannak olyan olvasók — fejtegeti tovább —, „...kik jó kedvekben, ha új Magyar könyvvel meg kínáltnak, örömet megveszik, és hozzá vetik. »Ha ismét Magyar Könyv jön ki, adja tudunkra az Úr, kész Vevői leszünk.«” Eppen ezért kellene tehát keresni olyan, „...erre hitellel bíró Férjfiakat, Hazafiakat... kik a Nemzet javára a Magyar könyveket procentummal, vagy a nélkül is, ha tetszik, mindenfelől a Hazában árulnák. Így — teszi még hozzá az előbbihez — bizonyos vagyok benne, díszlésbe jönné a Magyar Könyvek adása vevése.”

S hogy itt lennének ama nemes érzelmű magyar férfiak, arra nyomban meg is adja a választ. Elsősorban is a megyegyűlések székhelyein a levéltárosok, akik hivatásuknál fogva legérdeমেsebbek a magyar könyvek árusítására. Mert „...kikre egy Vármegye a Levél tájráját bizza, Magyar Könyv eladását bízni millyen nyereség lenne a szegény Magyar Írókra nézve!”

Főleg a megyegyűlések idején „...a Magyar Nemesség, a Magyar Papság, a Magyar Ifjúság venne egy két példányt a Levéltárban letett munkákból” kivált, ha a gyűlések alkalmával a kapható könyvekről „...egy kis írott Elenchus [jegyzék] osztatnék el, vagy a zöld asztalra tétetnék megemlékeztetésül az Egybegyűlteknél...” Bizonyos, hogy sok „Nemes Asszonyság” bízna meg férjét, vagy ismerőseit könyvvásárlással „...főképpen téli időben, midőn az Olvasás jó ízűen esik a meleg szobában.”

S ha talán az archivus urak „...bizonyos akadályok miatt...” nem is vállalnák, úgy „...kérni kellene a Preceptor Exactor Urakat”, sőt a szolgabírókat és „...a Vármegyei Dolgoknak felvigyázások alatt az Expediter Urakat is... erre a jóságos végre.”

Vitkovics úgy látja, hogy „Módban nincs fogyotkozás, csak akarat legyen.” Akaratnak pedig lenni kell, „...ha Magyarok akarunk maradni. Int az idő! Más Nemzetek még a kicsinyek is előjárnak a Literatúrában, ennek felemelésében; hát már mi czammogjunk hátul?” Ha sok mindenben előrehaladtunk, úgy haladjunk a literatúrában is, ez pedig csak úgy lehetséges, „...ha a Magyar könyvek” vevéset dívatba hozzuk.”

Ezek után mintegy felszólítja a közönséget, hogy „Szeretettel a Literatura iránt gondoljon kiki alkalmas eszközöket a Magyar Nyelv terjesztésére”, majd „...egy kis számolással” szolgál, amely szerint megvan minden lehetőség arra — még a legszűrebb keretek között is —, hogy mintegy ezerötven könyvet adjanak el évente, s ez már nagy eredményt jelent. Szükséges tehát a magyar könyvek terjesztése; létérdek, mert ez a nyelv felemelésére, az pedig nemzeti létünk megóvására adja meg a korban az egyedüli lehetőséget. „Nyelv nélkül fel nem állhat a Nemzet, ez már meg van mondva, de tudva is nagyon. A Nemzet fenntartóját tartsuk fenn, hogy másként ma holnap ne tartsák nemzeti Nyelvünk felett a halotti szövétneket.”

E megrendítően szép sorok után kemény, bíráló hangú intelmmel fordult az előkelő osztály, a nemesség felé mondván, hogy „...nem érdemi meg a Magyar föld birtokát az, ki soha Magyar könyvet venni nem szokott; kinél egyedül Kalendáriumok állongnak a dohányos asztalon, vagy az ablakban. Ellenben tele a fogas czifra ostorokkal, réz, ezüst fókosokkal. Nem így tartatik fenn a Nemesi Disz! nem így a Hazai Fény!” Kicsinek és nagyoknak becsületbeli kötelessége legyen hát „...a Magyar Nyelv terjesztése...”, melyet a Magyar könyvek megvevésével eszközölhetünk.” Áldozzon a gazdag, kinek „...bőven adott a Haza”, de áldozzon a „szép Nem” is: „Leányai a Hazának, ha boldogulni, ha boldogítani vágytok a szabad Magyar Ég alatt.”

A szinte egyetlen lélegzetvétel nélkül elmondott, sodró erejű, felrázni akaró befejező részt e szavakkal zárja be: „Ez az én gondolatom és hazafiúi buzgóságból eredt kiiramodásim. Érzem, mi szent, mi hasznos célzrul írtam. Ha hozzá illőn nem fej-

tém ki, bocsáson meg kiki a' jó szándékomért. Hazámnak, mig utolsót nem lehellek, élni is, halni is nekem fő gyönyörűségem." Szép, éppen szerénységével meggyőző erejű summázása ez a cikkben kifejtetteknek. Vitkovics igazi egyéniségét megcsillogtató sorok. Könyvterjesztő, könyvszeretetre nevelő munkánk során méltán tekinthetjük mi is példaképnek.

Lőköcs István

a lapokban olvastuk

Épülő művelődési intézményeink

Felvidítő látvány a dombon már kétszen álló *somogyesszti* művelődési otthon.

Amit a szemünk kívül-belül lát, az a szépen elvégzett, jó ízlést mutató munka: a vakolás, a parketta, a tükörfényes-re mázolt ajtók, ablakok. De a térelrendezés korszerűtlen! A tervezők még mindig nem tudtak szabadulni a nagyterem-központúságtól. Ezek óta hangoztatjuk minden fórumon a kiscsoportos népművelés előnyeit és szükségességét, mert a drága költségen épült nagytermek csaknem mindenütt kihasználatlanul maradnak. Ám ezek a kisközségek, ha nagy erőfeszítés árán is, felépítik őket. Miért? Hiszen nagyobb színházi előadásra nem alkalmasak; műkedvelő művészeti csoportok alig működnek. Évente egy-két vendégszereplésért érdemes? Ha van, vagy lesz is műkedvelő csoport, olyan helyiség nem áll rendelkezésre, ahol a színpadon kívüli összejöveteleiket, próbáikat tarthatnák. Az új művelődési otthonnak a nagytermen kívül van egy klubhelyisége — tágas és világos —, 21 m²-es könyvtárhelyisége, 25 m²-es pártirodája és két öltözőhelyisége. Nagy gondban lesz a klubfelelős, amikor úgy kell órarendet szerkesztenie, hogy minden ismeretterjesztő és klubrendezvény, próbák és közös televíziónézés helyet és időt kapjon. Viszont van sülyesztett zenekari árok.

A *felsőmocsoládi* művelődési otthon még csak épül. Avatását 1968. április 4-re tervezik, de a vb. titkár legyint: „Lesz abból 1969. április 4-e is.”

Nem tetszik ez a rezignált belenyugvás, de tovább érdeklődöm, mert eszembe jut, ahogy reggel tapogatózva kerestem meg a könyvtárajtó kilincsét egy farakáson átbotorkálva, erős igyekezettel, hogy be ne essem az egy kupacba dobált törött székek közé. (Talán egy hangulatosabb bál emlékeit hivatottak az olvasni igyekvők lelkében felkelteni?)

Könyvtári alapterület-igényeinkkel a vb-titkár egyetért, de a folytatást hallva egyre kedvetlenebb leszek. A községnek csecsemőgondozóra is szüksége van és úgy tervezik, hogy az új művelődési otthon könyvtárhelyiségét adják majd

át e célra. Igaz, hogy a könyvtár helyezte tarthatatlan, de azt is beláthatom, hogy a csecsemőkkel sem járhatnak fel az anyák abba az egészségtelen helyiségbe, ami a könyvtár esetleges átköltözése után felszabadulna. Nem beszélve a sok lépcsőről, amit meg kellene mászniuk.

Megértem a község gondját, de ez mégiscsak művelődési otthon, és nem egészségház — próbálok ellenkezni. Miért nem helyezték el ott a csecsemőgondozót?

A titkár ismét legyint, hogy ott már nem fér el, de ez ne okozzon gondot, ők úgy sem engedik a cserét, majd megoldják valahogy ezt a kérdést is.

Kezdek már mindent gyanakodva fogadni. (Talán az egészségházban már titokban felépítették a könyvtárhelyiséget?!) Visszakanyarodom az alapterület kérdésére, mekkora lesz a könyvtárhelyiség?

— Én nem tudom mekkora az alapterület, azt sem tudom, melyik lesz a könyvtár, menjen csak ki a helyszínre, majd az építésvezető mindent megmutat.

A színhelyre érve furcsa mosollyal fogadnak a munkások. Azonnal megértem, hogy nem én vagyok az első érdeklődő. Az építésvezető készségesen kalauzol.

— Ez a KISZ-helyiség, a fiatalok sokat segítenek társadalmi munkában. Ez a pártiroda, ez a pártklub, a pártbizottság segítséget ad és berendezést. Ez az FMSZ-é, sőtés lesz. (Közel háromszor akkora, mint a könyvtárnak tervezett helyiség.) Ez a nagyterem, a Moziüzemi Vállalat rendezi be, úgy tudom. Ez meg a könyvtár vagy a csecsemőgondozó.

Van pillanat, amikor az ember szeretne gyorsan arrébb menni, de nem tud. A lerakott alap 15 négyzetméter. A jelenlegi könyvtár alapterülete viszont 25 m². Épül egy költséges művelődési otthon, amelyben mindennek lesz helye a folyamatos népművelési munkát biztosító könyvtár, szakkör és klub nélkül.

Igaz, hogy divat a „mini”, de korszerű falusi könyvtár helyett mini könyvtárat? 1967-ben? Visszafelé megyünk?

Pátzay Vilma

(Falusi Könyvtáros. A kaposvári járás könyvtárosainak és népművelőinek híradója)

KEZDET BEN VOLT SUMÉR...

VÁLOGATÁS A RÉGÉSZET IRODALMÁBÓL

- BLAVATSKIJ, V. D. — KOSELENKO, G. A.: *Vizalatti régészet*. 1966. Gondolat, 148 l. 8 t. (*Gondolattár* 28.) Új Könyvek: 660 867.
A könyv a Földközi- és Fekete-tenger partjainál folyó tervszerű kutatómunka megindulását, fejlődését s korszakos jelentőségű régészeti felfedezéseit mutatja be. A régészetnek ez a fiatal ága a víz alá került ókori városok, elsüllyedt hajók berendezési tárgyait, rakományát kutatja fel.
- CERAM, C. W.: *A hettiták regénye*. 1964. Gondolat, 200 l. 25 t.
A mai Törökország területén élt ókori elő-ázsiai néptörzsek emlékanyagának régészeti feltárásáról, a hettita írásról, kultúráról, államrendszeréről, a hettiták mindennapi életéről számol be. A kötet érdekességét fokozzák az ásatások gyakorlati munkáját bemutató lebilincselő részletek. A függelék táblázat- és egyéb adatanyaga a tájékoztató munka fontos eszköze.
- CERAM, C. W.: *A régészet regénye*. 2. kiad. 1965. Gondolat, 336 l. 16 t. Új Könyvek: 651 691.
Időben 5000 évet, térben négy kontinensen átívelő utazás az ásók nyomában. A *Szobrok könyve* a görögországi ásatások, a *Piramisok könyve* az egyiptológia, a *Tornyok könyve* a Tigris és az Eufrátesz övezte Mezopotámia régészeti feltárásának regénye, a *Lépcsők könyve* pedig az ősi amerikai kultúrákkal ismert meg.
- COLL, Pieter: *Már az ókorban is tudták...* 1966. Gondolat, 165 l. Új Könyvek: 661 425.
A régészet jóvoltából megismert csodálatos ókori műszaki és kulturális alkotásokról, a korabeli közlekedésről, híradásról, mélyépítésről, higiénéről, vízellátásról, automatikáról, gyógyításról, idő- és távolságmérésről szól.
- DAVIDSON, Basil: *Az újra felfedezett ősi Afrika. — A fekete anya*. 1965. Gondolat, 494 l. Új Könyvek: 660 312.
A könyv a Szaharától délre elterülő Afrika népeinek a gyarmati korszakot megelőző másfél évezredes életéről, kultúrájáról, civilizációjáról s az ezt felderítő, számtalan meglepetéssel szolgáló régészeti feltáró munkáról szól, amely Fekete-Afrika területét a „klasszikus” régészeti területekkel egyenrangúvá emelte.
- DOBLHOFER, Ernst: *Jelek és csodák. Letűnt írások és nyelvek megfejtése*. 1962. Gondolat, 369 l.
A letűnt írások és nyelvek megfejtése nélkül csak holt anyag lenne a birtokunkban levő sok régészeti lelet, emlék, felirat. E könyv elmondja, hogyan fejtették meg az egyiptomi, mezopotámiai és más írásokat, hogyan találták meg a kulcsot az ókori világ megismeréséhez és megértéséhez.
- HALÁSZ Zoltán: *Históriák a magyar régészet történetéből*. 1964. Móra, 169 l. (*Búvár könyvek* 47.)
A magyar föld régészeti felderítésének néhány legjellemzőbb mozzanatát örökíti meg a könyv.
- HALÁSZ Zoltán: *Úr városától Trójáig*. 1961. Móra, 153 l. (*Búvár könyvek* 22.)
Villanásnyi, de nagyon jellemző és érdekes képek sorozata a sumér, babiloni, egyiptomi, kréta-mükénéi kultúra s mindennapi élet világáról a régészet feltáró és értelmező munkáján keresztül.
- HALÁSZ Zoltán: *Romvárosok a sivatagban. (Stein Aurél Belső-Ázsiai utazásai.)* 1966. Móra, 249 l., 24 t. Új Könyvek: 661 760.
A homokba temetett belső-ázsiai városok világhírű régészeti feltárójának munkásságát örökíti meg a könyv. Stein Aurél hozott hírt először a Tarim-medence ókori és kora-középkori városairól, életéről, művészetéről, a tunhuangi barlangtemplomokról, az egykori virágzó öntözéses kultúrák nyomairól.
- HERING, Elizabeth: *Az írás rejtélye*. 1966. Gondolat, 187 l. Új Könyvek: 670 087.
Hieroglifák és ékírás, rongó-rongó írás és runa-jelek, kínai és japán festői írásjelek és sok más írásfajta keletkezésének és megfejtésének történetéről s egyben a régészeti kutatással való kapcsolatáról szól a könyv, amely képes és adatanyagával fontos tájékoztató kézikönyv is.

JACOBI, Bernhard: *Templomok és paloták. Séta elszüllyedt városokon keresztül.* 1966. Gondolat, 260 l. Új Könyvek: 660 541.

A modern régészet által feltárt, ősi városokon kalauzol végig a szerző: elmondja keletkezésüket, életüket, felemelkedésüket és bukásukat, újrafelfedezésük történetét s eredményeit. Mari, Tell Halaf, Urartu, Persepolis, Karthago, Olümpia, Angkor, az afrikai Zimbabwe s más ősi települések e régészeti utazás állomásai.

KAYSER, Hans: *A régészet rövid története.* 1966. Gondolat, 168 l. Új Könyvek: 660 356.

Áttekintés a régészet fejlődéséről, a kiemelkedő régészek életéről és munkásságáról, a régészet tudományos és gyakorlati problémáiról, az ókori világ pusztulásának okairól s újbóli felfedezésük legérdekesebb, legfontosabb állomásairól. Sokoldalú anyaga, tömörsége s szerkezete egyaránt a tájékoztató munka jó segédeszközévé avatja.

OERTWIG, Siegfried: *Elsüllyedt városok. Kirándulás a régészet birodalmába.* 1963. Gondolat, 163 l.

A régészeti kutatások „fellegvárainak” során vezetni végig olvasóit a szerző az Indus mentén fekvő ókori nagyvárosoktól az ismertebbekben (Babilon, Pompeji stb.) át Amerika azték, maya és inka kultúráinak bemutatásáig. Gazdag képanyag s részletes időrendi táblázatok egészítik ki a könyvet.

RÉVAY József: *Séták a római Magyarországon.* 2. átd. kiad. 1965. Móra, 228 l., 8 t. (Kozmosz könyvek) Új Könyvek: 651 914.

Másfél évszázada folyik hazánkban a rendszeres régészeti kutatás, mely a római kor magyarországi emlékeit feltárta. E munkának érdekes krónikája a könyv, mely a kövek, emlékek mögött mindenütt az embert, az életet keresi. Elmondja, milyen volt a régi Savaria, a római kori Balaton, Aquincum, milyen volt a mindennapi élet e Rómától távoli provinciában; hogyan éltek a pannóniai emberek, istenek, katonák és rabszolgák.

ROMÁN József — MARÓT Miklós: *Bábelről Babelig.* 1965. Gondolat, 338 l. Új Könyvek: 650 880.

A kötet bemutatja az ókori világ hét csodáját, valamint a *holtak köveit*: a sírokat, piramisokat, mauzóleumokat; az *áhitat köveit*: templomokat az Akropolisztól az amerikai Chichen Itzáig; az *eget ostromló köveket*: kolosszusokat, erődöket, tornyokat és palotákat, az antik Babelokat: Jeriko, Ur, Babilon, Pompeji városait.

STOLL, Heinrich Alexander: *Trójáról álmodott.* 1967. Európa, 413 l. Új Könyvek: 670 882.

A régészet egyik legnagyobb kutatójának, a Tróját megtaláló Schliemann életének és munkásságának, küzdelmeinek állít tudományos és művészi, irodalmi igényű emléket a szerző.

SZABÓ Árpád: *A trójai háború.* 1962. Móra, 438 l.

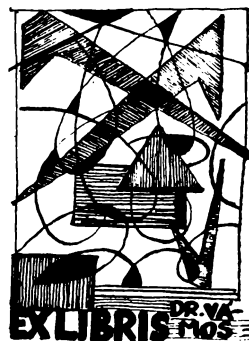
Trója történetének nagyszerű ábrázolása mellett egy igaz történetet is elmond arról, aki kiásta Trója romjait s megtalálta a Homérosz megénekelte hős Priamosz kincseit. Megtudjuk azt is, merre járt a mai földrajzi ismereteink alapján Odüsszeusz, és hol van a legendás Ithaka szigete.

SZERGEJENKO, Marija J.: *Pompeji.* 1960. Gondolat, 381 l.

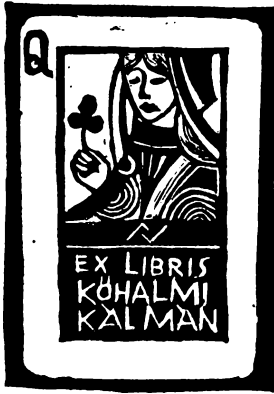
Az i. sz. 79-ben a Vezuv kitörése elpusztította a római kori Itália egyik virágzó városát és környékét: Pompejít, melynek még emléke is elhomályosult. A minden életet egyik óráról a másikra elpusztító láva, a hamu- és kőeső azonban nemcsak a halál eszköze, hanem az akkori élet, az épületek és tárgyak konzervátora is lett, s megőrizte Pompejít, az emberségnek szinte kimeríthetetlen régészeti kincsestárát, amelyben remek kalauz ez a színes és érdekes írás.

VÉCSEY Zoltán: *Elpusztult népek, elpusztult kultúrák.* 1966. Móra, 241 l. Új Könyvek: 660 958.

Az amerikai kontinens hajdani magas színvonalú kultúráit, az azték, maja, inka és más kevésbé ismert indián népek régmúltját s régészeti újrafelfedezését írja le a szerző. Összefoglalja mindazt, amit vallásukról, anyagi kultúrájukról, mindennapi életükről megismerhetünk a régészeti leletek nyomán, de arról is ír: hogyan estek e civilizációk az aranyéhes európai hódítók áldozatául.

Galgóczy Jenő ex libris

Winkelbauer Pál ex librise

VÉCSEY Zoltán: *A tudomány rejtelméből.* 1965. Gondolat, 214 l. Új Könyvek: 651 351.

Válogatás a földrajztudomány nagy kérdéseiből, amelyeknek nagy része a régészet számára is fogas kérdés. Ilyenek pl. az afrikai Zimbabwe romvárosának rejtélye, Stonehenge kövei, Ofir, az arany országa, Grönland ősi normann települései és emlékei, a tenger fenekéről felhozott számos régészeti lelet stb. Elmondja, mit derített fel a régészet, a történelem és a földrajz róluk, kik voltak kutatóik, s mi-ben hiányosak még az ismereteink e régészeti rejtélyekről.

WARMINGTON, B. H.: *Karthágó.* 1967. Gondolat, 240 l.

Róma riválisának, Karthágónak története alapításától bukásáig. A közelemlélt régészeti kutatásainak egyik legnagyobb eredménye Karthágó feltárása volt. A leletek értékelése s a hatalmas történelmi és irodalmi forrásanyag feldolgozása adja a könyv anyagát, mely az ókori világ egyik legérdekesebb területére vezet el olvasóit.

ZAMAROVSKY, Vojtech: *Kezdetben volt Sumér.* 1966. Mladé letá — Móra, 286 l. Új Könyvek: 661 455.

A sumér volt az első történelmi nemzet földünkön: feltalálta az írást, felfedezte a kereket, elsőnek épített városokat, szervezett államot a Tigris és Eufrátesz völgyében. A szerző a régészeti kutatások és felfedezések izgalmas munkájába az olvasót is bevonja. Sokoldalú képet fest a sumérok életéről, világáról, kultúrájáról s régészeti felfedezésük lebilincselően érdekes történetéről.

ZAMAROVSKY, Vojtech: *Trója felfedezése.* 1965. Móra — Szlov. Szépirodalmi, 383 l. Új Könyvek: 660 311.

A világtörténet egyik legpatinásabb

helyére s a régészet egyik leggazdagabb ígéret-földjére vezet el olvasóit ez a könyv: a kis-ázsiai Trója alá, amelyet i. e. 1250 táján ostromoltak a görögök. Emléket állít az évtizedes harcnak, Trója pusztulásának, de életre-keltésének is, amely Schliemannnak s követőinek érdeme. Ők keltek útra Homérosz eposzainak világába, s bebizonyították a hihetlent: feltárták Nesztor palotáját, Odüsszeusz várát, Minosz labirintusát, s megfejtették az írást, amellyel a görögök félezer évvel Homérosz előtt írtak.

ZAMAROVSKY, Vojtech: *A világ hét csodája.* 1966. Tatra — Móra, 468 l. Új Könyvek: 670 315.

Kalauz az ókor három nagy művelődési központjának történetében s régészeti emlékei között. Bemutatja az ókor hét világsodáját: az egyiptomi piramisokat, Szemiramisz függőkertjét, Artemisz istennő epheszoszi templomát, Pheidiasz olümpiai Zeusz-szobrát, a halikarnasszoszi Mauszoleiont, a rodosi Kolosszust, a pharoszi világítótoronyt, valamint építőiket s újrafelfedezőiket. Részletes összehasonlító időrendi táblázatot is közöl Egyiptom, Mezopotámia és Görögország ókori történetéhez. A tájékoztató munka kitűnő segédesszke.

Folyóiratcikkek

BARTHA Antal: Honfoglaláskori ötvösművészetünk forrásai. = *Élet és Tudomány.* 1967. 8. sz. 339—343. l.

BÍRÓ Endre: A szőnyi római kori falfestmények. = *Élet és Tudomány.* 1965. 19. sz. 882—885: l.

BLANC, A.: A görög fazekasok titka. = *Élet és Tudomány.* 1965. 16. sz. 742—747. l.

BLOCH, Raymond — MONGAIT, A.: Az etruszkok. = *Univerzum.* 1967. 2. sz. 45—58. l.

BRION, Marcel: Mohendzso Daro romjait pusztulás fenyegeti. = *Univerzum.* 1967. 7. sz. 36—45. l.

CASTIGLIONE László: Abdalah Nirqi. Magyar ásatás Nubiában. = *Élet és Tudomány.* 1965. 1. sz. 10—16. l.

— Leletek a tengerfenékről és az ókori múkincsexport. = *Élet és Tudomány.* 1966. 8. sz. 353—357. l.

ENGLE, Anita: A 3000 éves üveg. = *Univerzum.* 1966. 8. sz. 64—74. l.

ERDÉLYI István: Halomsírok az ázsiai sztyepeken. = *Élet és Tudomány.* 1965. 52. sz. 2474—2477. l.

FAGERLIE, J.: Ókori pénzek. = *Univerzum.* 1966. 10. sz. 66—70. l.

GOLDMANN, Bernard: A lurisztáni sírok bronzai. = *Élet és Tudomány.* 1965. 2. sz. 70—75. l.

- GULJAJEV, V.: Amerika és az Óvilág a Kolumbusz előtti időkben. = Univerzum. 1967. 10. sz. 45—57., 11. sz. 50—64. l.
- HINDY Endréné: A 10 000 éves írás. = Élet és Tudomány. 1966. 5. sz. 216—222. l.
- HSIA NAI: Arabok Kínában. = Univerzum. 1967. 1. sz. 78—80. l.
- Jaipur kő-csodái. = Élet és Tudomány. 1966. 7. sz. 295—298. l.
- KÁKOSSY László: Kheopsz bárkája és a befejezetlen piramis. Az elmúlt tíz év régészeti eredményei Egyiptomban. = Élet és Tudomány. 1965. 26. sz. 1203—1207. l.
- KARÁCSON Sándor: Megmentik az Abu Szimbel-i sziklatemplomokat. = Élet és Tudomány. 1965. 7. sz. 310—315. l.
- KLEJN, L. Sz.: A régészet vitatkozik a fizikával. Mennyire megbízható és pontos a radioaktív szénizotópos időmeghatározás? = Univerzum. 1966. 12. sz. 39—50. l., 1967. 1. sz. 11—21. l., 2. sz. 22—31. l.
- LÁSZLÓ Katalin: Antik orvostudomány és szobrászat. = Élet és Tudomány. 1965. 44. sz. 2090—2093. l.
- LITVINSZKIJ, B.: Mi volt a Boszorkánydomb alatt? = Élet és Tudomány. 1966. 5. sz. 214—215. l.
- MARAINI, Fosco: Buddha száz arca. = Univerzum. 1966. 1. sz. 3—11. l.
- NÁBRÁCSKY Béla: A réz története. = Élet és Tudomány. 1966. 39. sz. 1860—1865. l., 40. sz. 1909—1913. l.
- NOFRETETE királynő vetélytársnője: Kija. = Élet és Tudomány. 1966. 2. sz. 92—93. l.
- PASSUTH László: Luxor, Karnak, Théba. = Élet és Tudomány. 1966. 41. sz. 1947—1953. l.
- Szíriai utazás. Damaszkusz. Palmira. Aleppo. = Élet és Tudomány. 1966. 9. sz. 404—411. l.
- PÁSZTOR József: Meglepő régészeti leletek Amerikában. = Élet és Tudomány. 1967. 35. sz. 1646—1651. l.
- PETUR László: Róma gyomra és kenyere. = Élet és Tudomány. 1965. 31. sz. 1451—1454. l.
- Vár a világ, utazz! Idegenforgalom 2000 évvel ezelőtt. = Élet és Tudomány. 1965. 47. sz. 2211—2215. l.
- ROMÁN József: A khmer művészet fénykora. = Élet és Tudomány. 1966. 19. sz. 886—891. l.
- ROTHENBERG, Beno: Ósi rézbányák Izraelben. = Univerzum. 1966. 9. sz. 63—70. l.
- SAINT-BLANQUAT, Henri: Elám kultúrája még megismerésre vár. = Univerzum. 1967. 2. sz. 49—57. l.
- Gallia születése. = Univerzum. 1966. 3. sz. 33—40. l.
- Márványszobor, homokszemcse. A régészet módszereiről. = Élet és Tudomány. 1965. 11. sz. 494—497. l.
- SISKINA, G.—VARHATOVA, D.: Afra-siab. A szovjet archeológusok világméreteken is jelentős lelete. = Univerzum. 1966. 7. sz. 57—60. l.
- SÓÓ Rezső: A piramisok országában. = Természettudományi Közölny. 1966. 7. sz. 309—311., 314. l.
- SPARQUE DE CAMP, L.: Csiu Si-huangti császár, a kínai nagy fal építője. = Univerzum. 1966. 6. sz. 73—78. l.
- SUMET JUMSAI na Ajutja: Ajutthaja, Ázsia Velencéje. (Thaiföld.) = Univerzum. 1967. 9. sz. 41—48. l.
- SZABÓ Miklós: A kelták aratógépe. = Élet és Tudomány. 1966. 6. sz. 247—249. l.
- SZILÁGYI János: Arak és bérek a római császárkorban. = Élet és Tudomány. 1965. 2. sz. 51—54. l.
- Óbuda a rómaikorban. = Élet és Tudomány. 1966. 10. sz. 452—457. l.
- SZOMBATHY Viktor: Az ószónyi római hamisítványok. = Élet és Tudomány. 1967. 6. sz. 263—266. l.
- A thébai ásatások. Kanaáni, sémi hatások az antik hellén kultúrában. = Élet és Tudomány. 1965. 24. sz. 1116—1119. l.
- VÉCSEY Zoltán: Ofir. Az ókor aranyországa. = Élet és Tudomány. 1966. 12. sz. 548—553. l.
- VEZÉRFI Károly: Bonampak, a „festett falak” városa. = Élet és Tudomány. 1966. 23. sz. 1078—1082. l.
- A calpulli-rendszer Mexikóban. = Élet és Tudomány. 1965. 8. sz. 352—356. l.
- WESETZKY Vilmos: A hieroglifák kulcsa: a kopt nyelv. = Élet és Tudomány. 1967. 41. sz. 1952—1955. l.
- ZALOSKER, Hilda: A fajumi portrék. = Univerzum. 1966. 2. sz. 26—30. l.

VADÁSZ GÉZA

Összeállította: Csomor Tibor

Könyvtár épül a REMIX-ben

Vázlatos krónika

1962. MÁJUS 18. Harminc kötet saját és 600 kötet letéti könyv birtokában megkezdte működését a szombathelyi REMIX üzemi könyvtára. Ideiglenes helye a porta melletti régi rendszéfülke. Könyvtáros Farkas Józsefné. Berendezés: egy asztal, szék néhány polc.

1965. DECEMBER 31. A beiratkozott olvasók száma 515, a kölcsönzött kötetek száma meghaladja a 11 ezret, a saját állomány több mint másfél ezer kötet, az SZMT központi könyvtára nagyjából ugyanennyit küld cserére a letéti állományba. Az üzemi szakszervezeti bizottsága évi ötezer, a vállalat 15 ezer forintot fordít könyvbeszerzésre, három és fél esztendő alatt ötszörösére nőtt az állomány, beiratkozott az üzemi minden negyedik dolgozója, a könyvtárszoba változatlanul az a parányi, néhány négyzetméter alapterületű helyiség.

1966. DECEMBER 31. A könyvállomány 4500 kötet (a letétivel együtt), az olvasók száma 718, vagyis minden harmadik REMIX alkalmazott beiratkozott. Az évi könyvforgalom — kereken — 13 300 kötet.

Tervezetés. Új könyvtár kellene, de költségei nem férnek el a „keretben”. Esetleg az irodaépületben lehetne egy nagyobb szobát berendezni...

1967. AUGUSZTUS 28. Megbeszélés a könyvtár ügyében. Gergely István, az SZMT központi könyvtár igazgatója bejelenti, hogy a SZOT 56 ezer forintos könyvtári berendezést ajándékoz annak az üzemnek, amely teljesen korszerűsíti a régit, vagy újat épít.

A vállalat gazdasági vezetői és a szakszervezet közösen döntenek: új könyvtárat kell építeni. Közvetlen a bejárat, a portaépület szomszédságában. Ugyanott egy kisebb épületet a KISZ-fiatalok számára klubnak. Minimális pénzügyi megterheléssel, tehát nagyméretű társadalmi munkával kell tervezni. Feltevés: ha az olvasók fele, s a KISZ-fiatalok egy része néhány órát az építkezésen tölt, rövidesen elkészül az épület.

1967. OKTÓBER 3. Szakszervezeti, párt és KISZ bizalmiak, aktivisták szervezik a társadalmi munkásokat az első munkanapra. Főként férfiakat, mert október 7-én, szombaton az alapokat kell

kiásni. Azt követi a betonlap elkészítése, majd a falazás. A szakmunkát a büki ktsz végzi.

A szervezés teljes sikerrel járt, az alap gyorsan elkészült. A sarkaival egymáshoz fordított két épület közül a nagyobbik 10×5 méteres, tehát 50 négyzetméter alapterületű, ez lesz a könyvtár, a kisebbik kereken 24 négyzetméteres, ez pedig a KISZ-klub. A két teremnek közös előtere, bejárata lesz. A könyvtár három ablaka az irodaépület felé néz.

1967. OKTÓBER 16. Az szb felhívással fordul az üzemi összes munkásához, alkalmazottjához, vegyenek részt az új könyvtár építésében. Férfiak, nők műszakiak és irodai dolgozók egyaránt jelentkezhetnek. Téglát kell hordani, adogatni, kőművesek mellett segíteni, majd később a szerelésben segíteni.

Szocialista brigádok, KISZ-fiatalok, irodisták, szakszervezeti, párt- és vállalati vezetők jelentkeznek munkára. Utólag derül ki: nagyjából ugyanannyian, mint tavaly könyvtári tagnak: 700-an. Két hét alatt állnak a falak, már csak a tető hiányzik. Több tucat felvétel örököltette meg a hangulatos „munkadélutánokat”, amint lányok, asszonyok álltak láncba és adogatták a téglát. Emléknek, dokumentumnak ma is őrzik a képek egy részét.

Az 56 ezer forintos berendezés nagyjából a következőkből áll: 195 folyóméter polc (hat- és négypolcos állványok a fal mentén elhelyezve), egy folyóiratállvány, egy kölcsönzőpult (800 olvasó kiszolgálására), egy katalógus-szekrény, 3 olvasóasztal, 9 szék, 4 fotel, 6 zsámoly, ruhafogas. Az új könyvtár 7000 kötet tárolására és kölcsönzésére alkalmas, szabadpolcos, önkiválasztó rendszerű. Az állomány november közepén: 2900 kötet saját és 2290 kötet letéti.

Vélemények az épülő könyvtárról: Gergely István, az SZMT központi könyvtár igazgatója: „A megye szakszervezeti könyvtárai 38 134 dolgozót látnak el, közülük 11 854 a beiratkozott olvasó — 31 százalék —, egy olvasó átlag 15 kötetet olvas el, az évi állományfejlesztés 350 ezer forint. Sok helyen, mint a REMIX-ben is, mostoha körülmények között végeztek kiváló munkát könyvtárosaink. Ezért többszörösen dicsérendő a

vállalat kezdeményezése. Reméljük, más üzemek is követik a példát, s hasonló módon létesítenek új könyvtárat.”

Farkas Józsefné könyvtáros: „Remélem, hamarosan beköltözhethet a könyvtár az új helyiségbe. Ezzel a legnagyobb

gondot letettük. Már is az új gondok foglalkoztatnak: az olvasótábor gyarapítása, és azok a kisebb rendezvények, amelyek végre a könyvtárban kapnak fórumot...”

Bertalan
(Vas Népe)

Miért nincs, mikor lehetne szabadpolcos könyvtár!?

Két éve már annak, hogy a Vasas szakszervezet a kulturális intézmények korszerűsítési és fejlesztési programja keretében, lehetőséget adott a Beloianiszknak is ahhoz, hogy elavult kölcsönzési rendszerű könyvtárát szabadpolcosá alakítsa át. A SZOT azt is vállalta, hogy az igényeknek megfelelően biztosítja a berendezések beszerzésének anyagi fedezetét. A 65 ezer forint értékű berendezést 1967 decemberével bezárólag az utolsó darabig folyamatosan leszállították. Elkészült — a tmk javára írható — a 3 ezer kötetes raktárhelyiség is, s már rég elhelyezték itt a kevésbé forgatott könyveket, a másodpéldányokat.

Ezzel azonban meg is állt a folyamat. A polcok jó részét az 1-es portán „tárolják” — anyagi felelősség nélkül —, a többi bútor meg itt-ott raktárban pihen. A könyvtár olvasóinak pedig, változatlanul, csak a kisablakon nyílik betekintés az egyre gyarapodó-gazdagodó válsztékra. Nem válogathatnak, szemlélődhetnek kedvük szerint úgy, ahogy ezt minden nagy vasas üzem dolgozói megtehetik — ugyanis egyedül a BHG-ban nincs még szabadpolcos könyvtár.

Mi hát az ok, ha megvan a berendezés, a raktár s a könyvtár dolgozói is bármely nap örömmel kezdenék a hurcolkodást? Feltehetően az, hogy amikor az illetékesek aláírták a szabadpolcos könyvtár létesítésének okmányát, ezzel elintéztnek is tekintették a dolgot. Magyarán, megelégedtek arról, hogy a jelenlegi könyvtárhelyiséget a funkció-változásnak megfelelően át is kell alakítani, a régi polcokat ki-, az újakat beszerelni, festeni, a parkettát rendbehozni, egyszerűen olyan állapotba hozni, hogy ott az ezer—kétezer körüli rendszeres olvasó kulturált körülmények között művelődhessenek, vagyis az új kölcsönzési forma külsőségeiben se, vissza, hanem előrelépés legyen.

Az igazsághoz tartozik az is, hogy miután hosszasan és hiába várták az átalakítást az érdekeltek, a kulturbizottság utánanézett a dolognak, s ekkor derült ki, hogy a tmk semmilyen megrendelést nem kapott. Ezt sürgősen pótolták. Ekkor 1967 őszét írtuk.

Tisztában vagyunk azzal, hogy a tmk rendkívül leterhelt, s azzal is, hogy elsősorban a termelőterületek rekonstrukcióját kell elvégezniük. De... S hadd adjak egy ötletet: talán a KISZ-alapszervezet vagy valamelyik szocialista címért küzdő brigádjuk vállalhatná ennek a feladatnak az elvégzését. Két legyet üt-nének egy csapásra, lenne egy modern könyvtárunk és társadalmi munkát sem kellene „házon kívül” keresniük.

B a k o s
(Megafon)

Könyvtárépítési hírek

Budapesten folytatódik a textiles könyvtárak korszerűsítése: a *Magyar Gyapjuszövő* II. számú telepén és a *Hazai Pamutszövő* újpesti telepén még ebben az évben sor kerül a szakszervezeti könyvtár modernizálására. A vasas üzemek közül a *Csepel Művek* egyedi gépgyárában új, korszerűen berendezett helyiséget kapott a könyvtár, az *Egyesült Izzó* szakszervezeti könyvtárának pedig kicserélték a bútorzatát. — A *Kacsóh Pongrác úti lakótelepen* a XIV. kerületi tanács klubot rendez be, ennek több ezer kötetes könyvtára is lesz.

A *Kiskunhalasi Járási Könyvtár* építkezési munkálatai jól haladnak. Az év elején már a különleges, meleg műanyagpadló lerakását végezték. Remény van arra, hogy augusztus-szeptemberre megkezdheti a költözködést az ország legkorszerűbbre tervezett járási-városi könyvtára. Bács-Kiskun megye székhelyén, *Kecskeméten* a gyermekkönyvtár bővült: egy helyiség hozzácsatolásával megnagyobbították olvasótermét, és a régi bútorokat is kicserélték.

Pécsett megnyílt az ország első, erre a célra kialakított ifjúsági könyvtára. A városi könyvtár kezelésében levő, 20 000 kötetes könyvtár 3000 olvasóra számít, mivel a megyei könyvtár 26 év alatti olvasói is átíratkoznak az ifjúsági könyvtárba. Az átalakításra és a berendezésre több százezer forintot áldozott a városi tanács. — A Baranya megyei *Bicsérdén* a Délkelet-Dunántúli Mezőgazdasági Kísérleti Intézet régi épületét részben lebontják és átalakítják. A már megkezdett munkálatok során szakkönyvtári helyiséget is építenek.

A *miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem* építkezése jó ütemben folyik: elkészült a 2691 m²-es alapterületű olvasótermi rendszert befedő tetőszerkezet, és remény van arra, hogy az év végén megtörténik az objektum üzembe helyezése is. Borsod megyében nagyszerűen halad a szakszervezeti könyvtárak korszerűsítése. Ennek sikereire jellemző, hogy a 16 korszerűsített könyvtár adja a hálózat számszerű eredményeinek kétharmadát. Eddig több mint 2 millió forintot fordítottak a megye szakszervezeti könyvtárainak újjáalakítására. Legutóbb a *Miskolci Pamutfonóban* avattak új, 8000 kötetes, nagyon szép könyvtárat. A borsodi tanácsi könyvtárak modernizálásában sincs megtorpanás: az új *tiszaszederkényi* művelődési házban megnyílt az önálló gyermekkönyvtár; megszépül a könyvtár *Tomoron*, *Rakacán*, *Szalonnán*

és *Viszlón*, *Négyes* község pedig klubkönyvtárat épít.

Fejérben a *Perkátai Községi Könyvtárat* 120 000, a *sárkeszi* könyvtárat 55 000 Ft költséggel korszerűsítették, s felújították a *pátkai* és a *zámolyi* könyvtárat is; Győr-Sopron megyében *Magyarkeresztúron* 65 000 Ft-ot fordítottak a könyvtárra, *Barbacson* pedig 100 000 Ft-ból új könyvtárat építenek, ennek olvasóterme egyben klub is lesz. A község vezetői arra számítanak, hogy a lakosság 20—25 000 Ft értékű társadalmi munkával segíti az építkezést.

Pest megye legrosszabb helyzetben levő könyvtára az *érdi* volt. A tanács az elmúlt év végén megvásárolt egy magánházat, melyet saját kivitelezésben alakított át az önálló községi könyvtár számára. Az építkezés már folyik. — A váci járásban a 3000 lakosú *Szód* könyvtárának 3400 kötete a legutóbbi időkig szekrényekben zsúfolódott. Az új iskola felépítése után a réginek egyik tantermét a könyvtár kapta meg, s a korszerűsített szabadpolcos könyvtárhelyiségében a klubélet kialakítására is lehetőség nyílt. A *váchartyáni* új művelődési otthonban az épület homlokzati részén jó elhelyezést kapott a könyvtár. Egyik helyisége a szabadpolcos kölcsönző, másik a klubszoba, ahol szekrényben tartják a kézikönyveket. A két helyiség egybenyitható, de külön is használható. A könyvtár mindig nyitva tart, amikor a klubban is vannak, mert a művelődési otthont és a könyvtárat házaspár vezeti. Így nem csoda, hogy az 1500 lelkes község könyvtára évente 350 olvasót vonz, és 5—6000 kötetet kölcsönöz. — A monori járásban a kis *Káva* község könyvtára költözött új, korszerűen berendezett helyiségbe.

Somogy megye tabi járásában, *Bedegkén* tűzoltószertárt építenek. Az emeleten a szervezeti helyiségeken kívül a könyvtár is helyet kap. A járás több községében, például *Andocson*, *Bonnyán*, *Fiadon*, *Karádon*, *Kányán*, *Miklósiban* szintén megjavultak az elhelyezés körülményei. Sajnos, 12 községben még mindig rossz a könyvtár elhelyezése: *Nagyberényben* és *Zicsen* a nedves helyiségben penészednek a könyvek, *Sérsekszőlősen* és *Karában* az orvosi várószobában, *Törökkoppányban* pedig csupán egy kamrában jutott hely a „könyvtárnak”.

Klubkönyvtár épül a Szabolcs-Szatmár megyei *Ópályiban*, *Bökönyben* pedig művelődési ház építését kezdték meg. A 3 millió forint beruházásból készülő

objektumban a postán és a párthelyiségen kívül a könyvtárat is elhelyezik.

Simontornyan, a börgyári művelődési otthonában 10 000 kötetes községi könyvtárat avattak, melyet a tanács és a szak szervezet közösen működtet — a Tolna megyében a két szerv közötti, már évek óta jól bevált munkamegosztás keretében.

Veszprém megye pápai járásában is több könyvtár kapott új helyiséget, s tért át a szabadpolcos kölcsönzésre az elmúlt évben. Mivel a járás legnagyobb településének, *Vaszar* községnek új művelődési otthonában *nem jutott hely* a könyvtár 600 olvasója számára, a régi művelődési otthon csaknem 80 m² alapterületű nagytermét alakították át könyvtári cél-

ra. A korszerűsítés költségeit a megyei könyvtár és községi tanács fedezte. — Új helyiséget és szabadpolcos berendezést kapott a könyvtár *Takácsi* községben is. A művelődési otthonban működő orvosi rendelő kiköltözésével a fel szabaduló két helyiség válaszfalát eltávolították, s az így kialakult térben helybenolvasásra is lehetőség nyílik. Az *adászteveli* művelődési otthon belső terének átépítése következtében a könyvtár alapterülete 60 m²-re nagyobbodott. A berendezést a megyei könyvtár költségvetéséből korszerűsítették, 13 000 forint értékben. — Megfelelő helyiségbe került *Ganna* és *Vanyola* község könyvtára is. Velük együtt 25-re emelkedett a szabadpolcos kölcsönzést folytató könyvtárak száma a pápai járás területén.

AZ EGYETEMEN ÉS A TANÍTÓKÉPZŐ INTÉZETEKBEN VÉGZŐ, könyvtárszakos hallgatók elhelyezkedése új módon történik. Azok a könyvtárak, amelyek idén végző könyvtár szakos hallgatókat kívánnak alkalmazni, igényüket az ELTE Bölcsészettudományi karán és a könyvtártudományi tanszéken, valamint a debreceni és a szombathelyi tanítóképző intézet vezetőségénél jelentsék be, az üres állások részletes adataival együtt, április végéig. E felsőoktatási intézmények vezetősége készségesen vállalkozik arra, hogy az elhelyezkedni kívánó hallgatókról tájékoztatást adjon, valamint arra is, hogy lehetővé tegye a könyvtárak képviselőinek és a pályázó hallgatóknak megismerkedését.

A **KAZINCBARCIKAI VÁROSI KÖNYVTÁR** röplapon hívja fel a gépkocsi és motortulajdonosok figyelmét a könyvtár közlekedéstechnikai szakkönyveire, a külföldi utazásokra készülő gépjárműtulajdonosoknak pedig a világjárás közben nélkülözhetetlen nyelvkönyveket, szótárakat, valamint az idegen országok jobb megismerését elősegítő útikönyveket ajánlja.

Hírek

A **SZEGED MÓRAVÁROSI** könyvtár ifjúsági klubja, melynek tevékenységéről a *Könyvtáros* 1967. 12. számában cikket közölt, az első helyet és az ezzel járó 5000 Ft-ot nyerte el a megyei ifjúsági klubok versenyében. A KISZ Központi Vezetősége a klubot oklevéllel tüntette ki.

A **VÁCI JÁRÁSI KÖNYVTÁR** a saját részére előfizetett sajtófigyelő kivágatokat feldolgozás előtt elküldi a helyi népi ellenőrző bizottságnak. Itt a népi ellenőrzés számára fontos cikkekről másolatokat készítenek, majd a kivágatokat visszajuttatják a könyvtárnak. Minthogy a Sajtófigyelő a városra és a járás községeire vonatkozó valamennyi cikket megküldi a könyvtárnak, a népi ellenőrző bizottság sok olyan adat birtokába jut, amelynek felhasználásával eredményesebb munkát végezhet. (O. M.)

ILDIKÓ KÖNYVTÁR
Kőhegyi Gyula ex librise

A VESZPRÉMI NAPLO

„Érdemes-e könyvből járdát csinálni?” című cikket, amely kifogásolta, hogy a tanácsok egy része 1968-ra kevesebb összeget tervezett könyvbeszerzésre, mint korábban, a *Könyvtáros* is közölte. A *Napló* most arról ad hírt, hogy a cikk hatására a veszprémi járási tanács pótlólag 141 ezer forinttal megtoldotta a könyvbeszerzésre tervezett összeget. Ezzel ismét lehetővé vált, hogy a járás könyvtáraiban az előző években megszokott ütemben fejlesszék a könyvtárolományt. A könyvtárosok remélik, hogy a veszprémi járás példáját a megye más járási tanácsai is követni fogják.

KÖNYVTÁROSOK KLUBJA létesült Székesfehérvárott, a Néphadsereg Fejér megyei helyőrségi hivatásos könyvtárosai részére. A klub célja, hogy előadások, tapasztalatcserék, beszélgetések szervezésével segítse a honvédségi könyvtárosok szakmai és irodalmi továbbképzését. Éves programjában szerepel például a szabadpolcos olvasószolgálat problémáinak tisztázása előadás és vita formájában, ankét Moldova György egyik könyvéről, író—olvasó találkozó Zalka Miklóssal, az 1969. évi könyvkiadási tervek ismertetése és vitája. (V. G.)

150 ÉVE SZÜLETETT MARX KÁROLY

MIT ÍRTAK RÓLA MAGYAR KORTÁRSAI?

Marx személyét és tevékenységét a magyar közönség aránylag későn ismerte meg. A „Kommunisták Szövetsége” Központi Vezetőségének *üzenetét*, melyet Engelszel együtt írt, ugyan a *Magyar Hírlap* már 1851-ben közölte, a szerzők nevét azonban elhallgatta. A Nemzetközi Munkásszövetség szervezeti szabályzatát Matlekovits Sándor a *Magyarország Anyagi Érdekei* című lap 1866 októberi számaiban jelentette meg, de Marx nevét ő sem említi. Az első szignált, magyar nyelvű Marx munkát, a *Nemzetközi Munkásszövetség Alapító Üzenetét a Munkások Újságja* adta ki az 1868. évi 21. számban.

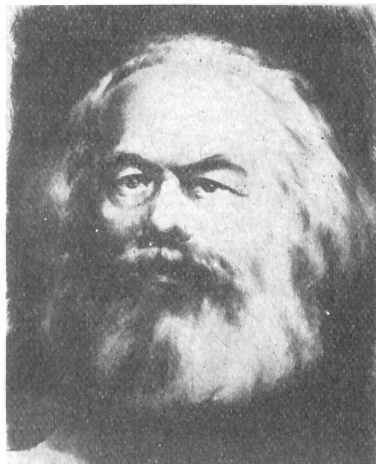
Aki közelebbit akart megtudni a tudományos szocializmus alapítójáról, hiába fordult közigazdászainkhoz. Például Kautz Gyula *A nemzetgazdaság- és pénzügytan rendszere* című, csaknem 800 oldalas munkájában csupán annyit ír róla, hogy „a nemzetgazdaságtan sark-fogalmái ellen fordul, s azokat cáfolni törekszik”. Földes Béla könyveiben (Lugossy Béla és Weisz Béla névvel jelentek meg) épp úgy nem említi meg nevét, mint két, a múlt század harmadik negyedében megjelent lexikonunk, az *Ismerettár Encyclopaedia* (1859—76).

A párizsi kommunén az olvasók — és ezzel együtt a szerkesztők — figyelmét a munkásmozgalomra terelte. Ennek köszönhető, hogy 1871 végén lapjainkban egymásután jelentek meg a Marxról szóló cikkek. Valamennyi ismerteti az életét, hangsúlyozza kimagasló tudását és azt, hogy egy nemzetközi társulás vezetője.

A Magyarország és a Nagyvilág anonim írója (48. szám) nem rokonszenvezik a Londonban élő tudóssal, de elismeri, hogy „nem kíván egyszerre mindent fölforgatni, ellenkezőleg azt hirdeti, hogy a mai társadalomban megvannak egy leendő, helyesebben szervezendő társadalom magvai, s hogy ezen társadalom természetesen fog kibontakozni az osztályok egymás elleni küzdelméből”. Mindenesetre — fejeződik be a cikk — „a célok, melyekre Marx és az általa vezetett nemzetközi szövetség törekszik, talán elérhetetlenek, a távolban fölmutatott orvosság, talán — sőt szerintünk minden bizonnyal nem az igazi, hanem a baj, melyre mutatnak, kétségkívül létezik, ... s az európai kormányoknak és törvényhozóknak szent kötelességük, hogy ne csak résen álljanak az Internacionálé merész kísérletei ellen, hanem behegeszteni is igyekezzenek azon sebeket, melyeknek orvoslását nem akarják az Internacionálé végzetes gyógyszereire bízni”.

Az *Ország-Világ* 50. számában *Az Internacionálé és Marx Károly* címmel jelent meg egy ismertetés. Az Internacionálé — állapítja meg a névtelen szerző, aki valószínűleg Tóvölgyi Titusszal azonos — „ma már százezrenként és milliómonként számítja híveit. A kormányok üldözése nem fogyasztja, és csak növeli számukat. Egy óriási szövetség, melyben nemszak a nyers tömeg, hanem a gondolkozó fők, bölcsészek és tudományos férfiak is képviselvek”. A munka és a tőke közt kitört a harc, s ennek éltető lelke Marx. „Sajátos jelenség, egy tudós szobájából vezényel egy lassan bár, de határozottan előretörő általános európai forradalmat.” A kommunén kitérésében az internacionálé nagy szerepet játszott — állapítja meg a cikk —, a legtöbb tagja szenvedéllyel csatlakozott hozzá, mert „elérkezettnek látták a percet az új társadalmi rend megalapítására”.

A *Hazánk s a Külföld* 47. számában György Aladár írt Marxról. (Személye azo-

Csáki Maronyák József rézmetszete

(1858—62) és az *Egyetemes Magyar*

nos az 1885. évi első magyar könyvtárstatistika összeállítójával.) Ő másfél év óta az Internacionálé tagja volt, és személyesen ismerte a nagy tudóst. A lapban közölt arcképéhez a következő megjegyzést fűzte: „Az arckép teljesen hű, s csak az erély kifejezése hagy még némi kívánatot maga után.” Vázolja Marx szerepét az Internacionálé mindennapi munkájában. „A központi választmány heti ülésein mindenkör megjelenik, mint a német és orosz ügyek előadója, ő szerkeszti a társulat hivatalos kiadványait, s felszólamlásait, s általában az ő tudománya ad ingert és erőt működésükbe.” Ezután György Aladár a tőkéről beszél, amely egymaga elegendő volna írója nevét halhatatlanná tenni. „Szakit az addigi nemzetgazdák és szocialisták rendszérével; műve a szükségszerűség elvét vonja be a társadalom tudományába, s Hegel dialektikája és Darwin fejlődéstana egy sajátosog vegyüléke analógiája szerint mutatja ki, mint kellett a burzsoá kornak, a tőke uralmának korunkban szükségképp bekövetkezni, s mint fog ebből hasonló szükségszerűséggel egykor a negyedik rend, a proletárok uralma előállani.”

György Aladár egy másik, a Hon 1871 okt. 20-i számában megjelent írása emberi közelségbe hozza az Internacionálé vezetőjét. Elmondja, hogy „fürtei megőszültek, de kedélye folytonosan élénk, ifjú. Bámulatos ismeretköre s élcés megjegyzései a legelső pillanatban megragadják az idegen figyelmét. A legmerészebb eszméért küzd, ami valaha a történelemben színre került, s ősz fejjel még reményli az eszme győzedelmét. A történelem csaknem naponta nyújt anyagot reá, hogy ügye diadal-mában kételkedni megtanuljon, s ő, a dialektikus, mindenkör be tudja azon gátot is rendszerebe sorozni... Az elítélő szót általában igen könnyen mondja ki valaki felett, amit egy újtónál mindenki természetesen fog találni. Nem személyek ellen történik ez, hanem az eszméért. Marx csaknem nőiesen gyengédszívű. Környezete minden tagja jólétét és egészségét szívén hordozza, ha céljai felől beszél, meleg érzelem reszketteti meg ajkát, s otthon, kised családja körében, órákig eljátszik leányai fürteivel, s örvendő vesz részt azok ártatlan tréfáiban”.

Ugyanebben az esztendőben, az Új Magyar Sion című egyházirodalmi folyóirat 12. füzetében különös cikke bukkanunk, egy túl korai nekrológra. A lap úgy értesült, hogy Marx szeptember 5-én elhunyt, s ebből az alkalomból *A legnagyobb zendülő meghalt* címmel ír róla. „Ezen ember — olvashatjuk — 1864-ben oly pokolgépet alkotott, mely a diplomatáknak és hadászoknak még sok munkát fog adni.” Jeles szervező volt, de „vezérelvei borzasztók”. Tevékenységében „inkább embergyűlölet, sem hogy szeretet vezérelte... Nem törődött a nyomorral, melybe döntötte a szegényt, mikor felizgatta. Hadd nyomorogjon, mondá, csak így fog azon meggyőződésre jutni, hogy a jelen társadalom szolgaság, s így kárhuzatos”.

Marx neve a hetvenes években már közismertté vált nálunk — ezt az Új Magyar Sion gyűlölködő cikke is előmozdította — s részben ennek köszönhető, hogy az 1879—85 közt kiadott *Magyar lexikon* (a Pallas lexikon elődje) több, mint két hasábot szentelt neki. A lexikoncikk az életrajzi adatok elmondása után megállapítja, hogy „*ama válasz, melyet Marx a társadalmi nyomor láttára minden gondolkozó előtt önkénytelen fölmerülő kérdésre adott, oly természetű volt, hogy Fourier, Cabet és mások álmoképeivel szemben imponáns redlizmust tüntet fel. Míg ezek ugyanis ideális képeket rajzolnak az óhajtott jövőről, addig Marx mindenekelőtt lesújtó kritikáját adta a főnmálló viszonyoknak. Nézete az, hogy a politikai szabadság és a társadalmi egyenjogúsítás nem vehetnek véget ama kizsákmányolásnak, mely a szegényt a gazdagok részéről fenyegeti*”. A kitűnően tájékozódott szerző ismerteti Marx nézeteit a munkaerő kizsákmányolásáról és fejtegetéseit azzal fejezi be, hogy „*az első tőkeképződés erőszak útján keletkezett, és egyszer létrejöve a tőke a fennálló társadalmi rendszerek mellett folyton a munka rovására tartotta fenn magát*”.

1883-ban, a nagy tudós elhunytá alkalmából — mint Frankel Leó írta — „*még a burzsoá világ képviselői, az összes pártárnyalatok lapjai is kénytelenek nekrológokat szentelni a kapitalista világ legélesebb szellemi fegyvereivel bíró legfélelmetesebb el-lenségének*”. Ezek a megemlékezések elég tárgyilagosság, sőt jó részben meleg hangúak. A Vasárnapi Újság 12. száma például azt emeli ki, hogy Marx híveit nem útszéli népgyűléseken szerezte, hanem tollával. Írásaiiban „*bámulatos ügyességgel van fölhasználva a német bölcsészet egész fegyvertára, s mindent inkább rájuk lehet fogni, mint azt, hogy népszerűek volnának. Mindazonáltal oly forradalmat idéztek elő a gazdasági rend megítélésében, oly változást fölfogásában, melynél politikai téren még a nagy háborúk sem idézhettek elő nagyobbát*”. Döntő módon befolyásolták eszméi a szocialista tanokat, és még az állami, az egyházi és az agrárszocializmus is az ő eszméinek „*fattyúhajításai*”. A dinamittal dolgozó irféniekről, az orosz nihilistákról és a francia anarchistákról el kell ismerni, hogy ellenfelei, „*mégis ki merné tagadni, hogy az ő szocialista harci riadója ezeket is feltüzélel*”.

A *Népszava* március 25-i számában emlékezik meg „*a szociáldemokrácia*” nagy halottjáról. Magasztalja Marx önzetlenségét, tudását, emberismeretét, emberszerete-

tét, meleg szívét, erkölcsösségét, gyakorlatias voltát. Párhuzamot von Marx és Lassalle, valamint Marx és Bakunin közt, és minden tekintetben a Londonban elhunyt nagy tudós felsőbbségét ismeri el.

A legszebb méltatást Marxról Frankel Leó írta az *Arbeiter Wochen-Chronik* c. német nyelvű magyar hetilap március 25-i számában. Azt fejtegeti, hogy csak az utókor fogja őt teljes nagyságában méltányolni, és bebizonyítani, hogy az eljövendő forradalom számára Marx ugyanazt jelentette, amit a nagy francia forradalom számára az enciklopédisták, akik „előbb teoretikusan, tehát szellemi fegyverekkel semmisítették meg az abszolút királyságot, még mielőtt azt a nép fegyverekkel tette volna el láb alól”. Ugyanígy Marx igazi jelentőségét csak a jövő forradalma után lehet majd felismerni. Ez a forradalom majd „magával hozza a tulajdonviszonyok átalakulását, amelyek ma lehetővé teszik, hogy a társadalom egy kis töredéke az összesség rovására meggazdagodjék”. Ez a forradalom annál hamarabb fog kitörni, minél hathatósbabban terjesztik Marx tudományos tanítását. Ezután Frankel sorra veszi Marx jelentősebb műveit, és mindegyiket pár találó szóval jellemzi. Összefoglalásul pedig megállapítja, hogy Marxot leginkább történelemfelfogása különbözteti meg a hasonló területen működő íróktól és tudósoktól, mert ő a társadalom történetét az elnyomott és az uralkodó osztályok között a hatalom meghódításáért vívott állandó harc történetének tartja.

Marx magyar ismertetőiről tartott felsorolásunkat a legméltóbban Frankel szavaival fejezhetjük be: „Marx halott, de az egész munkásosztályt betöltő szelleme él, és élni fog még akkor is, amikor mi, gyászoló tanítványai már régen eltűntünk az örök éjszakában”.

Vértesy Miklós

MARX KÁROLY ÉS SZEMERE BERTALAN

Szemere Bertalan, az első felelős magyar minisztérium belügyminisztere, a magyar történelemnek még nem eléggé megvilágított — életrajza sincs —, részben problematikus, de mindenképpen tragikus alakja. Egyénisége jellemzően példázza, hogyan keveredhetnek valakiben ellentétes szociális és politikai jellemvonások. Szemere Bertalan radikális volt. Ő javasolta először az 1847-es országgyűlésen a közteherviselést, ő leplezte le és akadályozta meg a Széchenyi és Szentkirályi-csoport Kossuth ellenes összefogását. Ezért is lett belügyminiszterré a Batthyány-kormányban. 1848 szeptemberében, Batthyány Lajos lemondása után is megtartotta a belügyi végrehajtó hatalmat. Később mint kormánybiztos ő szervezte a felvidéken a népfölkelést. Mindkét esetben roppant jelentőséget tulajdonított az önkormányzat hordozóinak, a helyhatósági autonómiáknak, a vármegyéknek.

Szemere a debreceni trónfosztás után a kormány élére került. Miniszterelnöki székfoglalójában nyíltan köztársaságinak mondotta magát. De a békepárt számára — Kemény Zsigmond 1848—49-ről szóló emlékirata szerint — ezt azzal okolta meg, hogy Kossuth esetleges nagyravágyó törekvéseinek akarta útját vágni. A száműzetésében írt hétszáz oldalas naplója a debreceni kormány külügyminisztere, a száműzetésben elhunyt Batthyány Kázmér gróf álláspontjához mutatja közelállónak. Batthyány pedig igazán nem republikánus nyilatkozattal szakított Kossuth-tal az emigráció elején.

1859 augusztus 17-e és szeptember 1-e között Londonban járva Szemere a következőket jegyzi be Naplójába:

„Találkoztam Marx német híres íróval és száműzöttel is. Ő, bár gr. Westphalen volt porosz miniszter sógora, honából már 1848 előtt, sőt Lajos Filep alatt Párisból is kiűzetett. 1848-ban a rajnai jeles lapot alapította. 1849-ben menekülnie kellett, sőt Párisból is Napóleon még 1850-ben kikergette. A német socialisták feje, oraculum a dolgozó de okoskodó néposztálynak. Gyönyörű munkát írt az 1851-iki francia coup d'étatról. [III. Napóleon államcsínyéről.] Ezt olvasván Kossuth üzent neki, hogy látogatná meg, t. i. ő nem szokott látogatni másokat. Mire ez felelte: íme itt az adreshem, ha jön szivesen látom. De Kossuth nem jött.”

Marx eleinte Szemereben a magyar emigráció demokratikus balszárnyának vezérét látta, s így szövetségest vélt benne. Megerősíthette ebben a felfogásában Szemere még a szabadságharc alatti, mindjárt a függetlenségi nyilatkozat után tervezett általános nemzetiségi törvénye, melyet azonban csak Szegeden tudott július 21-én elfogadtatni az országgyűléssel. Szemere nemzetiségi törvénye a legelső európai törvényes rendelkezés, amely nem áll meg a nemzetiségi egyenjogúsítás általános kimondásánál, hanem annak tartalmát is ad, és részletekben is kidolgozza. Ez az első, más nemzetek jogait tisztelő és védő kisebbségi törvény Közép-Európában. Mindez vonzóan hathatott arra a Marxra, aki megmondta, hogy nem lehet szabad az a nemzet, amely más nemzetet elnyom.

De Marx és Szemere hasonló módon gondolkoztak Ausztriáról, a cári Oroszországról, III. Napóleonnól és ceszarista rendszeréről, az angol Palmerstonról, Cavourról stb. Marx azonban már 1860-ban meglepődik azon, hogy Szemere III. Napoleon mellett foglal állást. A „Herr Vogt” egy jegyzetében írja, hogy megérti Kossuth és Klapka szövetségését a francia császárral, de nem érti ezt meg Szemere részéről. Szemere valóban megvetette az új ceszarista zsarnokot, bár a külpolitikában egyidőben tőle várta Ausztria megbuktatását. Pénzt azonban nem fogadott el tőle soha, és eszközül sem szolgált neki.

„Még kevésbé értem — írta Marx Engelsnek — legutolsó nyilatkozatát az osztrák alkotmányról.” Szemere ugyanis határozottan üdvözölte az 1860-as októberi diplomát, mint az alkotmányosság teljes visszaállítása felé vezető út első állomását. Marx 1860 május 7-én Engelshez intézett levelében megjegyzi: „Levél Szemerétől. Sokáig nem írtam neki, mert könyvének (az 1860-ban megjelent La question Hongroise-ról van szó) hízelgése nem nagyon tetszett. De most tiszta vizet akarok önteni a pohárba.” Amikor 1860 decemberében, angliai üzleti útján Szemere meglátogatja Marxt Londonban és Engelst Manchesterben, Engels ezt írja Marxnak: „Szemere személyileg egész rendes fickó, osztrák kedélyességgel, és Magyarországon forradalmi időkben lehet, hogy erélyes, határozott és belátó is volt, de országán kívül ismeretei és eszméi nem sokat érnek, legalább nekem nem sikerült valami okosat kizsednem belőle. Nevetséges, hogy ő, aki broszúrájában még III. Napóleontól remélt, most újra egészen megfordult. Többek között a következő javaslattal tisztelt meg: mit tartanék felőle, ha a Habsburgok a császárság felbomlásával csak magyar királyok maradnának és német Ausztria visszakerülne Németországhoz. Mire én természetesen kijelentettem, hogy mi örömmel odaajándékozánk a magyaroknak az egész rablóbandát.” Marx még aznap, december 18-án válaszol Engelsnek: „Ami Szemeréről való nézetedet illeti, osztom azt. A legmulatságosabb, hogy én iróniával azt a javaslatot tettem neki, hogy meg kellene maguknak tartaniok a Habsburgokat. Pest lenne számukra az utolsó menedék.” ...

Marx irónikus megjegyzése már a Szemere nézetén keresztül előtte fölsejlt ki-egyezésnek szólt, amely az 1848—49-i forradalom demokratikus radikalizmusát végleg felszámolta. Ezt a folyamatot azonban már e radikalizmus egykori képviselője, Szemere nem érte meg, mert csakhamar az örület éjszakájába, majd korai sírjába hullott.

Katona Jenő

A könyvek az igazi „egyenlősítők”. Részeltetik azokat, akik hittel olvassák őket, az emberiség legnagyobb és java egyéniségeinek társaságában, szellemi jelenlétében. Nem baj, bármily szegény vagyok, nem baj, hogy tehetősebb kortársaim nem akarnak szerény lakásomba lépni: de ha fölszentelt nagy írók hajlandók hajlékomat felkeresni, ha Milton átlépi küszöböm, hogy a Paradicsomról zengjen nekem és Shakespeare, hogy megnyissa szememnek a képzelet világát és az emberszív harcait, vagy Franklin, hogy gazdagítson gyakorlati életbölcességével, akkor majd én nem panaszkodom arról, hogy nincs kellő szellemi társaságom és művelt emberré válhatok, bár az úgynevezett „jó társaságból” ki is vagyok rekesztve.

William Ellery Channing
1780—1842

Tirnovói utcarészlet (Bulgária). Lipták Pál rajza

BESZÉLGETÉS A 75 ÉVES SZABÓ PÁLLAL

„Új nagy író! küldött a falu” — Móricz Zsigmond értékelte e szavakkal csaknem 40 évvel ezelőtt a biharugrai kőműves első regényét, az *Emberek*-et. De az új író felfedezésének pillanatában talán még maga Móricz sem látta, hogy milyen folyamat indult el ezzel a regénnyel, hogy országos mozgalom kezdetét jelentette, amelynek keretében az irodalomba küldte el képviselőit a nép, ha már a politika síkján nem tudott kitörni. Szabó Pál falat rak, méhészkedik, kaszál és csak szabad óráiban, lopott perceiben ír, mert érzi, hogy népéről sokat, fontosat kell elmondania. És miután ő utat tör az irodalomba, követik a többiek, pályamunkások, parasztok, juhászok és csatlakoznak azokhoz a hivatásos írókhoz, kik származásuk vagy meggyőződésük alapján vállalták a nép szolgálatát.

Illett is hozzá az úttörő szerep, mert kor- és sorstársaival ellentétben — kiknek műveiben az élet terhei súlyosabban tükröződnek — ő volt a népmese sárkányt győző vándorlegénye, ki füttyrésző vidámsággal, a bihari hajdúk önbizalmával vágott neki az élet minden dolgának:

„nem lehet, hogy ne sikerüljön!” És sikerült. Pár év alatt ismert író, majd pártalapító, hamarosan a Nemzeti Parasztpárt elnöke; szerkeszti a Kelet Népet, utóbb a Szabad Szót. Lapjában legális publikációs lehetőséget ad az illegális kommunista pártnak. Közéleti tevékenysége a felszabadulás után bontakozik ki: évekig szerkeszti még a Parasztújságot és a Szabad Földet, elnöki tanácstag 1957-ig. Ma is országgyűlési képviselő, fáradhatatlan írói munkássága mellett járja az országot, különösképpen szűkebb hazáját, Hajdú-Bihart és képviselői területet, Bács megyét; író-olvasó találkozóinak számára sem emlékszük.

Ahogy szikár, mozgékony alakját, töprengő arckifejezését, mozdulatainak lendületét elnézem, önéletírásának egyik kötetcíme jut eszembe: Legények vagyunk.

Megsejti a ki nem mondott gondolatot:

— *Az ám, csak hogy öreg legények. Látszat már ez a frissesség, elmúlt az élet. A mi nemzedékünknek akkor is vége, ha élünk még néhányan belőle. Csakhogy én szerencsés természet vagyok: küzdés nélkül sohasem adtam meg magam, nem adom meg az öregségnek sem, amíg lehet.*

— Érzi-e most is — amint egyik önéletrajzi fejezetében mondja —, hogy a papír mellé könyökölnék régi jóemberei, figyelve, mit ír róluk?

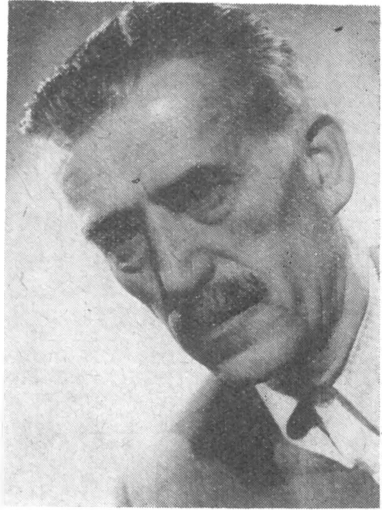
— *Igen, itt vannak ők mindig. Ha élnek, ha holtak, de itt vannak körülöttem. Nekem jobbadán csak kedves emlékeim vannak, a kellemetleneket eltemeti az emlékezetem. Életem tele volt friss színekkel, ízekkel, ezért sem tudtam soha csak komoran ábrázolni, ezért kap helyet minden írásomban a tréfa, a humor, az anekdóta a legsúlyosabb körülmények között is. Mert ez volt a valóság. Még a börtönközelségben is.*

— És a költészet: a népdalok hangja...

— *Úgy van, költészet is. Mert szerintem ez a realitás, ez a valóság: derű és líra van minden életdarabban, csak nem mindenki látja meg benne. Az én egyéniségemen így szűrődött át a valóság. Mindig idegenkedtem az egysíkú látásmódtól, akár a katolikusok hirdették, akár a szektás marxisták: az élet nem ilyen. Viszont épp ez a derűsebb látásmód volt az oka, hogy népi író társaim annyiszor megtagadtak, nehezen tudták elviselni, hogy minden sikerül nekem, még akkor is, ha rajtuk segíthettem ezzel. Pedig mennyi embert pártfogoltam, nemcsak a múltban, de a személyi uralom idején is! Hála a Talpalatnyi föld világsikerének, néha mégis csak kiverekedhettem a mások igazságát. De néha még az övékét, a „népi írók” igazát is.*

— Tehát elégedett az életével?

— *Nem mindig. Amikor látom, hogy bizonyos irodalomtörténészek hogyan értékeli a népi írók mozgalmát — pedig hol voltak ők akkor, mikor mi a rendőrséget ki-játszva, csendőrök elől bujkálva, házkutatások közepette pártot szerveztünk? Nos, ha látom, hogy milyen értetlenül bírálják ezt a maga idején nagyon is haladó mozgalmat,*

akkor úgy érzem, hogy igazságtalanság történik. Ezt pedig nem bocsátja meg a történelem.

— A fiatalok között megtalálja művének folytatóit?

— A folytatás nem egyenes vonalú. Hullámokban jön, apályok után. Most úgy érzem, az irodalomban mélyponton vagyunk. Ha fiatalok műveit olvasom, gyakran elkeseredem. De tudom, hogy a mélységből egyszerre tör majd fel az új tehetségek robbanó ereje. A politika végre kezdi megtalálni önmagát: a jelenlegi politikával elégedett vagyok. Nagyon bízom benne, hogy ebben a tisztultabb politikai légkörben az irodalom is kibontakozik. Legtöbb bizodal-mam Nagy Lászlóban, Csanádi Imrében, Sipos Gyulában, Fekete Gyulában, Csoóri Sándorban van, és a ritkán, de annál szebben megszólaló szomszédomban, Varga Domokosban. No meg az unokavőmben, Csák Gyulában, de őt, családtag lévén, nem illik dicsérnem.

— Társadalmunk mai gondjai közül miket tart súlyosaknak? És hogy látja ma faluja helyzetét?

— Az én falum mindig leadta emberfölöslegét az országnak — a Pest melletti Gyálon egész utca az ugraiaké —, az elvándorlás tehát nem új jelenség, és nem is vésszes. A falu népi jellege megmaradt. Hanem a termelési mód igen megváltozott és bőséget hozott. (Igaz, hogy mi soha sem éhezünk odahaza: csak nélkülöztünk.) De most 18—20 autó akad Ugrán, a tv-készüléknek, motorbiciklinek se szeri, se száma. Sokat köszönhet a falu a halastónak, a 3000 kat. holdnyi víztükörnek, mely holdan-ként átlag 6—8 mázsa halat ad évente és ugyanannyi kacscát! Összesen tehát holdan-ként 12—16 mázsa húst! Európában nincs hasonló tenyészet, izre pedig olyan külön-legesség ez a hal, de a kacsá is, mint az almában a Jonathán, vagy a borban a tokaji. A növényzet is változott, a nád, gyékény a népművészet keresett nyersanyaga, a gyógynövény pedig a családok sokaságát tartja el. Van állami gazdaság is, tsz is, nem kell féltetni a bihari népet, dolgos, törekvő. Mikor 57-ben a mesterségesen szított osz-tályharc végetért, jónéhány család akadt, mely egyetlen év alatt 30—40 mázsa húst adott el az államnak!

— Nincs is baj az anyagiak terén. Annál inkább az erkölcsi tartásban s a kultú-rában. Szocialista életstílusra kellene nevelni az embereket már kora gyermekkor-ban, hogy ne csak a pénznek éljenek, ne a szerzés sivár örömeinek, hogy ne égjenek ki korai, szerelem nélküli élvezetekben, hogy ne pazarolják el időnap előtt a legszen-tebb érzelmeket. Nem vagyok én zord erkölcsű, vaskalapos kálvinista, de meggyőző-désem, hogy akiből az érzelem kiég, abban alkotóerő sem lesz soha.

— Életszeretetre kellene tanítani a gyermekeinket, a szép vágyát felkelteni ben-nük, hogy meglássák az élet virágait, hogy boldogsággal töltsse el őket a napfeljötté, a madárdal, minden, ami a természet szerint van. A szépet szerető ember gazdagabb, érzelmeiben is finomabb, és az élet csatáiban sokkal erősebb; ezért úgy vélem, ki kellene dolgozni, — sőt velünk, írókkal kidolgoztatni, mi öröme st vállalnánk! — az etikai-esztétikai nevelés tervét, hogy az emberek ne csak a szocializmus adta anyagi javakat élvezzék, hanem a lélek minden rezdülésével, élet-örömmel teli, egymást becsülő emberek legyenek. Mert a szocializmusban is csak így tudnak majd hinni, enélkül csak szó van, frázis, „duma” — ahogy ma mondják.

— Megvalósulni látja-e a népi és a szocialista kultúra önéletrajzában annyiszor hangoztatott egységét?

— Sok tekintetben igen, csak ez a kultúra magát a népet nem hatja át eléggé. Jobban vallom, mint valaha, hogy a szocialista kultúra népi kell hogy legyen, mert csak így valóságos. Meggyőződésem, hogy min-den, ami kiagyalt, elhal; a kultúra összefüggő, szervesen nő előzményeiből. Csak az marad meg, csak az hord jóvendőt, aminek múltja van. Nem vagyok én konzervatív: sőt nagyon is a haladás híve. Adyt még a művelt elmék be sem fogadták, s én már akkor, időm kezdetén, a korát legjobban kifejező költőnek tartottam. Szimbolikája sohasem volt idegen számomra. Mert, — de mondok egy példát. Ady egyik versének sora: „Kicsi virág, szegény virág, úgyis eldoblak, beszélgessünk.” Szürrealista kép ez csakugyan? Ki beszél a virággal? Nos az én nyolcvanéves néném odahaza Ugrán kiteszi a számolty a kertbe és igenis, hangosan beszélget a virágaival. Ő sose hallott Adyról, nem tanulhatott hát tőle, hanem Ady tanult a parasztasszonyoktól. Vagy ime a népdal: „Cilikém, Cilikém, nem vagy szűz, kötődre pattant a parázstűz” — nem igazi expresszionista kép-e ez? A modernségre szükség van, de csak ha a népi létezés valóságából fakad, az ad elég táptalajt, bízonyítja József Attila, Jeszényin, Lorca. Bar-tók, Kodály és még mennyien!

— És hiszem, hogy egy megfelelően nevelt nemzedék képes is lesz befogadni az ilyen kultúrát, csak ahhoz megfelelő nevelők szükségesek, s az ő képzésükön kellene kezdeni az előbb említett esztétikai-etikai nevelést.

Szabó Pál író-olvasó találkozón a budapesti MOM művelődési ház könyvtárában

— Engedje meg, hogy még föltegyem a sztereotípnak látszó, de mindannyiunkat érdeklő kérdést: min dolgozik, milyen Szabó Pál művet várhatunk a közeljövőben?

— *Nyár végén megjelenik önéletrásom ötödik kötete, a címe: Minden kör bezárul. A Parasztpárt alakulásával indul a cselekménye, és 1954-ben fejeződik be. Tovább nem folytatom. Az elmúlt csaknem másfél évtized töprengéseit, meditációit egy másik kötetbe gyűjtöttem, ami szintén megjelenik hamarosan, Öregnek Lenne címmel. Megírom benne, hogyan látom a világot, a maít és a régít, olvasmányok, élmények, emlékek felidézésének kapcsán. Nem filozófálok, csak tünődöm. Sok mindenről tünődöm, például a zsoltárról mint a népdal édestestvéréről, a végtelenbe táruló emberi lélekről, élményeimről a Csillagvizsgáló Intézetben, ahol a tudósoktól sok mindent megtudtam a csillagok felől, amit pásztoroktól nem hallhattam, érzéseim mégis hasonlóak voltak azokhoz, amiket a pusztán éreztem, mikor fölém borult a magas ég.*

— *Ezen a két munkán kívül újra megjelenik a közeljövőben A nagy temető és az Ahogy lehet — egy kötetben.*

— *Önéletrajzának befejezése után, most a 75. születésnapon mire emlékszik legszívesebben, mit tart élete legkedvesebb emlékének?*

— *A feleségemmel való találkozásomat. Hogy megismerhettem a kis számadó lányt, akinek ifjú alakját a Talpalatnyi föld Juhos Marikájában örökítettem meg, s aki valóban a „feleségek felesége” lett. Miként egy kálvinista papnénak mondtam nemrégiben: nélküle a mennyországba sem megyek!*

— *Reméljük, hogy ez még igen messze van. A könyvtárosok és az olvasók igaz kívánságát fejezem ki, amikor azt mondom: maradjon közöttünk még hosszú éveket!*

Bozóky Éva

Ahol könyveket égetnek, végeredményben ott embereket is égetnek.

Heinrich Heine

Nincs Múlt, amíg a könyvek élnek.

Edward George Lytton-Bulwer
1803—1873

AZ IRODALOM, A BŰNÜGYI REGÉNY ÉS A KRIMI HATÁRAI

„Jókai regényeiben... a primitív élet nagy szenzációi, szerelem és gyilkosság variálódnak más és más környezetbe állítva...”

(Szerb Antal)

Klasszikusok krimijeit?

„Köztisztelőben álló úr házába csalárdul beférkőzik előkelő fiatalember, megökteti a ház úrnőjét. Otthagyott férj nagy apparátust mozgósít asszonyrabló ismerős megbüntetésére. Célját eléri.

Meggyilkolt apáért bosszút áll külföldről hazatérő diákfia, de közben maga is rosszul jár.

Szeretője segítségével férjét megöli feleség, ám elnyeri méltó büntetését.”

Ráismerünk-e a fenti, Karinthy-paródiászerűen zanzásított „bűnügyi” történetekben az Iliászra, Hamlet drámájára, Ágnes asszony bűnére és bűnhődésére? S vajon ha ezeknek a tartalmi mikro-kivonatoknak az alapján kellene véleményt formálnunk a klasszikus értékű eposzról, tragédiáról, balladáról — mi lenne a végeredmény?

A világirodalom nem egy remeke büntett vagy büntettek bemutatására épül. A könyvek könyvének tartott bibliában szinte minden erőszakos cselekedet ősforrása felfedezhető már a testvérgyilkosságtól a vérfertőzéstől, árulástól, embervásárlástól és kicsapongásoktól át ameddig csak terjedhet képzeletünk.

Shakespeare lassan persegő írótolla alighanem több embert tett el láb alól, mint a mai legnagyobb sikerű krimiszerző gépfegyverként kopogó-ropogó írógépe. Egyetlen korai drámájában, a Titus Andronicusban előfordul „vagy tizenöt gyilkosság és kivégzés... s ezekhez még vandál testi csonkítások is járulnak s egy nő megbecstelenítése, egy másiknak pedig megégetése olyan pástétommal, amelybe tulajdon fiainak holttestét keverték”. (Kéry László: Shakespeare tragédiái, 1959. 23. l.) Úgy tűnhet, e történethez képest Agatha Christie Egérfogója, Tíz kicsi négre, Maurice Leblanc Arsène Lupinje játszi és gyermekekded mesék csupán, a fordulatos sztoriban fel-felbukkanó gyilkosság szimpla, ötlettelen és jámbor „poén” e nyílt színi, Shakespeare-kreálta szörnyűségek mellett.

Hogyan? Hát nemcsak napjaink könyvkiadását jellemzi a büntett történetek dömpingje? Nemcsak a valódi krimi jellemzi, hogy véres büntényeket követnek el titokzatos vagy kevésbé titokzatos körülmények között, s azokat zseniális vagy egyáltalán nem zseniális szereplők kinyomozzák, megbosszulják, törvény elé viszik? Hogyan? Hát lehet rokonságot találni az asszonygyilkosságba belehajszolt Otello és az Asszony a tóban c. Chandler krimi tettese között? Kerüljünk egyet a válasz megfogalmazása előtt!!

A „szuperemberré válás” receptje

A nyugati könyvkiadás és filmgyártás néhány éve új hőst ünnepel, az angol titkoszolgálat 007-es számú ügynökét, név szerint James Bondot, akinek számára gazdái engedélyezték a gyilkolást „quantum satis”. Ennek a kivételezett helyzetbe emelt ágensnek nem kell elszámolnia félreállított és hidegretett ellenfeleinek sklapjaival sem szám szerint, sem erkölcsileg. Tetszés szerint ott és akkor végezhet bárkivel, ahol és amikor ezt hasznosnak látja (persze a Birodalom érdekében!). S hogy e kalandból kalandba evickélő szuperember — akit nem fog a golyó, a kés, de még a laser-pisztoly sem — nemcsak mereven és hidegen heverő hullákat, de meleg szolgálatkészséggel melléje fekvő asszonyokat is hagy maga mögött, az csak erősíti népszerűségét, fokozza sikerét, emeli vonzerjét.

Új bálvány született, a szuperember. Az erőszak hőse.

„Mit kell tenned, hogy magad is James Bonddá, az erőssé, James Bonddá, a hódítóvá és legyőzhetetlenné válj?” — kérdezi egy, az angolszász nyelvterület könyvpiacán megjelent füzetecske. Milyen márkájú italt igyál? (Hogy a 007-es számú félisten melyik műben mit iszik, azt gazdag könyvészeti apparátussal mutatja ki a könyv tudós szerzője, utalva, melyik „Róla” szóló könyv milyen fejezetében — az alkalomhoz illően — mit ereszt le gégégén „Ó.”) Milyen szabású ruhában járj? (Felsorolás — mint fent.) Milyen nőt (nőket) keress magadnak? (Morfológiai és filológiai ismertetés — mint előbb.) Milyen pipát és pipadohányt (szivart, szivarkát stb.) vásárolj? (Szakszerű útbaigazítás — mint korábban.) Mely gépkocsimárkákban bízatsz, hogy termékei nem fognak cserben hagyni, akkor sem, ha épp te üldözöl valakit, s akkor sem, ha épp téged üldöznek, mert hajh, a szerencse forgandó — kivált a krimiben és az életben! (Autómárkák felsorolása pozitivistá gondossággal.) Miről, milyen témákról beszélj társaságban? (Érdekes, e fejezet jóval kevesebb lapszámot igényel, mint a whisky-

fajták, gépkocsimárkák és nőtípusok...) E kis „tanácsadó könyvecske” *The James Bond dossier* (Pan Books LTD., London, 1966.) címmel egy neves angol regényíró és esszéista, a nálunk is jól ismert Kingsley Amis legtudományosabban csiszolt tollán fogalmazódott össze, s hogy úgy mondjam „kritikailag” és „filológiaiag” dolgozza fel a kiterjedt James Bond irodalmat.

Kapott-e szegény, töprengő dán királyfi valaha is ilyen részletekbe menő, gondos propagandát? Megjelent-e már valahol az a könyv, amelyik kioktat bennünket, mit kell tennünk, hogy Odüsszeusznek nézzenek bennünket, mit kell mondanunk, hogy Faustnak látsszunk? Rejtezik-e valamelyik könyvtár mélyén a „Tanuljunk könyven, gyorsan Bánk bánul”?

Kérem a joggal türelmetlen olvasót, ne higgye, hogy tréfálok. Csupán keresem a szimptomákat. Az irodalmi mű hősét: a példaképet, a bálványt, az idolt, s hatását, magatartás-alakító titkát. Szerepét a közvélemény irányításában. A szélesebb összefüggést.

Bánk bánról nem azért nem jelent meg eddig a fenti könyvhöz hasonló kiterjedt hazai szakirodalmunkban, mert akkor még nem volt gépkocsi, nem lehetett nádorunknak számottevő whisky-műveltsége vagy mert nem ismerték a — reklámot! Gondolom, inkább azért, mert a bán alakját nem lehet ruhafazonok, beszédtemák, szép típusnők és italmárkák sablonjaiból összerakni, ahogy Otellót sem kardjának damaszkuszi védjegye, cizellált verete, hanem sújtása különböztette meg a többi velencei zsoldosvezértől, s Hamlet egyetlen monológja is többet elmond a hősről, mint a behaviorista (a magatartás leírásával jellemző irányzat) vizsgálódás egész gesztus-leltára.

Két dolog — úgy vélem — e kissé hosszúúra nyúlt, de talán nem egészen felesleges könyvismertetésből világossá válhat. Az egyik: a népszerű bűnügyi regény népszerű hőse a társadalom széles köreiből utánzó bálványá nőtt korunkban. S ez — hosszabb fejtegetés nélkül is belátható — *nagyon veszélyes magatartás-minták elterjedéséhez vezethet*, különösképpen akkor, ha hősünk jellemző vonása a gátlástalanság, a törvényenkívüliség, ha állapotára az jellemző, hogy ő maga csinálja — erőszakosan — a törvényt. A másik: ezekből a részletesen, pontosan megismerhető hősekből, akiknek szokásait, ételét, italát is aprólékosan leltárba foglalhatjuk — úgy, mint legközvetlenebb családtagjainkét —, hiányzik egy alapvető *emberi többlet*, amit nélkülözünk belőlük, s ami kirajzolódik az ugyancsak maga állította belső törvények szerint cselekvő, nem ily testközelből megfigyelt Hamlet, Odüsszeusz, vagy Bánk bán tetteiből. S ezt nem pótolhatja a külsőségeknek legalaposabban bemutatása sem.

Az Erőszak hősei a mérlegen

Ha egy tudós jogász merev doktrinér szemléletével végignézünk eddig ide idézett hőseink során, egyben-másban (legalább egy gyilkosságban) mindegyik elmarasztható. Erőszakos tettek, emberölési szándék mozgatja előre történetüket. S mégis — érezzük — a „James Bond dossziében” nem férnének el Hamlet perének iratai, nem lehetne egy cellába zárni a szuperembert és a királynő-gyilkos nádort a legmerevebb jogi szemlélet szerint sem. Jóérzésű ember nem is titkolható viszolygással olvassa a 007-es kalendariát, de a Bánk bán V. felvonása alatt fel sem merül bennünk a gondolat, hogy mi most — a bán sorsáért aggódva — „gyilkosért” drukkolunk, s arra sem figyelünk fel, hogy a Hamlet nézésekor arra vágyunk lelkünk legmélyén, szúrjon, üssön, vágjon már a királyfi, rontsa már össze Claudius bűnös világát.

Két oka is van ilyenféle reagálásunknak. Az egyik: az erőszak nagyobb rosszat állít meg, ezért erkölcsileg indokoltnak érezzük jogosságát. A másik ebből következik: úgy van megírva a történet, hogy e tett minden oka, összetevője előttünk (s ezzel számunkra is elfogadhatóan) motíválódik, igazoltatik, hitelesítettik.

Hol vannak a határok?

Nem önmagában a büntett bemutatása tesz tehát „bűnügyi történetté” egy művet, hanem a művészi ábrázolás foka és fajtája emeli irodalmi szintűvé vagy süllyeszti olcsó krimivé az alkotást. Persze az e tárgyú hierarchiájában több-kevesebb sikerrel meghúzható határok találhatók. *Egyes művekben a büntett a főhősök összecsapásából kiformálódó folyamatnak csak rész-mozzanata, amely annyira feloldódik a mélyről kibontott, nagy lélektani hitelességgel feltárt jellemrajzokban, a sokárnyalató korképben, a művészi megfogalmazott világképben, hogy jószívről észre sem vesszük a történetben a kriminalisztikai elemet.* (Ilyennek gondolom Hamlet, Bánk bán históriáját.) Ezekben a művekben sem elhanyagolható a büntett (nélküle nem lenne a dráma!), de nem is tolokodik a történés előterébe. A tetteseket többnyire ismerjük, nem a „ki a tettes?” vagy a „ki az áldozat?” izgalma tartja ébren érdeklődésünket, sőt az alkotásnak az efféle vonatkozásai elfakulnak, elszürkülnek az emberi-

erkölcsi problémavilág teljes színképének lenyűgöző effektusa mellett. Ezek a drámák, regények az egyetemes alapproblémákról beszélnek s e fő célkitűzés mellett szinte esetlegesnek tekinthető az, hogy a nagy emberi kérdések épp egy erőszakos tett mozzanataiban — vagy úgy is — nyernek formát.

Más területre keríthetők be a *bűnügyi irodalomhoz* tartozó alkotások, köztük olyan klasszikus művek — amelyeket csak némi devalválással lehet ide osztani —, mint a fejlődési sor kezdetén álló *Bűn és bűnhődés*.

A világ művészi bemutatására bűntettekből eredő konfliktusokat is felhasználó nagy alkotásokban hangsúlyosabb szerepet kap maga a bűntény, a tettes lélekrajza, tettének a történehez szorosan kapcsolódó pszichológiai, szociológiai motivációja. Ám mégsem maga a tett, hanem az elkövetését megelőző és követő időszakasz feltárása izgatja elsősorban a művészt. *Nem kriminalisztikai rejtéllyel áll az olvasó szemben, hanem lélektanival: a pszichológiai nyomozás az ilyen művekben izgalmasabb, mint tucatnyi detektív szorgoskodása.* A tett a művész számára már nem csupán apropó a világ nagy problémáiról való gyónásra, de nem is csak öncélú petárda az olvasóközönség látványosság- és izgalom-igényének kielégítésére. A *bűnügyi irodalom területe innen van a „bűneseteket is bemutató”, de alapjában nem kriminalisztikai fogantatású művek körén, s túl az egyszerű „krimin”, a „valakit meggyilkolnak, másra terelődik a gyanú, végül lelepleződik a tettes” szintjén.* Ezeknek a műveknek izgalmassága s ugyanakkor *irodalmi értéke* is egy forrásból fakad: *a bűntett „mögöttes” világának felderítéséből* (s ezen nem a nyomozati-rendőri eljárással felderíthető „mögöttest” értjük, amivel a krimi beéri, hanem a mélyebb, a társadalmi, lélektani hátteret).

Ahogy korábban jeleztük is, az ilyen művek elsősorban *pszichológiai* megközelítést keresnek, vagy — újabban — *szociológiai*t. Az előbbire a legkézenfekvőbb Dosztojevszkijt, a nagy őst idézni, az utóbbira — hogy e fejlődési sor másik végét is megnézzük — egy kitűnő kortárs író, Truman Capote *Hidegvérrel* című művét, amely a többnyire romantikus ösöktől fogant krimivel szemben a dokumentalista tényregény betörését s vele a konkrét társadalomrajz, a szociografikus közelítés megjelenését jelzi. (Tanulságos és érdekes e szempontból Capote regényét összevetni Nagy Lajos Kiskunhalomjával. Meglepően hasonló a helyszín „betájolása”, a részletekbeli hűség igénye, a leírás módszere!)

Végül eszünkbe jut a bűntetteket bemutató irodalmi alkotások legalsóbb köreiből, a szívzaggató sikolyok, néptelen utcán mögöttük suhanó árnyak, a háborzongató ajtócsapódások, nyikorgó csigalépcsők és feldarabolt tetemek kilencedik bugyrába — a minden jelző nélküli, úgynevezett *krimihez*. Sajátos, mással össze nem téveszthető világ ez is. — A grenoble-i gyorsot a nyílt pályán megállítják. Juve felügyelő és Fandor, az újságíró leszállnak, megtudakolni a váratlan esemény okát. A magyarázat: a váltót valaki átállította. A váltószekeret vezérlőkarján pedig ott van egy levágott kéz. Figyelmeztetés ez utasainknak: Fantomas rajtuk tartja a szemét!... (Napjaink filmhőse, Fantomas hazájában már legalább 40—50 éve krimihős!) Peresze ki kell nyomozni a kézhez tartozó hullát, kilétét, meg kell ütközni Fantomasval — de nem folytatom. (Megjelent a Holt kéz c. kötetben — Bp. é. n. —, az Egy zseniális kalandor a XX. században c. sorozat egyik darabjaként.)

Hogyan lehetne a krimi jellemezni, meghatározni? Negatívumaiból már elég sokat felsoroltunk. *Nem érdekli a társadalomrajz, nem a lélekrajz —, illetve csak a legszűkösebb, legelnagyoltabb kliséket használja látszatuk megteremtéséhez. Hősei bemutatásához elég funkciójukat közölni:* valaki vagy lord vagy gyarmatokról hazatért katonatiszt, gazdag műgyűjtő (alighanem meggyilkolják!), esetleg nagy örökség tudtán kívüli várományosa vagy esetleg profi bűnöző a fenti alakok valamelyikének álcázva. Jó még: volt hajóstársai kiforgatnak a talált kincs réeső hányadából, kiteszik egy lakatlan szigetre Robinsonnak, de visszajő és bosszút áll (kis mérgezett nyilatkat ló a kartársiaság kötelezettségéről megfeledezett társai nyakába légpuskából, fúvócsőből — ezt a bennszülöttektől tanulta annak idején —, de megfelel maláji tör, szabadon eresztett mérges csipésű pók, keleti mérge stb is.) És lehet izgulni. Mást nem is nagyon lehet. Aki a krimik nyomán próbálná egy társadalom képét rekonstruálni, aligha járna jobban, mint a szegény hajdani bűsképű lovag.

Mégsem lehet a krimi kérdést egyszerűen az elutasító ironia gesztusával leseperni a pultokról, az olvasó-szobák asztalairól. Az elmúlt évek könyvkiadási listáján ritkán fordult elő a detektívregény, mostanában azonban a filmvásznonról, a televízió képernyőjéről egyre gyakrabban kopog ránk az „ismeretlen tettes”.

Egy műfaj kezd feltámadni. Miből táplálkozik virulenciája, életereje? Milyenné formálódtak új-szabású, korszerűsített hősei? Mi vonzza e történetekben az olvasót? — Ezekre a kérdésekre próbálunk válaszokat keresni a következő cikkünkben.

Bölc s I s t v á n

MIT OLVAS A KÖNYVTÁROS?

A könyvtáros önművelése, olvasottsága közügy. Eddig azonban néhány szűrő-próbaszerű vizsgálaton kívül legfeljebb csak személyes, esetleges benyomásaink lehettek a könyvtárosok olvasási kultúrájáról. Továbbá anekdoták a könyvtárosról, aki nem ér rá olvasni, aki még ezt vagy azt a könyvet sem olvasta, sőt, a szakirodalmát sem ismeri.

Ezért *Vadász Ferencnének* a közművelődési könyvtárosok szakirodalmi olvasásáról írt megállapításai (Könyvtáros, 1968. 1. sz.), valamint *Simon Zoltánnak* a Hajdú megyei könyvtárosok általános és szakmai olvasottságát elemző írása (Könyvtáros, 1968. 2. sz.) után mi a szépirodalmat is közvetítő közművelődési könyvtárosok szépirodalmi olvasottságát vizsgáltuk meg, hogy ezzel egészítsük ki a művelődésügy egyik sajátos területén dolgozó értelmiség műveltségi térképét.

1.

Kérdőíveink segítségével a közművelődési hálózatokban dolgozó könyvtárosok 8,7%-át kitevő 161 könyvtáros szépirodalmi olvasmányairól szereztünk adatokat, személyenként átlag 50 szépirodalmi olvasmány alapján. Az olvasószolgálati könyvtárosokra vonatkozóan ez már 17%-os mintavétel. (A még mindig kevéssé ismert szakszervezeti, községi — általában vidéki — könyvtár típusokra 4—5%-kal nagyobb, csak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatra kisebb arányú a mintavétel.) A vizsgálat 42 vidéki és 25 fővárosi könyvtár 117 illetve 44 könyvtárosára terjedt, könyvtár típusok szerint a következő megoszlásban:

könyvtártípus	könyvtárak száma	könyvtárosok száma
szakszervezeti	24	38
városi	10	37
megyei	9	52
járásai	7	17
községi	17	17

A kérdezettek közül 137-en végeznek olvasószolgálati munkát középfokú munkakörben, jobbára érettségi végzettséggel. Mintegy 70%-uk középfokú szakképzettségű. Kérdéseink az olvasmányokat a következő módon csoportosították:

- kurrens olvasmányok (a legutolsó három hónap olvasmányai),
- maradó olvasmányélmények,
- a könyvajánló munkában „funkcionáló” olvasmányok.

2.

Az első szembeéltő sajátosság, ami a könyvtáros-olvasót az átlagolvasótól megkülönböztetheti, az adott időszak

alatt olvasott művek száma. A könyvtárosoktól jogosan várható el az országos átlagnál magasabb szám, hiszen az olvasás a könyvtáros hivatással járó kötelessége. A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint az egész olvasótábor tekintve egy olvasó 4,6, az értelmiségiek 5,9, az egyetemet végzetek 6,2, a kötelező olvasmányokkal terhelt egyetemisták 6,6 könyvet olvastak három hónap alatt. A könyvtárosok csupán szépirodalomból 8,8 könyvet. (Hozzászámítandó még 2,5 ismeretterjesztő mű és a folyóiratok.) Ez a szám mindenképpen legenda-szólató.

Az olvasmányok változatosságát tekintve is nagyok a különbségek, s ez már közvetve minőségi különbségekre is utal. A KSH 4000 háztartásra kiterjedő vizsgálatában szerző személyek 1600 szerző munkáit olvasták, a 161 könyvtárosra viszont aránylag sokkal több, 988 szerző munkái jutnak.

A 4000 háztartás olvasói által leggyakrabban olvasott tíz szerző művei a 20 000 könyv 31%-át, a könyvtárosoknál viszont az 1300 könyvnek csak a 19%-át teszik ki.

3.

Mivel a könyvtáros a legújabb szépirodalomnak sokszor még a kritikát is megelőző közvetítője, „kötelező olvasmányai” is vannak, s ezek többé-kevésbé befolyásolják olvasói arculatát. Ebből következik, hogy csupán kurrens olvasmányai alapján csaknem lehetetlen olvasási kultúrájuk fejlettségéről, olvasói egyéniségükről hű képet kapnunk.

A legutolsó három hónap olvasmányai (1967. közepén) között leggyakrabban szereplő művek alapján még a fő irányokat sem könnyű megállapítani. A 161 megkérdezett könyvtáros közül:

Boule: Híd a Kwai folyón	28
Berkesi: Pisztrángok és nagyhalak	26
Szabó: Mózes egy, huszonkettő	26
Thurzó: A szent	25
Moldova: Akar velem beszélgetni?	18
Stawinski: Pingvin	15
Mauriac: A szerelem sivataga	15
Raffai: Egyszál magam	14
Dreiser: Carrie, drágám	12
Beauvoir: Mandarinok	11
Hochhuth: A helytartó c. műve	11

olvasónál szerepel.

Megállapítható e felsorolásból, hogy a könyvtárak állományához hasonlóan a könyvtárosok olvasmányai is követik a könyvkiadást, s így olvasmányaik 60%-a a legutóbbi 4 évben jelent meg. A tizenöt leggyakrabban szereplő szerző nevét hiába keressük a Statisztikai Hivatal

felmérésének hasonló adatai között, de az értelmiségieknél és az egyetemi hallgatóknál is csak Németh Lászlóét találjuk meg. Az egész olvasótábor *leggyakoribb olvasmányaiként* szereplő Dumas, Hugo és Móra művek pedig *egyáltalán*

nem fordulnak elő a könyvtáros-olvasók 1300 olvasmánya között. A művek szokásos csoportosítása szerint az országos adatokkal összehasonlítva érdekes kép alakul ki a *könyvtárosok kurrens olvasmányairól* (ld. a táblázatot):

egész olvasótábor értelmiség könyvtárosok

klasszikus magyar irodalom % ^o -ban	27,7
újabb magyar irodalom	31,6
klasszikus világirodalom	19,1
újabb világirodalom	21,6
	100,—

15,6	5,2
29,9	41,4
20,2	10,6
34,3	42,8
100,—	100,—

A legjellemzőbb eltérés, az újabb, az utóbbi 20—25 évben keletkezett irodalom feltűnően nagy aránya (összesen 84,2^oo) a „kötelező olvasmányokkal” magyarázható. A klasszikus (helyesebben a „klasszikus korú”) olvasmányok száma feltűnően alacsony. Ha feltételezzük, hogy a könyvtárosok a klasszikusokat már többé-kevésbé olvasták, még mindig marad egy másik nyugtalanító jelenség: nem túlságosan „modern” könyvtárosaink ízlése, s vajon képesek-e elfogulatlanul ajánlani a klasszikusokat az ezeket még nem ismerő olvasóinknak?

Szervesen egészítik ki a kurrens olvasmányokat a szépirodalmi, kritikai és társadalomtudományi folyóiratok cikkei. A leggyorsabb tájékozódást az irodalmi folyóiratok szépirodalmi anyaga adja: a szépirodalom a könyv megjelenése előtti megismerést, a kritika iránytűt a már megjelent művekhez. A 161 könyvtáros mindegyike rendszeres folyóiratolvasó, összesen 79 magyar nyelvű folyóiratot említenek meg. A leggyakrabban szereplők a következők: a

Nagyvilág	114
Új Írás	110
Könyvtáros	110
Kortárs	99
Élet és Irodalom	52
Kritika	49
Valóság	41
Jelenkor	31
Népművelés	28
Művészet	27
Élet és Tudomány	27
Társadalmi Szemle	27
Alföld	26

esetben kerül megemlítésre.

4.

A kurrens olvasmányok főleg a könyvkiadást, a maradandónak vallott olvasmányélmények azonban sokkal inkább az olvasói egyéniséget tükrözik. A *maradandó olvasmányélmények* közt legtöbbször szereplő művek:

Tolsztoj: Háború és béke	25
Tolsztoj: Anna Karenina	18
Martin du Gard: A Thibault család	10

Knight: Légy hű önmagadhoz	15
Dosztoevszkij: Bűn és bűnhődés	12
Hemingway: Az öreg halász és a tenger	12
Dreiser: Amerikai tragédia	11
Hemingway: Akiért a harang szól	10
Mann: Varázshegy	10
Madách: Az ember tragédiája	9

A szerzők közül Tolsztoj 51, Thomas Mann 29, Hemingway 27, Martin du Gard 21, Németh László 20, Knight 15, Dosztoevszkij, Solohov, Steinbeck 14-14, Rolland és Gorkij 13-13, Dreiser és Móricz 11-11 olvasó szavazataként szerepel. A 25 legtöbbször említett szerzők közt szerepel még Shakespeare, Camus, József Attila, Ady és Sánta Ferenc is. Az előbb használt kategóriák szerint a maradandó olvasmányélmények a következő módon oszlanak meg. (Zárójelben, összehasonlításként megadjuk a kurrens olvasmányok százalékarányát is.)

klasszikus magyar irodalom	12,3 (5,2)
újabb magyar irodalom	10,5 (41,4)
klasszikus világirodalom	44,6 (10,6)
újabb világirodalom	32,8 (42,8)
klasszikus irodalom összesen	57,0 (15,8)
újabb irodalom összesen	43,0 (84,2)
világirodalom összesen	77,4 (53,4)
magyar irodalom összesen	22,6 (46,6) % ^o

A *súlypont tehát a klasszikus irodalomra*, főképpen pedig a klasszikus világirodalomra (a négy közül a legnagyobb esztétikai értékű kategóriára) esik. Mint megfigyelhettük, a kurrens olvasmányoknál ez a kategória százalékarányban az egész olvasótábor vonatkozásában az utolsó, az értelmiségieknél és a könyvtáros-olvasóknál az utolsó előtti helyen állt.

A maradandó művek kikristályosodása az olvasói tudatban válogató, mérlegelő, értékelő folyamat eredménye, s természetesen nem végeredmény. Megvizsgálhattuk ennek a folyamatnak egyik, a közvetlen olvasmányélményektől még nem túlságosan távol eső fokozatát is: mi volt a könyvtárosok maradandó élménye a *legutóbbi években megjelent művek közül*? Ennek az olvasmánycsoportnak módszertani szempontból szintén

nagy jelentőséget tulajdonítunk. A legtöbbször szereplő művek:

Sánta: Húsz óra	60
Cseres: Hideg napok	20
Shaw: Oroszlánkölyök	15
Fejes: Rozsdatemető	14
Beauvoir: Mandarinok	12
Semprun: Nagy utazás	12
Knight: Légy hű önmagadhoz	11
Golding: A legyek ura	8
Solohov: Emberi sors	7

olvasónál.

A leggyakoribb húsz szerző között szerepel még: Szimonov, Németh László, Juhász Ferenc, Nagy László, Hemingway, Sartre, Mann és a Nem félünk a farkastól c. drámakötet. Egyáltalán nem meglepő, hogy az újabb irodalom 91,8%-ban szerepel (Ebből 38,2% a magyar irodalom!)

Ha a világirodalmi olvasmányok közül a különböző népek irodalmának termékeit hasonlítjuk össze a kurrens és a maradandó olvasmányokkal, ismét tapasztalhatjuk a jellegzetes különbségeket:

	A kurrens olvasmányok megoszlása a nemzeti irodalmak között (%-ban)	A maradandó olvasmányok irodalmak között (%-ban)
francia	27	21
amerikai	26	15
német	13	12
angol	10	13
orosz és szovjet	10	24
lengyel	4	3
olasz	2	1
spanyol	2	1
skandináv	2	2
egyéb irodalom	4	8
	100%	100%

Figyelemre méltó az amerikai és az orosz-szovjet irodalom erősen változó százalékaránya. Az angol irodalom a maradandó olvasmányoknál emelkedő, a német irodalom változatlan s a francia irodalomnak az amerikaiánál jóval kisebb arányú csökkenése ezen irodalmak klaszszikusainak nagyobb számával magyarázható. Érdekes a lengyel irodalom előkelő helye, s törvényszerű az egyéb irodalom arányának kétszeres növekedése a maradandó olvasmányok esetében.

*

Az átlagolvasók napi olvasmányai és maradandó olvasmányélményei korántsem térnek el olyan mértékben, mint a kötelességszerűen is olvasó könyvtárosoké. Tanulságképpen azonban feltétlenül kimondhatjuk, hogy a maradandó olvasmányélmények ismerete minden olvasótípus olvasási szintjének megítéléséhez elengedhetetlen. Természetesen továbbra sem tagadjuk, hogy a kurrens olvasmányok alapján is következtethetünk az olvasás színvonalára.

A könyvtáros-olvasókról végeredményben megállapíthatjuk, hogy a szépirodalom olvasásában *olvasóiknál magasabb színvonalon állnak*. A továbbiakban azt fogjuk megvizsgálni, hogy mennyit sikerül ebből az élményanyagból az olvasóknak átadniuk, vagyis, hogyan válnak hatóerővé olvasmányaik.

Kamarás István — Sárdy Péter

A GAZDASÁGPOLITIKAI INTÉZMÉNYEKBE szakirodalmi tájékoztatási munkakört ellátók részére kétnapos konferenciát rendezett február végén a Könyvtártudományi és Módszertani Központ. A meghívottak többségét az ipari és mezőgazdasági üzemszervezési és gazdaságkutató intézetek, pénzintézetek, külkereskedelmi vállalatok, a sajtó és rádió tájékoztatási munkatársai alkották. A konferencián a közgazdasági, a statisztikai, a külkereskedelmi, a műszaki-gazdasági és a mezőgazdaság szakirodalmi tájékoztatás feladatairól, forrásairól és szolgáltatásairól hangzott el előadás, a konzultációkon pedig a tájékoztatási igények kielégítéséhez szükséges eszközök hiányosságaival, továbbá a különböző intézmények szervezettebb együttműködésével foglalkoztak a résztvevők. A konferencia, bár csak az első kísérleti lépés volt a gazdasági tájékoztatás időszerű és fontos temivalóinak a segítésére, sikeres kezdetnek tekinthető az ilyen irányú továbbképzés tartalmának és formájának későbbi kidolgozásához. (Sz. S.)

SIRÁLY KÖNYVEK címmel új sorozatot indít a Móra Kiadó. A kötetek századunk gyermekeinek életéből vett izgalmas, fordulatos történetekkel kívánják szórakoztatni és nevelni az úttörő korosztályt. A képes sorozat borítóját, rajzait elismert könyvművészek, illusztrátorok készítik. Az első kiadványok írói: Vidor Miklós, Borbás Mária, Bálint Agnes, Kántor Zsuzsa, Gergely Márta, Gerő János, Földes Péter, Mándy Iván, Katkó István. A nyári vakációra Vidám úttörő antológia készül a sorozat keretében, mely tréfás jeleneteivel, humoros verseivel, játékos ötleteivel gyermekkönyvtári foglalkozásokhoz is használható lesz.

EMLÉKEZÉS HALÁSZ GÁBORRA, A KÖNYVTÁROSRA

Ha a mártírhalált halt Halász Gáborra gondolunk, elsősorban nem a könyvtárosra szoktunk emlékezni. Neve mint kiváló esztétái, kritikusé és irodalomtörténészé maradt fenn. Kevésbé ismert tény, hogy mintegy 15 éven át az Országos Széchényi Könyvtár dolgozója volt. Tolnai Gábor, Halász Gábor egykori munkatársa és jó barátja írja róla, hogy a könyvtárösszefoglalót nem tekintette ugródeszkának és várakozási időnek, hiszen a könyvtári munka legkevesébe mutató feladatait is példaadó lelkiismeretességgel végezte, és ha a könyvtári vonatkozású irodalmi tevékenysége nem is különösebben bőséges, mégis szükségesnek látszik, hogy a mai könyvtárosnemzedék ebben a minőségében is megismerje.

Halász Gábor 1901-ben született Budapesten. Kitüntetéssel szerzett tanári oklevelet az egyetem bölcsészkarán (esztétika, filozófia és magyar irodalomtörténet szakon), 1925-ben doktorált, majd a következő két évet ösztöndíjjal Párizsban és Olaszországban töltötte.

Visszaérkezése után előbb egy újságnál, majd az Egyetemi Könyvtárban helyezkedett el. 1926-ban került az Országos Széchényi Könyvtárba. Itt önkéntes gyakorlonként vették fel, azzal a megszorítással, hogy „díjazásra igényt nem tarthat”. Alacsony kutatói ösztöndíjból élt mintegy három éven át. Csak ezután véglegesítették. Munkatársai — kissé zárkózott természeté ellenére — hamar megkedvelték. Értékelve kivételes szaktudását, a kéziratárba helyezték, itt kamatoztathatta ifjú kora ellenére is kiforrott filológiai ismereteit. Főleg a hagyatékok feldolgozásával foglalkozott. Számos becses kéziratot fedezett fel és tett közzé, többek között Csokonai, Vörösmarty és Justh Zsigmond írásait. Több szacikket, könyvismertetést publikált a Magyar Könyvszemlében. Az OSZK-ban még ma is idézi emlékét az általa rendezett anyag és a sok, jellegzetes betűivel írt katalóguscédula.

Legkimagaslóbb szakirodalmi műve az 1937-ben közzétett *Kéziratmeghatározás* című kiadvány. Ezt az akkor szervezett könyvtáros-tanfolyamon is felolvasta, tehát e tanfolyamnak előadója volt. Ez a tény is bizonyítja, hogy Halász Gábor kora egyik tekintélyes könyvtári szakemberének tartották. Később a Kéziratárba és a Nyomatványtárba helyezték át — ezt a beosztását eleinte nehezményezte —, itt az osztály helyettes vezetőjeként működött később. A könyv-olvasóterem kézikönyvtárát nagy szakértelemmel állította össze. 1943-ban nevezték ki könyvtárnokká.

Időközben kibontakozott széles körű esszéista, tanulmányírói és kritikai tevékenysége. Számos magyar és külföldi íróról alkotott portrét. A korabeli magyar írók és költők köteteiről is színvonalas bírálatokat közölt előbb a Napkeletben, később a Nyugatban. Több kiadványhoz írt bevezető tanulmányt. Életében csupán egy tanulmánykötete jelent meg: *Az értelem keresése* 1938-ban. Erre is csak barátai buzdítására szánta el magát. Legfontosabb írásai az *Illyés Gyula* által szerkesztett Magyar Csillag-ban kerültek közlésre. Kevésbé ismert tény, hogy Halász Gábor anglicisztikai tanulmányokat is folytatott, és az ő szerkesztésében jelent meg az Angol irodalom kincsesháza című antológia. 1942-ben *Madách Imre* műveit rendezte két vastag kötetben sajtó alá, és írt hozzájuk előszót.

1943-ban behívták munkaszolgálatra, de később, barátai közbenjárására leszerelték. Közben óbudai Selmeczy utcai szoba-konyhás lakásán írta az *Egy század élete* című munkáját, melyet be is fejezett, de kiadására nem került sor, mert a háború folyamán a kézirat elpusztult.

1944 márciusában eltávolították állásából, majd júniusban újra be kellett vonulnia munkaszolgálatra, novemberben barátai meg akarták szöktetni, de ő nem fogadta el a segítséget. Nem akarta cserbenhagyni társait. *Szerb Antallal és Sárközi Györggyel* együtt Balfra hurcolták. Halála előtt egyetlen vigasza a kis Shakespeare kötet volt, amelyet mindvégig magánál rejtgetett. Szervezetét teljesen megtörte az éhezés, a hajsolt munka. 1945 márciusában pusztult el, holtteste jeltelen tömegsírba került.

Budapesten maradt kéziratjai, levelei az ostrom idején semmisültek meg. Fennmaradt műveinek legteljesebb kiadása 1959-ben jelent meg.

Nem érdektelen megemlékezni Halász Gábor közismerten nagy és válogatott művekből álló *könyvtáráról*, amely több mint 4000 kötetből állott. A könyvtár egy része — mintegy 949 kötet — 1947-ben az *Eötvös Kollégium* könyvtárába került, ahol emlékszobát rendeztek be tiszteletére. Később Halász Gábor könyveit beolvastatták a könyvtár anyagába, csupán a neki dedikált könyveket őrizik ma is külön. A műveinek 1959-es kiadása elé írt tanulmány megemlíti, hogy Halász Gáborról nem neveztek el utcát, nyilvános emléktábla sem jelzi nyomát. A könyvtáros társadalom talán azzal róhatná le a kegyeletét a legméltóbban, ha Halász Gáborról könyvtárat nevezne el.

Batári Gyula

ÚJABB REGÉNYEK A NAGY HONVÉDŐ HÁBORÚRÓL

Az Októberi Forradalom óta a szovjet népek sorsdöntő próbája az antifasiszta honvédő háború volt. Lét és nemlét forgott kockán. A hatalmas erőfeszítések, a hősi ellenállás, majd győzelem sokáig uralkodó téma volt a szovjet irodalomban. E művek hitelét csak növelte, hogy íróik közül sokan mint tényleges katonák, vagy mint haditudósítók tevékenykedtek a fronton.

A negyvenes és ötvenes évek során írott szépirodalmi munkák elsősorban a katonák hősiességének, valamint a hátszín ország erőfeszítéseinek állítanak maradó emléket. Ebben az időben oly kitűnő művek látnak napvilágot, mint Bek: *A volokalamszki országút*, Kazakevics: *Csillag*, majd a *Tavas az Oderán*, Polevoj: *Egy igaz ember*, Bubennov: *Fehér nyírfa*, Szimonov: *Nappalok és éjszakák*, stb. Közülük kevesebb foglalkozik a háború vészterhes kezdeteivel, több a győzelmes befejezéssel. Az írók ösztönösen óvakodtak attól, hogy a kezdeti megdöbbentő és érthetetlen kudarcokról írjanak. Azon kevesek közé, kik ezt sikerrel kísérelték meg, tartozik Alekszandr Bek. Könyve nagyon is reális problémát érintett. Hogyan győzi le a félelmet a szovjet katona és hogyan dőbben rá, hogy a német is halandó. Bek remek képet fest erről a lélektani átalakulásról. A kérdést azonban akarata ellenére kissé elmitologizálja. Mikor művét megírta, még nem mondhatta meg, hogy a szovjet hadsereg elsősorban nem a német fegyverek, a főlényes német hadvezetés és annak rutinos katonái miatt kénytelen újra meg újra visszavonulni.

Bek még nem írhatott arról, hogy a szovjet felsővezetés, s elsősorban Sztálin súlyos mulasztásai, a hadsereg felkészületlensége és hiányos parancsnoki kara voltak a döntő okok, melyek a kezdeti kudarcokat előidézték. Mindennek akkori kényszerű elhallgatása azonban megmagyarázhatatlanná teszi a német sikereket.

De a szovjet hadsereg kiemelkedett ebből a kátyúból és azoknak, akik a diadalmas befejezésről írnak, már könynyebb volt a dolguk. Kazakevics egyik markáns alakja, Szizokrülov tábornok

mondja: „Ezek a katonák már mindent tudnak, ami a győzelemhez kell.” De még Kazakevics sem mutathat rá, milyen szörnyű nehézségek, mennyi bizalmatlanság és mennyi ostoba bürokratizmus akadályozta hőseinek tetteit.

Titánok helyett — emberek

A XX. és XXII. kongresszusok tisztító légköre, a személyi kultusz kíméletlen és egyben gyógyító leleplezése tette lehetővé, hogy feltárják a kezdeti katasztrófális események hátterét. S ahogy ezt az írók megmutatják, abban nincs semmi defetizmus. Sőt. A keserű tények éles fényében még nagyszerűbbé, még magasztosabbá válik a nép történelemformáló tevékenysége.

Baklanov, Zlobin, Szimonov, Fegyin és a többiek, akik az elmúlt 5—6 év folyamán vállalkoztak a krónikás szerepére, nem hősokeket és gyávákat, titánokat és gnómokat festenek. Hőseik hűsből és vérből való emberek. Nem mintha eddig nem találkoztunk volna ilyen pompásan megrajzolt figurákkal. Elég, ha Goncsár: *Zászlóvivők*-jének Homa Hajeckijára, Polevoj Mereszjevére, Bek Momisz Uli Baurdzsán-jára, Bubennov Lopuhinjára, vagy Kazakevics Csohov századosára gondolunk. Ők azonban valóságos érc-tömbből vágott figurák voltak. Ezeknél az íróknál még nincs szó arról, hogy jó és rossz néha szinte elválaszthatatlanul együtt van az emberben és sokszor a társadalmi környezet, emberek összetalálkozása vagy annak elmaradása, illetve a véletlen dönti el, hogy az egyén mivé válik, s mi lesz a sorsa. Ezt nagyon jól példázza Szimonov: *Élők és holtak* c. regényének két alakja: Baranov ezredes és Zirjanov ezredes. Nehéz felelni rá, miért nem tud magára találni Baranov, s röpít végül golyót fejébe és miért sikerül magát újból megtalálnia Zirjanovnak, noha mindketten egyformán gyáván viselkedtek a bekerítéskor és mindkettőjüket egyformán lefokozták. Az ember fejlődési lehetőségét korlátlanok, de a visszaesés veszedelme is irtózatossá — hirdetik ezek az új regények.

Oknyomozás

Az első dolog, ami ezekben az új írásokban megkap: a felelősség bátor felvetése. Ki a bűnös abban, hogy oly vakon hittek a németeknek, ki felel a felkészületlenségért?

„Az őrnagy még azt állítja, határcidens! — folytatta a tiszt kötözés közben. — A fenét... Egyébről sem beszéltek a városban, minthogy kezdődik már... Még a napot is megmondták. Vasárnap! Úgy is lett.”

Fegyin *Máglya* c. regényének egyik szereplője mondja ezt. Valóban sokan suttoztak erről, mikor hírül vették a németek gyanús átcsoportosítási mozdulatait... Csak suttoztak róla, mert ki mert hangosan beszélni erről? Hiszen még oly magasrangú katonatiszt, mint Baklanov 1941 júliusa c. művének főhőse, Scserbatov tábornok is felettesének, Lapsinnak bizalmatlanságával, gyanakvásával találkozik, mikor a küszöbön álló német támadás eshetőségére meri figyelmeztetni.

Ezek az emberek, akik sokszor felette-seik helyett gondolkodnak és néznek szembe a valósággal, gyakran mint a koncepció perек kárvallottjai, sok évi börtönt és súlyos megpróbáltatásokat átveszelve kerültek a parancsnoki tisztségbe. Szerpilin tábornok (Szimonov: *Élők és holtak és Nem születünk katonának* c. regényeinek egyik főhőse) és Balasov tábornok (Zlobin: *Nyomtalanul eltűntek*) a mindenkire gyanakvó, mindenkivel szemben bizalmatlan vezetés bűneit szenvedték meg. Mily megrendítő is, ahogy Scserbatov tábornok visszaemlékezik ezekre az időkre:

„...Még éjszaka is gyakran álltak meg autók a ház kapuja előtt: az itt lakó emberek késő estig dolgoztak. Zömmel felelős állást töltöttek be: régi bolsevikok, magas beosztású katonatisztek — sokan még a forradalom előtti párttagsággal. De mostanában riadt, szorongó várakozás töltötte be ezt a házat. S már nem minden ablakban gyulladt ki esténként a fény.”

S Scserbatov hiába próbálta megnyugtatni magát. Voltak tények, miket nem tagadhatott le maga előtt sem. Számos oly embert vittek el szemeláttára vagy tudomásával az állambiztonsági szervek, akiknek parancsnoksága alatt ő a polgárháborúban harcolt és nem lehetett semmi kétsége feddhetetlenségüket illetően. Mily megdöbbentő is a felsorolás, amit Scserbatov ad, mikor adatokat említ a tiszti állomány képzetlenségéről és beosztásról-beosztásra elsorolja, hogy a bűnös bizalmatlanság milyen hatalmas eret vágott a hadseregben.

Szerpilin, a ragyogó tehetségű katonai parancsnok, Szimonov *Nem születünk*

katonának c. regényének főhőse, vívódik magában és a következő nyugtalan gondolatok foglalkoztatják:

„Most is ugyanazok a tábornokok verik a németeket, akik hátráltak akkor. Nemcsak ők a bűnösök. Minden katona hátrált akkor. De inkább senki sem bűnös, magam sem vagyok az. De valaki felelős. S ki az... Ha beszélhetnék Sztálin elvtárssal és megkérdezhetném, hogyan történt mindez így a háború kitörése előtt? De amikor erre gondolok, természetesen belátom, hogy ez képtelenség. És nemcsak azért, mert nem lehet hazahívni a frontről holmi zászlóaljparancsnokokat, avégett, hogy Sztálin elvtárs egyszeriben minden dolgát abbahagyja és az ő kérdéseikre feleljen... Még valami okból képtelenség. Miért? Félek megfelelni magamnak. Mert, ha úgy felelek, ahogyan olykor hiszem, félek, hogy olyasmit rendítek meg a lelkemben, ami nélkül nehéz élnem.”

Szerpilin, mikor visszatér a Sztálinnál tett látogatásáról, mindig és mindig visszaemlékezik a legfőbb parancsnok véssébe látó pillantására. A szemekre, melyeknek tekintete mindent megfagyaszt maga körül és árasztja lefelé a bizalmatlanság levegőjét. Sztálin nem hisz a parancsnokoknak, azok nem hisznek tisztjeiknek és ezek nem hisznek közkatonaiknak. E bűvkörből bárkinek is nehéz magát kivonnia. Így történhet meg, hogy Szincov, aki elveszti a meneküléskor igazolványait, még akkor sem lel hitelle felsőbb bürokraták részéről, amikor bátorságával, halni készségével sokszorosan bebizonyítja szavahihetőségét.

Reális kép

Ezekben a súlyos napokban az olyan emberekben, mint Klimovics alezredes, aki csapataival sorra lövi ki a német tankokat, mint Szerpilin, aki a németeknek súlyos veszteségeket okozva vonja ki hadosztályát a bekerítésből, vagy mint a moszkvai barikádokat építő népfelkelő kommunistákban, a partizánokban s a nekik segítséget adó falvak lakosságában testesül meg a nép.

Front és hátsóország összeforr ezekben a napokban. Hol vannak az első órák szűrös gyanakvásai, mikor a Fegyin-ábrázolta menekülés pánikhangulatában a visszavonuló katonákban a lakosság nem lát más, csak szerencsésebb sorstársat, s az eltérést ebben summázza: „A különbség csupán annyi, hogy amazok gyorsan robbanhatnak, ők pedig csak gyalogosan vonszolhatják magukat.”

Mindezek a művek arról szólnak, hogy a katona szeretné a boldog békeidőket

megérni, de ha halálával egy kicsit is előreviheti az ügyet, nem habozik életét feláldozni.

A fronton való helytállás: vérben gázolva és saját vérét ontva és az üzemből való helytállás: fázva és éhezve termelni a frontnak: egyévalik. Mindent a győzelemért! Ez határozza meg az erkölcsi értékelést. A gyávaság, a dezertálás a legnagyobb bűnök közé tartozik. De vérről, hősiességgel mindent jóvá lehet tenni. A régi gyávaságot feledtetni az új bátorság. Aki ezekben a napokban fiatal és a hátszágban jár-kezel, szinte perzselőnek érzi a rátapadó tekinteteket: „Miért nem vagy még a fronton?”

De még ebben a lassan győzelem felé forduló időszakban is akadnak nem kis számban törtető, fecsegők, bürokraták. Hadseregben és hátszágban egyaránt. A háború új krónikásai ezekről sem hallgatnak. Nem méricskélnek, hogy talán több a negatív figurák száma a megegyezetté. Zlobin: „Nyomtalanul eltűntek” c. regénye, mely a vjazmai bekerítéstől kezdve kíséri figyelemmel hősei sorsát a fronton és a német haláltáborokban, telve van gyenge jellemű emberekkel. Katonák, orvosok, szakácsok, ápolók stb., akik egymást taposva, életükért reszkelve könyökölnek egy kis előnyért. Mindez azonban nem kisebbíti a szovjet népet, mert a Taraszov és Koptjev-féle gonosztevőkkel szemben olyan emberekkel találkozunk, mint Zubov ezredes, aki a fogolytáborban november 7-én fölveszi tisztii egyenruháját, magára tűzi öszszes kitüntetését és mint a „barakk zászlóaljparancsnoka” hallatlan bátorsággal megemlékezik fogolytársai előtt az októberi forradalom huszonegyedik évfordulójáról. Vállalja ezt, noha tudja, hogy ezért a szörnyű kihívásért életével kell majd fizetnie, de azt is tudja, hogy magatartása milyen erkölcsi bátorsággal tölti el az életbenmaradókat. Vagy Varakin orvosvezető, aki a betegekért életét áldozza, s a többiek, akik a német parancsal ellenkezve megpróbálják a halálraszánt betegeket életbentartani,

vagy Bagramov, az író, az illegális szervezkedés lelke, s azok, akik szökésre és partizánharcra szánják el magukat. Mindez tanúsítja, hogy írójuk ugyan nem kívánt feddhetetlen embereket és tökéletes világot ábrázolni, de szenvedélyes igazságérzettel hirdeti, hogy ez a társadalom, amelyből ennyi mély érzélem és ragyogó tett csíholható ki, mégiscsak magasabbrendű társadalom.

Zlobint kivéve a többi említett író nem viszi az eseményeket a győzelemig. A kezdetek őszinte feltárása az ő érdemük. Nem vitás, hogy ilyen ön- és népvizsgálat után a győzelem krónikája is sokszínűbb, mélyebb és igazabb lesz. Az írók azonban még csak birkóznak ezzel a feladattal. Szimonov, aki a szovjet-japán háborútól kezdve kíséri Szincov újságíró sorsát, el fogja őt kíséreni Berlinig. Egyelőre azonban a sztálingrádi nagy győzelem eredményét summázza:

„Az a régi, gyűlölettel vegyes tisztelet a németek iránt — no, nem, nem nekik, hanem a harcolni tudásuknak szólt, — amely ő benne és másokban is élt... Akárhogyan is írtak a németekről, hogy büdös, rühes fritzek: ez az érzés igenis bennünk élt, mert önmagát nem ásmíthatja az ember. Am ő benne ez a tisztelet már Sztálingrádban megrendült. És nem novemberben, amikor támadásba lendültünk, hanem még előbb, a poklok poklában, októberben, amikor úgy látszott, hogy a németek felmorzsolják a hadosztályt és csaknem beszorították a Volgába és aztán mégsem morzsolták fel és mégsem szorították belé.”

Bek félelmet leküzdő katonái most már Kazakevics mindentudó katonáivá lettek. Mindezt a fordulat azonban sokkal több áldozatba és szenvedésbe került, mint azt a korábbi szerzők megmutatták. Ennek eléréséhez nemcsak a németeket kellett legyőzni. A visszahúzó erőknél és önmaguk felett is győzni kellett. Ennek a nagyszerű folyamatnak tanúi és krónikásai ezek a művek és íróik.

dr. Szalai György

A Z ISMERTETETT MŰVEK

- Baklanov, G.: 1941 június. 1966. Európa, 225 l. L. Új Könyvek 662 031 sz.
Baklanov, G.: Két tűz között. 1964. Kossuth, 271 l.
Bikov, V.: A harmadik rakéta. 1964. Európa, 156 l.
Fegyin, K.: Máglya. 1964. Európa, 441 l.
Nagibin, J.: Pavlik. 1965. Zrínyi, 204 l. L. Új Könyvek 651 030 sz.
Szimonov, K.: Élők és holtak. 1961. Európa, 479 l.
Szimonov, K.: Nem születünk katonának. 1965. Európa, 692 l. L. Új Könyvek 660 102 sz.
Szimonov, K.: Minden nap hosszú. 1967. Zrínyi, 185 l. L. Új Könyvek 670 962 sz.
Zlobin, L.: Nyomtalanul eltűntek. 1967. Európa, 1—2. köt. L. Új Könyvek 671 286 sz.

MINIATŰR KÖNYVEK

A Kossuth Kiadó „Miniatűr könyvek” c. sorozata kettős profillal indult: részint a politikai élet eseményeit, részint a tudomány eredményeit — és távlatait — foglalja össze. Ezek a 150—180 kis oldalas „tömörítvények” lexikonszerűen atfogó ismertetését adják tárgyuknak, és időszerű, a közvéleményt foglalkoztató — mert a jelenkor helyzetképehez tartozó — kérdéseket dolgoznak fel újság-szerűen, közérthető formában. Áruk igen olcsó, 5 forintos egységáron kerül forgalomba minden füzet.

A sorozat *Délkelet-Ázsia* című indító, és a *Közel-Kelet* című kötete a világpolitikai események alakulásának két kritikus helyét mutatja be. Bizonyos mértékig az újsághírekből ismert eseményeket foglalják össze a könyvecsék, ennél azonban jóval többet is nyújtanak. Általános tudnivalókat közölnek a föld-részekről, megvilágítva egymáshoz és más — helyzetüknél fogva főként a tőkés országokhoz fűződő — kapcsolataikat. Ebből adódik, hogy a szerzők az itteni események rejtett rugóit, a politikai összefüggéseket is fölfedik. Ismertetik az országok történelmét napjainkig, társadalmi-gazdasági életét, kulturális viszonyait. Más jellegű a *Háromezer esemény* című füzet. Húsz év politikai eseménynaptára, amiben mutatók segítik a tematikus keresést. A történetek két-három mondatos leírása egyben értékelésre, a

tendenciák érzékeltetésére is törekszik. (Ismertetését l. a Könyvtáros 1967. 5. számában.)

Közérdekű s nálunk sokat emlegetett problémát tár fel a *Földünk lakossága* c. kötet, mely a népesedés, szaporodás kérdéseit világviszonylatban vizsgálja, és kitér olyan jelenségekre is, mint például a nemek aránya, a korösszetétel a különböző népeknél, vagy a világ népesedési perspektívája és éljelmezési lehetősége.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójára jelent meg a *Szovjetunió 50 éve számokban* c. kiadvány, mely grafikonokkal és statisztikai adatokkal szemlélteti a félszázados fejlődést, a népgazdaság részterületeitől a művelődési és egészségügyig. (Ismertetését l. a Könyvtáros 1967. 11. számában.)

A tudományos eredmények között ka-lauzoló kötetek kaleidoszkopszerűen mutatnak be egy-egy témacsoportot. Fő-ként a sorrendben első, az *Utazás a tudomány és technika világában* címűre vonatkozik ez. A Föld- és űrutatás, az élővilág, a technika tudományos szenzációit, azoknak a nagyközönség számára is érthető alapelemeit ismerteti. Sokszínű anyagáról nem túlzás azt állítani, hogy izgalmas olvasmány mindazoknak, akik csak kissé is érdeklődnek korunk tudományos eredményei iránt. A kötet — a sorozat többi tagjával együtt — bonyolult folyamatokat és felfedezéseket ismertet, elemi fokon.

A *Hold ostroma* és *A tengerek világa* c. kötetek az érdeklődés előterében álló, illetve várhatóan oda kerülő témákat összegeznek. Érdeme a két kötetnek, hogy nemcsak a szűken vett, aktuális érdekességeket emeli ki, hanem átfogó képet is ad tárgyáról.

Hatásosan alkalmazzák a szerkesztők az élőfejet, oldalról oldalra a csomóponti kérdésekre irányítva így a figyelmet. A képzelet s a vizuális igény az illusztrációkban talál támasztékot, a rendszerezést és témakeresést pedig különböző szempontú mutatók segítik.

Egyetlen veszélye a sorozatnak, hogy könnyen rászoktathat a nagyvonalú — s innen már csak egy lépés, hogy felületes — tájékozódásra. Érdemes lenne ennek ellensúlyozására rövid bibliográfiát adni, ami továbbvezetné az érdeklődőt.

A Miniatűr könyvek hasznosan egészítik ki a Gondolattár rokon-sorozatának köteteit; a két vállalkozás az ismeretek nagy területét teszi hozzáférhetővé. A sorozat gyenge kötése miatt — miként ezt az Új Könyvek is hangsúlyozza —

kölcsönzésre nem alkalmas. A könyvtárosok figyelmét mégis felhívjuk rá, mert több kötete kézikönyvtárba való, a

tájékoztató munka segédeszközeként. A kötetek helybenolvasásra ajánlhatók.

Galántai Béla

AZ EDDIG MEGJELENT KÖTETEK

(Bögös László—Korpás Emil—Matolcsy Károly): Délkelet-Ázsia. 1965.
Várhelyi Tamás: Utazás a tudomány és a technika világába. 1966.
Háromezer esemény (1945—1965). 1966.
(Kalász Lajos—Matolcsy Károly): Közel-Kelet. 1966.
(Sinka József—Echter Tibor—Nagy Ernő): A Hold ostroma. 1966.
(Acsády György—Szabady Egon): Földünk lakossága. 1967.
(Vajda Péter—Holka Gyula): A Szovjetunió 50 éve számokban. 1967.
(Rátóti Benő—Tolnay László): A tengerek világa. 1967.

kézikönyvtár

AZ ATOMKOR ENCIKLOPÉDIÁJA

A svájci Kister cég 1959—60-ban adott ki egy tíz kötetes sorozatot. Ebből készült a magyarul most megjelent *Az atomkor enciklopédiája* című két kötetes válogatás. Kár, hogy a kiadó a francia *L'ère atomique* címet megváltoztatta, s ezzel a közönséget félrevezette. A mű ugyanis nem enciklopédia, anyaga tárgyalásában sem logikai összefüggést, sem betűrendet, sem egyéb belső kapcsolatot nem találunk. Tulajdonképp tanulmánygyűjtemény, amely az atomkor tudományáról szól, azaz olyan dolgokról, amelyekről századunk elején jóformán semmit sem tudtunk, ma pedig ezeken alapul technikai műveltségünk jó része.

A szerzők közt szerepel Frédéric Joliot-Curie, a Nobel-díjas atomfizikus, George Gamow, a termonukleáris reakciók elméletének kutatója és sok más kiváló tudós. (Egy apróság a kiadói felületesség példaként: A fűlészöveg a szerzők közt felsorolja — nyilván az eredeti kiadás alapján — Ernest Orlando Lawrence-ot, a ciklotron felfedezőjét, akinek írását a magyar kiadásban hiába keressük.)

Az első kötet az atomfizikával és az atomtechnikával foglalkozik. Megismerteti a rádióaktivitás elméletével, a rádióaktív áramforrásokkal, a különféle sugárzások hatásával és az ellenük való védekezéssel, a maghasadással, magfűzővel és különösen az uránium maghasadásának felfedezésével, amely egészen új utat nyitott a kutatásában. Hosszabb fejezet foglalkozik a kémia szerepével az atomenergia-központokban, valamint a rádióaktív izotópok tudományos és technikai jelentőségével, így például azzal a kérdéssel, hogy az izotópok felhasználásával sikerül-e megvalósítani nagyüzemileg a fotoszintézist, azaz a szervesetlen anyagokból való tápszergyártást.

A második kötet tárgya az elektronika, kibernetika, távközlés, automatizálás. Az egyes cikkek tájékoztatják az olvasót a fényképezés, televízió, magnetofon alapeveiről, a lyukkártya rendszerről, az automatizált gyárról. Mint érdekességet említem meg, hogy helyet kapott a kötetben a homeosztázis, vagyis az élőlényeknek a külső zavarokkal szembeni ellenálló, illetve reagáló képessége, mint olyan elv, amelyet az iparban még nem hasznosítottak, de a jövőben valószínűleg nagy mértékben felhasználhatnak.

A szerzők beszámolnak arról, hogy ma

már gépekkel megoldható a szabályozás, a számolás, az idegen nyelvre való fordítás, sőt a zeneszerzés és a logikus gondolkodás sok mozzanata is. A gépek egyre több helyet foglalnak el a mindennapi életben, a gyárakban, hivatalokban, otthonokban, s így az embernek meg kell tanulnia a „gépekkel való békés együttélés”-t, vagyis működésük alapelveinek megismerését. A szerzők azt is megkísérik, hogy megállapítsák a várható fejlődés irányvonalaikat, például azt, hogy fognak-e készíteni lélekelemző gépet.

Az *atomkor enciklopédiája* bonyolult és magasfokú ismereteket közöl, ezért megértésükhöz legalább a középiskolainak megfelelő természettudományos

alapismeretek szükségesek, s így nem ajánlható mindenkinek.

Külön dicséret illeti az illusztrációkat. A szöveg megértését sok ügyes és szellemes rajz, továbbá függvény segíti elő. Emellett csaknem száz oldal terjedelemben fényképmelléletek díszítik a munkát, s ezek atomreaktorokat, részecskegyorsítókat, ködkamra felvételeket, hangrögzítő, hírközlő, automata gépeket stb. ábrázolnak. Megtaláljuk köztük az Oak Ridge-i kísérleti reaktornak a saját fényében, tehát külső fényforrás igénybevétele nélkül készült színes fényképét is. (Gondolat, 1—2. köt. 110 Ft. L. Új Könyvek 680 007. sz.)

Vértesy Miklós

ORSZÁGH LÁSZLÓ: AZ AMERIKAI IRODALOM TÖRTÉNETE

Az amerikai irodalom iránt megnyilatkozó érdeklődés évről évre növekszik. Különösen azóta, hogy könyvkiadásunk oly szerencsés válogatásban adja közre legjellemzőbb alkotásait. Az *Észak-amerikai költő antológiája*, Hemingway, Faulkner, Steinbeck regényei, s az amerikai próza legújabb mestereinek: Capote-nak, Mailer-nek, Kerouac-nak, Updike-nak s Bellow-nak könyvei joggal keltették fel a várakozást az amerikai irodalom mélyebb összefüggései, története iránt. Országh László irodalomtörténete ezt a várakozást elégíti ki. A Kardos László és Sükösd Mihály szerkesztésében megjelent *Az amerikai irodalom a huszadik században* című portrégyűjtemény után e kézikönyv az első magyar nyelvű amerikai irodalomtörténet.

A könyv szerzője ismeretterjesztő művet írt, de bizonyos esszéista-igénnyel saját „vízióját” is megrajzolja az Egyesült Államok irodalmának évszázadairól. Országh így határozza meg ennek az irodalomnak a természetét: „Az amerikai irodalom egy gyarmati sorból lassan kiemelkedő és önálló nemzetté kialakuló nép felnövekedésének és küzdelmeinek tükörképe.” Ebből következik, hogy a feldolgozott irodalmat elsősorban közéleti-társadalmi összefüggéseiben szemléli; az amerikai irodalom főbb jellegzetességeinek a társadalmi mondanivalót, az eszméi radikalizmust, a haladás optimizmusát tartja. E tulajdonságok magyarázatak egyébként a legjobb amerikai írók non-konformista jellemét, harcát a közéleti és művészeti konzervativizmus ellen.

Az amerikai irodalom története érdekes magyar vonatkozású adalékkal indul: John Smith, a katona, kalandor és író, akinek Virginia tartományt leíró könyve az első Amerikában készült írói

alkotás, kivándorlása előtt magyar földön, Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem seregében küzdött a török ellen. Smith az első amerikai tollforgató tehát, őt követik több mint háromszáz év irodalmának alkotói. A három évszázados folyamatot Országh László a leginkább eredményes, egyszersmind a munka kézikönyv-jellegét legjobban érvényre juttató módszerrel dolgozza fel. Történelmi korok, méghozzá az amerikai társadalomtörténet sajátos struktúráját követő korszakbeosztás szerint halad; ezen belül pedig az irodalmi irányzatok és műfajok (költészet, próza, dráma) szerint csoportosítja anyagát.

Az amerikai irodalom kezdeteinek (a XVII. és XVIII. század mozgalmainak és alkotóinak) áttekintése után a XIX. század első felének: a fiatal köztársaság, illetve a „régí Dél” korszakával (s ezen belül Irving-nel, Cooper-rel, Poe-val) foglalkozik részletesebben. Majd az „új-angliai reneszánsz” íróit: Emersont, Thoreaut, Hawthorne-t, Melville-t és Longfellow-t tárgyalja. Ezután a polgárháborús korszak irodalmának (Beecher—Stowe), majd a 60-as, 80-as évek íróinak (Whitman, Emily Dickinson, Mark Twain) tárgyalása következik. Gazdag fejezetet olvashatunk az amerikai irodalom egyik legfontosabb korszakának, a századfordulónak íróiról (Henry James, Jack London, Dreiser stb.). A könyv egyik legérdekesebb fejezete természetesen az, melyben a szerző a két háború közötti korszak immár klasszikus íróit (Hemingway, S. Lewis, Dos Passos, Steinbeck, Faulkner stb.) ismerteti. A legújabb korszak íróiról (Nelson Algren, William Styron, Malamud, Salinger, Capote, Updike) a könyv zárófejezete tájékoztatja az olvasót.

Ország professzor szem előtt tartja a könyv ismeretterjesztő jellegét, főként íróportrékat ad, de bővegesen ismerteti az amerikai irodalom különféle irányzatainak történetét és természetét, az irodalmi élet változásait is. A bemutatott írók nagy részét már eddig is ismerte a magyar olvasó. Ország könyvének nagy érdeme azonban, hogy az amerikai irodalom történetét nem hazai ismereteinkhez alkalmazza, hanem a választott téma benső törvényszerűségeiből és teljes birtoklásából kiindulva dolgozza fel. Így számos olyan íróra hívja fel figyelmünket, aki eddig ismeretlen vagy ke-

vésse népszerű volt a magyar olvasók előtt (Herrick, Willa Cather, Ezra Pound, Robert Pen Warren, Nelson Algren stb.). Másrészt felhívja figyelmünket az amerikai irodalomkritika és esszéírás mozgalmas világára, jeles eredményeire is.

A könyv bibliográfiai függeléke: az amerikai irodalommal foglalkozó fontosabb szakirodalom jegyzéke és a magyar nyelven olvasható amerikai írók könyvészete (Kozocsa Sándor és Radó György munkája) kitűnő segédanyag a tájékoztató könyvtáros kezében. (Gondolat, 433 l. 32 Ft. L. Új Könyvek, 672 303. sz.)

Pomogáts Béla

könyvtári szakirodalom

TÍZ ÉVES AZ OSZK HÍRADÓ

A magyar könyvtári szaksajtó rendszerébe szervesen beletartoznak azok a sok esetben nem éppen „szabályos” folyóiratok, amelyek egyes könyvtárak kiadásában jelennek meg és nem általános problémákkal, hanem az illető hálózat vagy könyvtár sajátos kérdéseivel foglalkoznak. Ezekre a kiadványokra nemcsak azért érdemes felfigyelnünk, mert bepillanthatunk rajtuk keresztül bizonyos „intimebb” részletekbe, hanem azért is, mert igen sokszor szélesebb kört érintő témákat vetnek fel. S végül: mindig is érdekes, sőt fontos tudni, hogy a könyvtárugy általános irányelvei, problémái miképpen valósulnak meg, hogyan tükröződnek a különböző könyvtárak gyakorlatában.

E — különböző elnevezésű — helyi periodikumok közül az egyik legrégebbi az *Országos Széchényi Könyvtár lapja*, a tízéves OSZK Híradó. Benne nagyon szemléletesen nyilvánulnak meg e típus jellegzetességei. A könyvtári bulletinek legfőbb problémája az, hogy egyensúlyban tudják-e tartani a munkával, a gyakorlati és elméleti feladatokkal összefüggő anyagot a személyi vonatkozásokat tartalmazó „Personalia” és a „Láttuk-hallottuk” rovattal. Mindkettőre szükség van, de megfelelő arányban. Ha az előbbi kerül túlsúlyba, a lap előbb-utóbb szakmai folyóirattá válik, ha az utóbbi burjánzik el, hírharanggá. Akár ez, akár az következik be, egyik esetben sem tudja betölteni eredeti funkcióját: a könyvtári közösség mozgósítását a könyvtár előtt álló feladatokra. Ha ebből a szempontból vizsgáljuk az OSZK Híradót, a következőket állapíthatjuk meg.

1958. május 10-én kapták kézhez először a könyvtár dolgozói azt az egylapos,

stencilezett valamit, ami a jelenlegi OSZK Híradó őse volt. A szakszervezeti bizottságot, a lap kiadóját az a cél vezette, hogy a létszámában megnövekedett, munkahelyileg rendkívül szétszórót, feladataiban és szervezetében mind inkább differenciálódó nagy könyvtárban szervezett formában informálja — és ezzel tudatosan alakítsa ki — a közvéleményt, lehetőséget nyújtva az egyéni kezdeményezésekre, ösztönözze, de ugyanakkor fórumot teremtsen nézeteknek és megnyilatkozásoknak is. Semmiképpen sem tekinthető véletlennek, hogy a szakszervezet vállalta magára ezt a feladatot, amely egybevág a szakszervezet általánosabb céljaival is. Persze ez a szándék csak fokozatosan, a szerkesztőség következetes munkájával, s nyugodtan mondhatjuk, a könyvtár dolgozóinak tevékeny részvételével valósult meg.

Kétségtelen, az első szakaszban inkább a híryanagon volt a hangsúly, s alig kaptak helyet a szakmai kérdések. A lap formájából is következett ez: néhány lapon, de sűrű időközönként, havonta többször is megjelent. Érdekes módon az az esemény, hogy a könyvtár áttért a xeroxofszet sokszorosítás technikára, nemcsak a szolgáltatások magasabb színvonalát eredményezte, hanem a Híradó életében is új szakaszt nyitott. Tulajdonképpen az 1960-as év az, amelytől kezdve a lap mai profiljának a kialakulását számíthatjuk, s a tartalmi gazdagodással együtt járt az igényesebb forma is.

A lap tartalmi gazdagodása elsősorban abból következett, hogy mindinkább tisztázta szerepét és feladatait. (Hozzájárult ehhez az is, hogy most már a pártszervezet is a magáénak tekintette.) Az OSZK Híradó úgy kért és vállalt részt a

könyvtár feladataiból, hogy a szakszer-
vezeti alapot soha fel nem adta, tehát
mindig a könyvtár dolgozóinak összessé-
gét képviselte. Nemzeti könyvtárunk éle-
tében nem kis jelentőségű az utóbbi év-
tized, s ha átlapozzuk az évfolyamokat,
nemcsak azt kell megállapítanunk, hogy
ezek hűen tükrözik az eseményeket, ha-
nem azt is, hogy a szerkesztőség igyeke-
zett a maga eszközeivel hozzájárulni a
problémák tisztázásához és a feladatok
megoldásához. Hadd mutassunk rá né-
hány témára, ami ezt bizonyítja.

Az a tény, hogy a könyvtár új székhely-
ülül a Várat jelölték ki, nem csupán
építészeti kérdéseket vetett fel. Hossza-
dalmas és aprólékos előkészületi munkák
sorát kell elvégezni annak érdekében,
hogy az új épületben valóban korszerű
könyvtár működhessen. E rendkívüli fel-
adatokat elvégzése lehetetlen a könyvtá-
rosok lelkesedése nélkül. Nos, a Híradó
mindent megtett ennek érdekében. Lé-
nyegesen hozzájárult ahhoz, hogy az
egész könyvtár szívügyének tekintse már
az előkészületi teendőket is. Tájékoztat-
ta, felvilágosította és meggyőzte a dol-
gozókat bizonyos intézkedések szükségs-
ségéről, mozgósította és tevékeny rész-
vételre ösztönözte őket. Ezzel kapcsolat-
ban foglalkozott a könyvtár új funkció-
rendszerének a kialakításával, az előké-
születi feladatok elméleti alapjainak tisztá-
zásával, az előkészületi munkák kü-
lönböző fázisaival, a részletes építészeti
tervekkel stb.

Igen fontos, s visszatérő téma a lapok-
ban a magyar nemzeti bibliográfia
rendszerének kérdése. Érdekes nyomon
követni az utóbbi években e téren elért
szép eredmények kibontakoztatását: a 16

éves kumuláció munkáit, a xerox-ofsztet
technika bevezetését először a Magyar
Nemzeti Bibliográfiánál, majd a Magyar
Folyóiratok Repertóriumánál, az éves
kumulációk és a magyar másodfokú bib-
liográfia közreadását.

Sok tanulsággal jár azoknak a cikkek-
nek az átnézése, amelyek arról számol-
nak be, *hogyan készül fel a nemzeti
könyvtár* országos szakkönyvtári felada-
taira a magyar nyelv- és irodalomtudo-
mány, valamint a magyar történettudo-
mány terén. S itt már a könyvtárosok
mellett a *használók is* szót kapnak. Ben-
da Kálmán a történészek, Klaniczay Ti-
bor és Koczkás Sándor az irodalomtörté-
nések igényeinek ad hangot a Híradó-
ban.

Az OSZK Híradót a könyvtár dolgo-
zóin kívül máshol is olvassák. A szer-
kesztőség 1964 végén tájékozódás céljá-
ból néhány kérdéssel fordult külső olva-
sóihoz, s kérte segítő észrevételeiket. A
beérkezett válaszokat biztonnal fel is
használta gyakorlatában. A kérdésekre —
bár kicsit megkésve — hadd adjuk meg
mi is válaszunkat.

Általában és részleteiben is helyesnek
tartjuk a szerkesztési alapelveket. Am
erre a lapra nemcsak az Országos
Széchényi Könyvtárnak van szüksége,
hanem talán a magyar könyvtárgynek
is. S éppen ezért tesszük a következő
észrevételt. A régebbi évfolyamokban
rendszeresen találkoztunk olyan cikkek-
kel, amelyek a többi magyar könyvtár
munkájával foglalkoztak. Sok esetben
csak egyszerű híradások voltak ezek,
máskor tapasztalatcseréről számoltak be,
vagy éppen a könyvtár valamelyik sa-
jatos feladatkörű részlegéről — például
a *Könyvtártudományi és Módszertani
Központról* — szóltak. Az utóbbi időben
mintha kissé megfogyatkoztak volna az
ilyen közlemények. Amit kívánatosnak
tartunk, az nem a régi, beszámolójellegű
írások felújítása, hanem a nemzeti
könyvtár és a többi könyvtár tevékeny-
ségének összefüggéséből, kölcsönhatásá-
ból, *együttműködéséből* adódó problémák
felvetése. Ez következik abból is, hogy a
könyvtár előtt álló feladatok jórészenek
megoldása ugyancsak szükségessé teszi
a más könyvtárakkal való együttműkö-
dést.

Befejezésül illendőnek tartjuk, hogy
személy szerint is elismeréssel adózzunk
Horváth Viktornak, aki a lap megindu-
lása óta irányította a szerkesztőség mun-
káját. Nem kis részben az ő érdeme, hogy
az OSZK Híradó a magyar könyvtári
szaksajtó szerve részévé vált.

Szófia. Az Alekszandr Nyevszkij székesegyház.
Lipták Pál rajza

P a p p I s t v á n

KÖNYV ÉS KÖNYVTÁR

A debreceni Egyetemi Könyvtár Könyv és könyvtár címet viselő évkönyvsorozatának most megjelent 6. kötete több lényeges tanulmánnyal gazdagítja a szakirodalmat.

Mindenekelőtt Csúry István *A bibliográfia helye és szerepe az ismeretközlés rendszerében* című tanulmányára szeretnénk felhívni a figyelmet. Csúry a bibliográfia fogalmáról és funkciójáról alkotott nézeteink elemzésére és felülvizsgálatára vállalkozik. Bebizonyítja, hogy e nézetek olyan, különböző korokban született, a bibliográfia más és más helyzetét tükröző, rendszerint statikus fogalmi és funkcionális meghatározásokra vezethetők vissza, amelyek nem fogják át a bibliográfia egész terjedelmét, nem jelölik meg összefüggéseit és nem szemlélik fejlődésében. Csúry kritikai elemzése nyomán mindinkább feltűnnek a korszerű meghatározás körvonalai, bár a tömör, formális megszövegezésről — igen helyesen — végül is lemond, s helyette teziyszerű összefoglalást ad. Ennek elemei a következők:

1. A bibliográfia történelmileg fejlődő műfaj. Tartalmait, formáit és módszereit az információs rendszer fejlettsége, a társadalom információs igénye, a kultúra és a tudomány színvonala határozza meg.

2. A változékonyság részben új tartalmak és formák felvétele, részben a viszonylag állandó jegyek módosulása révén valósul meg.

3. A bibliográfiáról mint termékről, mint tevékenységről és mint az előző kettőre vonatkozó ismeretekről beszélhetünk.

4. A bibliográfia tárgyai általában az információhordozó rögzítések és az információ egyéb forrásai, valamint — közvetve — maga az információ. Az információ mindenkori szervezete és technikája szabja meg, hogy a bibliográfia illetékessége a fentiekből mire terjed ki.

5. A bibliográfia általános formája a rögzítések külső leírásainak és tartalmi ismertetéseinek valamely rendező elv szerinti felsorolása és közreadása. A megjelenés formája, technikája és színvonala a kor szükségletei és technikai lehetőségei szerint változik.

6. A bibliográfia funkciói: a megőrzés-átzármaztatás, a felhasználás, a tükröz-

zés. Mindezt egy bibliográfia is megvalósíthatja, de a funkciók bibliográfiánként különböző mértékben érvényesülnek.

7. A funkciórendszerben alapvető jelentőségű a tudományos információ közvetítése.

8. A bibliográfia a 16—17. században tudományszakként indult, a 19. században — önállósodása folytán — eszköz jellegűvé válik. Napjainkban bizonyos tendenciák arra mutatnak, hogy a bibliográfia egyik ágában mint tudománytörténet és a tudományok egyidejű tükrözése, másik ágában mint az irodalom mozgásának, az információ folyamatának, a társadalom információs igényének tanulmányozása, ismét felültheti önálló tudomány jellegét.

Molnár Pál *Viták a könyv- és könyvtártudomány viszonyáról és feladatairól a szocialista országok szakirodalmában* címmel nyújt — a szerző szerény szóhasználatával élve — irodalmi szemlét e ma még korántsem kiforrott diszciplínák elméletének fejlődéséről. E munka a képzésben és a továbbképzésben lesz elsősorban hasznosítható, de a kutatók is szívesen veszik majd kézbe alapos és széles körű adatokban való gazdagságáért és pontos feldolgozási módszeréért.

Esze Tamás (*A Rákóczi-szabadságharc oltalomlevelei*), Vita Zsigmond (*A Hazai Híradó megindulása és mellékletei*), Némedi Lajosné (*Kazinczy és Bácsmegeyeje*), Sonkoly István (*Tíz Csokonai vers egykorú dallamának értelmezése*) és Lengyel Imre (*Váradai Szabó János és Döbrentei Gábor*) dolgozata főként a nyomdászati-, az irodalom-, a zene- és a pedagógiatörténészek érdeklődésére szármíthat.

A könyvtár életéből rovatban az Egyetemi Könyvtár működésének bizonyos kérdéseivel kapcsolatos belső feljegyzések, javaslatok találhatók. Varga László és Juhász Izabella az ETO-változások követéséről fejt ki véleményét, Ojtozi Eszter az archeológiai irodalom használatára iránti igényekről és gyűjtésének feladatairól ír. Különösen ez az utóbbi írás jelzi, hogy érdemes kísérletezni a belső feljegyzések időnkénti közzétételével. (A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem évkönyvei 6. 254 l.)

Futala Tibor

Hogy egy könyv jó, annak az a legbiztosabb mutatója, hogy annál jobban tetszik, minél idősebbek lesznek az emberek.

Emil Lichtenberg

1874—1944

PÉTERVÁRI LÁSZLÓ: MAGYAR KÖNYVTÁRAK ÉS DOKUMENTÁCIÓS INTÉZMÉNYEK REPROGRÁFIAI SZOLGÁLTATÁSAI

Mindenekelőtt azt kell eldönteni, hogy szükség van-e erre a segédeszközre, és ha igen, milyen formában.

A kérdés első részére határozott igennel kell válaszolnunk. Az utóbbi egy-két évben a szakkönyvtárak körében törekvések voltak tapasztalhatók a nagyobb fokú együttműködés megteremtésére. Ezeket a törekvéseket igyekeztek egységesíteni és mederbe terelni a gyűjtőköri hasonlóság alapján megszervezett ún. gyűjtőköri kooperációs bizottságok. Nyilvánvaló azonban, hogy az állomány kiépítésére irányuló együttműködésnek csak úgy van értelme, ha ezt a szolgáltatások koordinálása követi.

Pétervári összeállítása már az utóbbi cél szolgáltatásban áll. Adataiból megtudjuk, hogy könyvtáraink milyen reprográfiai berendezéssel rendelkeznek, és hol milyen szolgáltatásokat nyújtanak. Erre a füzetre akkor is szükség van, ha a Könyvtári Minerva részben közül hasonló adatokat, mert a Minerva e tekintetben nemcsak avult, hanem eleve hiányos is.

Az összeállítás hiányosságainak oka a körülményekben keresendő. Az adatgyűjtés kiküldött kérdőívek alapján történt. Jó néhány intézmény — a másodszori felszólítás ellenére is — elfeledkezett visszaküldéséről. Mivel Pétervári „hivatalos” segítséget alig kapott, a szerkesztési munkák elhúzódtak. Füzetének ada-

itai ezért nem tükrözik pontosan a jelenlegi állapotokat.

Az viszont már a szerkesztés hibája, hogy az előszóban ígért mutatók közül csak a gyűjtőköri index készült el, és elmaradt a területi és a könyvtárak nevééről készült mutató. Ezeknek az indexeknek a hiánya csonkává teszi a füzetet, hiszen beosztása a Minerva nem éppen logikus csoportosítást követi. Meghatározott könyvtár vagy meghatározott terület könyvtárai ezért nehézkesen kereshetők ki. A szerkesztőt talán menti az, hogy már elkészült segédeszközökhöz akart igazodni.

Befejezésül csak annyit, hogy az összeállításnak akkor volt értelme, ha a továbbiakban folyamatosan gondozzák. Olyan területen, ahol intenzív fejlesztés indult meg könyvtárainkban, az adatok szinte hónapról hónapra változnak. A reprográfiai szolgáltatásokról szóló összeállítást naprakész állapotban tartani akkor lehet, ha ennek tervszerűséget adunk és ezt a vállalkozást az illetékesekkel elismertetjük. Az megint más kérdés, hogy ezt a nyilvántartást is be kell építeni a sokak által már régóta óhajtott kataszterbe, amely a szolgáltatásokról, különösen a tájékoztató tevékenység szolgáltatásairól nyújtana megbízható áttekintést. (OSZK, KMK, 66 1.)

Horváth Tibor

bibliográfiák

A SZOVJETUNIO TÖRTÉNETE

A Szabó Ervin Könyvtár *Bibliográfiai kalauz* c. új sorozatának első darabjaként, Mitru Ibolya szerkesztésében megjelent összeállítás kitűnő kezdeményezés. Nálunk a könyvészetnek ez a műfaja meglehetősen ritka, pedig igényessége, anyagfeltérési módja és megalapozottsága az ajánló bibliográfiák legváltozatosabban felhasználható típusává teszi. A több mint 450 oldalas kötet a VI. századtól napjainkig időrendben veszi sorra Oroszország és a Szovjetunió történetének minden fontosabb eseményét, s megjeleníti a hozzá kapcsolódó irodalmat. A vastag betűs dátumok, ahol lehet, nemcsak az évszámot, hanem a hónapot és napot is megadják. A történelmi dátumsor folyamatos, ott sem szakad meg, ahol a feldolgozott irodalom nem nyújt anyagot. Ebben az esetben röviden is-

merteti a történelmi vagy művelődéstörténeti eseményt. A kötet történelmi anyaga két nagy részre tagolódik: az első Oroszország történetét tartalmazza 1917-ig, a második a Szovjetunió történetét 1966-ig. A dátumokhoz tartozó elemző bibliográfiai adatok nagyobb része — a szerkesztő által legfontosabbnak tartott — összefoglaló jellegű, főként történelmi tárgyú szakkönyvekből került ki. Ezeknek az eseményekre vonatkozó részét az időrendi adatoknál lapszám szerint adja meg a bibliográfia. (A mű itt rövidített címléírással szerepel, teljes címléírása a függelékben található.)

Feldolgozza a kötet a történelmi tárgyú szépirodalmat is. Ezeket egy-egy eseménnyel kapcsolatban vagy a szerző születési événél közli. De ismerteti — megjelenési évük dátumánál — a kiemel-

kedő irodalmi alkotásokat, a kiváló tudósok műveit s a róluk szóló magyar nyelvű bibliográfiákat is. A történelmi anyagot követő függelék a tárgyszavak rendjében közli az elemző módon fel nem tárt, de fontos könyveket. Ez a rész mintegy 75 mű teljes címlírását tartalmazza tárgy szerinti csoportosításban. Közülük különösen fontos az orosz—magyar kapcsolatokról szóló összeállítás. A függelék a „Szovjetunió számokban” című fejezet követi, amely a legfontosabb adatokat közli a szövetséges és az autonóm köztársaságokról, az autonóm területekről és a nemzetiségi körzetekről. A bibliográfiai kalauzt névmutató zárja. Az egyébként nagy munkával készí-

tett bibliográfia, sajnos, csak könyveket dolgoz fel. Legalább utalni kellett volna a legfontosabb folyóiratcikkekre is. Az összeállítás használhatóságát növelné, ha jól felépített mutatórendszert, de legalább tárgyszó mutatót készített volna a szerkesztő. Elmaradt a bevezető vagy előszó is. Így a kézbevevő számára nincs útmutatás, s a kiadványt egészében át kell tanulmányoznia, hogy használhassa. Ennek ellenére minden bizonyítással nagy segítségére lesz a tájékoztató könyvtárosnak. Remélhetőleg minél előbb megjelennek a szomszédos országokról szóló, további bibliográfiai kalauzok is. (FSZEK, 455 l. 10 Ft)

Onódy Miklós

NYOLC MAGYAR MÁRTÍRKÖLTŐ

Az összeállítás a Szabó Ervin Könyvtár *Írói arcképvázlatok* c. életrajzi bibliográfia-sorozatának 7. füzeteként jelent meg. Mivel a sorozat egyik darabja Radnóti Miklós életművét tárta fel, elmondhatjuk, hogy a bemutatott mártír-költők száma kilencre emelkedett.

E kötet költői közül a felszabadulás óta hétnek jelent meg önálló kötete, némelyiknek (*Lukács László, Pásztor Béla, Salamon Ernő*) több is. A többiek munkásságát egy-egy válogatásból ismerhetjük meg az olvasók, mégpedig: *Fenyő László*: *Elítélt* (1959); *Zsigmond Ede*: *Elszántan és szelíden* (1961); *Vető Miklós*: *Hideg napok* (1962) és *Berkó Sándor*: *Nem vagy magadban* (1964). Felfedezésnek tekinthető a bibliográfiában *Knopp Imre*, akinek, noha 1937-ben és 38-ban kötettel is jelentkezett, még kb. 2000 kiadatlan verse vár értő válogatóra.

A nyolc költő származása, osztályhelyzete eltérő volt, életvitelük is különböző. Haláluk oka azonban azonos: a faszizmus. Berkó, Pásztor és Vető Ukrajnában esett el munkaszolgálatosként. Fenyőt SS-ek lőtték agyon Rohoncon, Knoppot keretlegények gyilkolták meg 1942-ben, Lukács a bori táborban pusztult el, Zsigmond ismeretlen körülmények között halt meg, Salamont olasz katonák mészárolták le.

Bóka László 1947-ben műveiből antológiát szerkesztett, 72 író t gyűjtött benne

össze. Ennek az antológiának szerzői közt vannak jelentéktelenebb költők is. A Vasvári-bibliográfiába azonban a legjobbakat mégis fel kellett volna mind venni, elsősorban *Sárközi Györgyöt* és *Forgács Antalt*. Az előbbinek már 1947-ben megjelentek összegyűjtött versei, válogatott kötete pedig a *Gyöngyszem* sorozatban 1954 óta közkezen forog. Forgács kötetét (*A világ nem felel*) 1963-ban adták ki.

Ha elfogadjuk kiindulópontnak a bibliográfiai osztály gyakorlatát, amely gyűjteményeinek összeállításakor tekintetbe veszi, hogy a felvett íróknak legalább a nagyobb Szabó Ervin fiókokban legyen kötete, Sárközi és Forgács esetében az állománygyarapítókát kellene elmarasztalni. De valószínűbb, hogy ez esetben inkább az összeállítás gondosságát kell kárhoztatnunk.

A költőktől vett idézeteket — néhol kicsit erőszakoltan — egybesimító előszó (*Remete László* munkája) után betűrendben következnek a tárgyaló szerzők. A szerkesztő mindenekelőtt közli életrajzi adataikat, majd felsorolja megjelent köteteket és a róluk szóló fontosabb bírálatokat. Az antológiákban megjelent verseiken kívül felkutatta több, nyomtatásban megjelent írásukat és a róluk szóló kritikákat, megemlékezéseket is. (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 101 l. 8,50 Ft. L. Új Könyvek, 672 613. sz.)

Iszlái Zoltán

A SZEGEDI ORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM két utolsó évkönyve — a könyvtár munkatársainak szerkesztésében — az egyetem életének 1960—65-ig terjedő időszakáról ad képet. Mindkét kötet tartalmaz könyvtári beszámolót és bibliográfiát is. Ez utóbbi két füzetben, önálló kiadvány formájában különnyomatként is megjelent: „A Szegedi Orvostudományi Egyetem tudományos személyzetének szakirodalmi munkássága az 1960. az 1961., és az 1962. évben”, (1965), valamint „A Szegedi Orvostudományi Egyetem tudományos dolgozóinak szakirodalmi munkássága az 1963. és az 1964. évben” címmel (1967). (L. P.)

Könyvtári kiadványok

A MEZŐGAZDASÁGI KÖNYVHÓNAP alkalmából több könyvtár adott ki az időszerű rendezvényekhez kapcsolódó ajánló bibliográfiát. Legterjedelmesebb ezek közül a Debreceni Megyei Könyvtár *Mezőgazdasági szakirodalmi tanácsadó* c. jegyzéke, mely az 1964-ben indult *Mit olvassunk?* c. agrár-bibliográfia sorozat 5. füzete. Azokat az alapvető fontosságú kézikönyveket, fontos bibliográfiákat, témadokumentációkat, fordításgyűjteményeket, folyóiratokat sorolja fel, melyek a mezőgazdaság jogi kérdéseitől az építészetig terjedő széles körben adhatnak választ az olvasók kérdéseire. Cím-, név- és tárgymutató egészíti ki az izléses füzetet, melynek fedőlapját Józsa János festőművész tervezte.

Ki mit tud a mezőgazdaságról? — a címe a Kaposvári Könyvtár jól válogatott összeállításának is, mely a megyei agrárszakemberek játékos fejtörőjéhez kínál irodalmat, de az adott alkalmon kívül is jó segédeszköz a könyvtárjánál, mert a lexikonoktól kezdve és valamennyi szakágazaton áthaladva felsorolja a témakör legfontosabb könyveit. Szintén a Kaposvári Megyei Könyvtár a kiadója a *Néhány könyv a baromfitenyésztésről* c. röplap bibliográfiának, mely községi könyvtárak számára készült, s ezek állományát veszi figyelembe.

Községi könyvtárak számára tetszetős, műanyagborítású könyvjelző formájában adott ki néhány közérthető mezőgazdasági művet és a szakágak folyóiratait felsoroló, rövid ajánló jegyzéket az Egri Megyei Könyvtár, *Mezőgazdasági könyvhónap. Február. 1968* — címmel.

Hasonló címmel jelent meg a Pápai Járási Könyvtárnak a könyvhónap járási rendezvényeiről összeállított meghívója, mely az előadásokhoz irodalmat is ajánl.

AZ ÉLŐ VILAGIRODALOM c. előadás-sorozathoz ajánló bibliográfiát adott ki a Szegedi Somogyi Könyvtár, melyben a TIT-tel közösen rendezett négy előadáshoz javasol irodalmat. Az előadások a mai szovjet, lengyel, francia és olasz szépirodalomról szólnak. A bibliográfia mind a négy témánál először tanulmányokból vett jellemző idézetekkel ébreszti fel az érdeklődést, majd a fontosabb folyóiratcikkek, kritikák, antológiák és művek címleírását közli. A kitűnő összeállításnak csupán a címe vitatható: talán helyesebb lett volna a „kortárs” irodalom kifejezés, hiszen a klasszikus művek is „élők”.

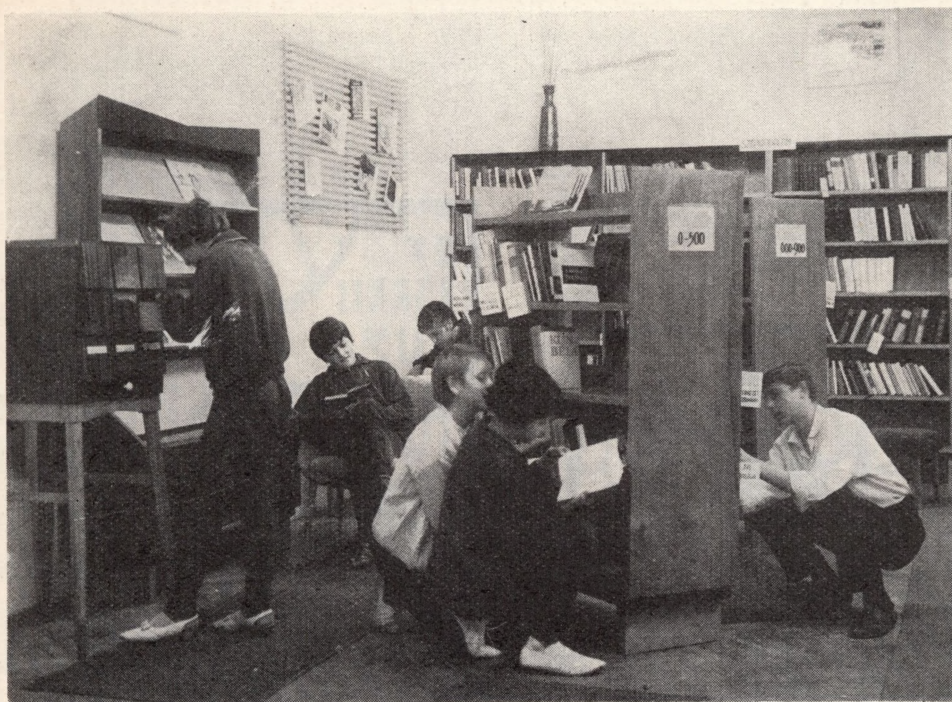
A SZAKBIBLIOGRÁFIAKRÓL ÉS A TUDOMÁNYOS TÁJÉKOZTATÁS-RÓL tartott 1967. évi szófai konferencia anyagát tanulmánykötetben tette közzé a Bolgár Tudományok Akadémia könyvtára. A könyvtár kiadványsorozatának 4. köteteként megjelentetett gyűjtemény többek között foglalkozik a bolgár bibliográfiai és a tájékoztató munka szervezeti, tartalmi és fejlesztési kérdéseivel, a Bolgár Nemzeti Bibliográfiával, továbbá a tájékoztatás és a bibliográfiai munka gépesítésével, a mező- és erdőgazdasági információs tevékenységgel, valamint az orvosi bibliográfia és tájékoztatás kérdéseivel. (A)

A MŰSZAKI EGYETEMI KÖNYVTÁROS 1967. évi. 2. számában érdekes beszá-

moló ismerteti a Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtárának a devizaigényes könyvrendelések összehangolásában szerzett tapasztalatait. Egy másik cikk a kiterjedt hálózat központilag irányított fölpéldány kivonásának módját és eredményeit írja le. A tanszéki könyvtárak munkájából annak a lyukkártyarendszernek a leírása ad ízelítőt, amelyet a folyóiratok és a nagyszámú fordítások nyilvántartására vezettek be a Textiltechnológiai és Könyvnyúipari Tanszéken. Tömör beszámoló foglalkozik az állomány fokozottabb megvédését szolgáló új kölcsönzési szabállyal, az OMKDK-val 3 évre kötött együttműködési megállapodással is. (m. l.)

KÖNYVEK A TV MŰSORÁHOZ címmel jelenik meg a Kaposvári Megyei Könyvtár irodalom ajánló havi tv-naptára — miként erről 1968. 3. számunkban már beszámoltunk. Február közepén a márciusi műsoralkauz is megjelent, hogy felhívja a televízió nézők figyelmét a kimagasló műsorszámokhoz kapcsolódó irodalmi alkotásokra.

A TUDOMÁNY- ÉS TECHNIKATÖRTÉNET iránt megnyilvánuló érdeklődés arra késztette a budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárát, hogy hét évi szünet után folytassa műszaki tudománytörténeti kiadványainak sorozatát. Móra László Wartha-monográfiája után a sorozat legújabb, 16. kötetében „A magyar földtan útja Szabó József nyomában” címmel Vadász Elemér akadémikus emlékezik meg a hazai geológiai tudományok úttörőjéről, az önálló magyar földtan megalapítójáról. (m. l.)

Az 1100 lakosú Bükkszentkereszt község (Borsod m.) új könyvtára (MTI Fotó — Kovács László felv.)

Winkelbauer Pál ex librisel

